

קול התאחדותינו

יו"ל ע"י התאחדות האגרים דחסידי סאטמאר

בגשיאות כ"ק פון רבינו הגה"ק שליט"א
בני ברק יצ"ו

והכבד את לבו ולא שמע אליהם

מַעֲרָה והמולה רבתי שררה בשוק העיריה, קולות וברקים מילאו את הלל עוברים ושבים נתקלו לחזות שנעמדו שני השותפים יהודי וגוי שהסתכסכו בוויכוח סוער, וכשראו שאינם באים לעמק השוח הפנו את מענותיהם אל השופט שידון ביניהם, כשכל אחד משני הצדדים מנסה להוכיח את צדקתו ואשמת הבריון.

השופט שהיה שונא ישראל מובהק נטה כל הזמן לצידו של הגוי, וכשראה היהודי שידו על התחנה והולך להפסיד את המשפט שלח להשופט מתנה בסתר כדי להטות את לבו לטובה אליו.

שאל אותו השופט: כיצד הנך נתן לי שוחד הלא בתורכתם כתיב שאסור לתת שוחד לדיין שהרי לב הדיין יטה אחר נותן השוחד, והדין שיוציא לא יוכל להיות דין אמת, מכיון שהשופט נוגע בדבר.

השיב לו היהודי: אילו היית יהודי והיו באים לפניך ראובן ושמעון לדין, דעתך על שניהם שקולים היא, ואין לך נטיה לזה יותר מאשר לזה, והדין יכול להיות דין אמת, לכן אם צד אחד יתן שוחד הוא מכריע בכך את לבו של הדיין לצידו, וכל מאזני הדין תטה לטובתו, לא כן הדבר כאשר באים יהודי וגוי לדון בפני שופט גוי, כאן דעתו של השופט אינה שקולה ושווה לגבי שניהם, לבו של השופט נטה מלכתחלה לצד הגוי, שהרי הלכה הוא בידוע שעשו שונא ליעקב, וכדי לאזן את דעתך שלחתי לך שוחד, כנגד נטיית לבך לצד בעל דיני תבוא נטיית הלב אל השוחד, וכפות המאזניים של המשפט תהיינה שקולות, והדין יצא מתוקן.

על פי משל זה מבאר הבית הלוי מברכים זי"ע את קושיית המפ"י כיצד הכביד ה' את לב פרעה והרי על ידי כך נמל ממנו את האפשרות לבחור במוב ולשלוח את בני ישראל מארצו.

אך לפי האמור מוב, שהרי רצונו האמיתי של פרעה היה שלא לשלוח את בני ישראל מארצו, אולם מתוך הסבל הגדול שהיה לו ולעמו מהמכות הוא עמד לפעול נגד רצונו, יציאה בתנאים אלו לא היתה נחשבת לפרעה לזכות, הואיל ומה שנעשה בהכרח אינו אלא אונס ואינו נחשב למאומה, חיוזק לבו ע"י ה' היה אפוא לא כדי לשלול ממנו בהכרח, אלא אדרבה כדי להסיר ממנו את יראת המכה, וע"י כך שב פרעה לרצונו העצמי שהיה שלא לשלח.

אכן בני ישראל הם להיפוך, כמ"ש הרמב"ם (הל' גירושין פ"ב ה"ח) על מה דקיימא לן גבי גט וקרנ (ובמות ק) כופין אותו עד שיאמר רוצה אני, כי באמת מוטבע בנפש כל אדם מישראל לשמוע למצוות קונו, אלא שיצרו הרע מסיתו לעשות הרע בעיני ה', ושאוור שבקיעה הוא המונע והמעכב מלעשות המוב והישר בעיני ה', ולאחר שהוכה ותשש יצרו הרע הרי הוא עושה כמבכו וברצונו כדת של תורה.

וממורצא דברים אלו נמצינו למדין מליצה ישרה על כל בית ישראל, כי אף אם נכשלו ועברו על מצוות ה', לא מרוע לכבם עשו כן ולא להכעיס את בוראם חלילה, אלא אנוסים הם ביד יצרם הרע הבוהר בקרבם תמיד, אבל בפנימיות לכבם כל רצונם ומאווים ותשוקתם לעשות רצון קנם והפין צורם, ולאחר שמסירן המונע ותשש יצרם הרי הם עושים המוב והישר כמבכם וברצונם.

תוכן הענינים

ב	לפני שוחד
ג	תערה והפלה
ד	דבש תפלים - לקיחת תפלים
ה	קדוש יא"ד
ו	בשפת צדיקים - לשון חכמים
ז	פרשתאית להכפה - דורש טוב
ח	שבת ירפ"ז
ט	פסק דין
י	חוקים להוראות
יא	פשיטת כה"ס
יב	צדקה כה"ס
יג	היכלא רבא
יד	נועם שבת
טו	פשוטא פלכים

לשמך בכל עת

מינה לא תזיץ

צו יעדע צייט א ישועה

להכנסת מודעות, מול טוב, הנצחת שם, לעו"מ
להר"ר אלטר אשר אנשיל אילאוויטש הי"ו
052.7648437
כל הזכויות שמורות ©

בברכת שבתא טובא,
הנהלת הקהלה

ליקוטים יקרים, מפי סופרים וספרים, ע"ד מוסר וחסידות נאמרים

פריכא היא, כי הרי מפורש בפסוק הטעם שלא שמעו לו בני ישראל "מקוצר רוח ומעבודה קשה". וראיתי פירוש הגון וישר בספר יד יוסף כי הגאולה היה תלוי באמונת ישראל שיאמינו לדברי ה', וע"י שישראל האמינו בה' ובמשה עבדו היתה ירידה לפרעה עצמו ולעמו, והיה מוכרח לציית, וכאשר נפלו ישראל מהאמונה ובטחון לא רצה פרעה לשמוע. וזה היה טענת משרע"ה: "הן בני ישראל לא שמעו אלי" ונפלו מהאמונה ובטחון וא"ך ישמעני פרעה' כי זה תלוי בזה, אם ישראל יתחזקו באמונה שלימה בה' יהיה פרעה מוכרח לציית, אבל אם בנ"י לא שמעו הא"ך אפשר שישמע פרעה ולהוציא ישראל מתחת ידו, והוא נכון.

עבודת הנרשוני
(להגה"ק רבי גרשון מקאלאמיא זי"ע)

התניין הוא אות תחיית המתים, וזוהי יש תקוה בכל מצב

כי ידבר אליכם פרעה לאמר תני לכם מופת ואמרת אל אהרן קח את מטך והשליך לפני פרעה ויהי לתנין. ובאמת אין לך דבר שעומד בפני התשובה, ואם הוא רחוק בתכלית הריחוק מהשי"ת, אם ישוב מיד יקבלו, כמ"ש (יחזקאל לז יא): "הי אני נאם ה' החפץ אחפוץ במות הרשע כי אם בשובו מרשעתו וחי", ר"ל 'הי אני' אני המחיה הכל, והרשעים הרחוקים ממני קרובים מתים, 'ובשובו מרשעתו וחי' יהיה דבוק אלי ויחיה, ונקרא חי. והראיה על זה מתחת המתים הגשמי, בוודאי אין לו שום חיות גוף הגשמי, וברצון השי"ת מחיה אותם, כמ"ש (שם לז ג): "התחייתה העצמות האלה", ומכל שכן נשמות הרשעים שהם מתים, עבור שהם רחוקים מהשי"ת, ובשובו מרשעתו חי' יחי, וימשך עליהם חיות מהשי"ת. וזה שאמר: "כי ידבר אליכם פרעה", ר"ל שיאמר לכם שתאמרו גם כן זאת לישראל: "תנו לכם מופת" דיוקא ר"ל שיתנו מופת לישראל אם אפשר להם שיציאו מטומאת מצרים ושיעבדו את השי"ת, מאחר שהם רחוקים בתכלית הריחוק מהשי"ת. והכופרים גם כן אינם מאמינים בתחית המתים שיקחו ממנו ראיה לנשמת רשעים שיכולין לחיות. וכי ידבר אליכם פרעה בזה אז: ואמרת אל אהרן קח את מטך והשליך לפני פרעה ויהי לתנין, וזה ראיה גדולה על תחיית המתים.

אורה לחיים

השגחת השי"ת אף על אלו שכבר נמצאים בשפל המצב

כי אני ה' בקרב הארץ. ושמתי פדות בין עמי ובין עמך. הקב"ה מלכותו בכל משלה, ואף האדם שחטא ושקע בתוך הארציות, ישמרנו השי"ת לכל יחטא ויוסף עוד בבחינת צב שם ידך תנחנו'. וזהו: 'כי אני ה' בקרב הארץ' בקרב הארציות, אלו החוטאים בנפשותם, אף שם 'ושמתי פדות בין עמי' פדות והצלה לנפשו שלא יחטא עוד.

זאת זכרון

וארא אל האב"ת - אל אלו שיש להם רצון טוב

וארא אל אברהם וכו'. ופירש רש"י, וארא אל האבות. וכבר תמיה זו מפורסמת, מה בעי רש"י בזה כו', כי היה קשה, כי התורה הקדושה הוא נצחיית ומה בא הפסוק ללמדינו וארא אל אברהם, וזה פי' רש"י וארא אל האבות, שיהיה גילוי השם יתברך לאותם שמתנזרים עצמם להשי"ת, ואבות הוא לשון רצון, כמו כי לא אבו, הגם שעדיין אינם עובדים להשי"ת רק שיש להם רצון טוב לזה יהיה להם גם כן גילוי יתברך שמו.

אור לשמים

השי"ת שומע צעקת החפץ לשוב וקשור בחבלי היצר

וגם אני שמעתי את נאקת בני ישראל אשר מצרים מעבדים אותם ואזכור את בריתי. ואמר כשאדם חוזר בתשובה ותהא על הראשונות, רק שהוא קשור מאוד כל כך בחיצר הרע שאינו יכול להפריד את עצמו ממנו, והוא מבין דבר זה וצועק לה' על דבר זה, אז ה' שומע בקולו וחבא לטחר מסייעין אותו (יוסא לה). וזה: "וגם אני שמעתי את נאקת בני ישראל", שכל צעקתם הוא "אשר מצרים" היינו היצ"ר "מעבדים אותם", היינו שעובד עמו עבודת שלו ואינו יכול לעזור את עצמו להפטר ממנו ולהציל מעצתו, אז שומע ה' צעקתו ומסייעין אותו מלמעלה.

מבשר צדק

נאקת ישראל על אשר ע"י הצער שב אל ה' ולא מעצמו

וגם אני שמעתי את נאקת בני ישראל אשר מצרים מעבדים אותם ואזכור את בריתי. כשאדם שריו בעת צרה רח"ל, ומתעורר על ידה לתשובה, הרי מתחרט הוא אה"כ ומתבונן בנפשו: למה המתנתי מלעשות תשובה עד בא עת צרה, מוטב היה לי לעשות תשובה בעת הרווחה. הנה, "זה הדרך הוא חשוב לפני הבורא ב"ה, ועל ידי זה כשהחריטה היא באמת, הקב"ה מרחם עליו ופודה אותו מהצרה". וזהו: "וגם אני שמעתי את נאקת בני ישראל" שכל נאקתם היא "אשר מצרים מעבדים אותם" שעל ידי הצרות שהמצרים מצירים להם, זה גורם ומביא אותם לעבוד את ה' מעבדים אותם ולהתחרט על עונותיהם, כי מוטב היה לצעוק אל ה' קודם הצרה. "וזהו זה השכל חשוב מאוד בעיני המקום ב"ה ושמע להם ופדה אותם".

מבשר צדק

(כשם "הרב החסיד מקולבסווי", הוא הרה"ק האוהב ישראל' זי"ע)

גאולתנו תלוייה באמונתנו

וידבר משה לפני ה' הן בני ישראל לא שמעו אלי וא"ך ישמעני פרעה ואני ערל שפתיים. ידוע קושיית המפרשים דק"ו

לִפְנֵי יָדֵים גְּבוּהוֹת אֵינֵם
בְּהִנָּה וְהַפִּילָה עֲמֹדֵי עוֹלָמִים
הַצְרִיכִים חִיזוּק כָּל הַיָּמִים

תורה ותפילה

זהרורי אורה
מספרים הקדושים
בפרשה יפה נדרשים

תורה

גאולה האחרונה תהיה בזכות התורה

לכן אמור לבני ישראל אני ה' והוצאתי אתכם וגו'. במסורה לכן אמור לבני ישראל (שמות ה, ו), לכן אמור הנני נותן לו את בריתי שלום (במדבר כה יב). ונ"ל כי הנני נותן לו את בריתי שלום, פירושו שכרתי עמו ברית שיהיה הוא המבשר בגאולה האחרונה. ועל פי זה יתפרש המסורה לכן אמור לבני ישראל וגו' והוצאתי אתכם וגו', ושמא תאמר מה יושענו בזה, הא גלות האחרון קשה עוד יותר, לזה אמר 'לכן', ר"ל על ידי גאולה זו אמור הנני נותן לו את בריתי שלום, דהיינו שעל ידי זה יהיה גם גאולה אחרונה, דגאולה הראשונה הכנה חיתה לגאולה האחרונה, כי אחר יציאתן ממצרים נתנה להם התורה, "והגאולה האחרונה היא על ידי התורה", כמו שדרשו רז"ל (ב"ב ת, א) בפסוק (וישעית, י) גם כי יתנו בגוים עתה אקבצם.

ישמח משה

התורה מרחבת לבו של אדם

ולא שמעו אל משה מקוצר רוח. אולי כי לצד שלא היו בני תורה (שהיה אוקסוס מתן תורה), לכן 'לא שמעו', ולזה יקרא קוצר רוח – 'כי התורה מרחבת לבו של אדם'.

אור החיים

"הירא את דבר ה'" עושה תורתו קבע ומלאכתו עראי

הירא את דבר ה' מעבדי פרעה הניס את עבדיו ואת מקנהו אל הבתים. "את עבדיו" כמו: מן עבדיו וע"ד הכתוב (בראשית מה, ד) "הם יצאו את העיר" מן העיר. כי ידוע ש"יפה תלמוד תורה עם דרך ארץ" (אבות ב, ב) אכן הירא שמים, אין הדרך ארץ עיקר אצלו, ובורח תמיד מטרדות משא ומתן אל התורה והתפילה. וזהו: "הירא את דבר ה' הניס את עבדיו ואת מקנהו" בורח מעבדיו ומקנהו "אל הבתים" לבתי כנסיות ובתי מדרשות, "ואשר לא שם לבו אל דבר ה' ויעזוב את עבדיו ואת מקנהו בשדה" את פירושו גם: עם פירוש, נשאר משוקע עם עבדיו ומקנהו בחוץ.

דברי ישראל

תפילה

חיזוק עצום לתפילה לכל יחיד בכל מצב, אף כשקשה להוציא דיבור של תפילה כראוי, הנלמד מגאולת מצרים

וידבר משה בר' הן בני ישראל לא שמעו אלי ואיך ישמעני פרעה ואני ערל שפתיים. הנה כתוב בספרים שבגלות מצרים היה הדיבור בגלות, שלא היה להם דיבור כראוי של קדושה,

ולכן נקרא זמן יציאת מצרים פסח לשון פ"ח ס"ה, ולהבין זה, דהלא כתיב 'ויועקו ותעל שועתם אל האלהים מן העבודה', נמצא שעלתה תפילתם השמימה לו ית"ש ואיך אמרין שלא היה להם דיבור של קדושה שיעלה לה'.

רק הענין על דרך הכתוב 'ואף גם זאת בהיותם בארץ אויביהם כו' לכלותם', ופירושו בספרים לשון תשוקה, שאף תשוקתם של ישראל אינו מואם השי"ת, וכתיב 'אם יהיה נדחך בקצה השמים משם יקבצך ה' אליהך ומשם יקחך'. ולכן אין לשום אדם מישראל לייאש את עצמו כלל וכלל, ולא יאמר ה"ו אני נפסק מקדושתו ית"ש, שאין אני יכול להתפלל בלא מחשבה זרה וכדומה, שנראה לו שאין לו דיבור של קדושה שתעלה תפילתו לו ית"ש, לא יאש את עצמו בכל זאת, כי לא ידח ממנו נדח, והטוב כי לא בלו רחמיו והסדיו, ואומר השי"ת וחננתי את אשר אחון אף על פי שאינו חגון וכדאי.

וגם האיש הזה שהוא בשפל המדרגה מאוד ונסתמך דבריו ואינו יכול לפתוח פיו כראוי לדבר לפניו ית"ש כלל, אף על פי כן ידע באמת, שגם התשוקה הזאת שהפץ ומשתוקק לדבר ולהתפלל לפניו ית"ש כראוי אך שאינו יכול, זה גם כן רואה השי"ת וחשוב לפניו ית"ש.

וגם יכול לעשות לעצמו שיחה ותפילה מזה בעצמו שיצטוק ויתחנן לפניו יתברך שנתרחק כ"כ מאתו ית"ש שאין יכול לדבר כראוי, ויבקש מאתו ית"ש רחמים ותחנונים שיחמול עליו, ויפתח פיו שיוכל לפרש שיחתו לפניו ית"ש שיהיה לו דיבור כראוי, ויוכל להתפלל בדת וכראוי וכנכון, וכדאי יעזרהו ית"ש.

וכעין זה מצינו הענין במצרים, דכתיב 'וישמע אלהים את נאקתם', וכתיב 'וגם אני שמעתי את נאקת בני ישראל', וידוע שנאקה הוא בלב לבד, ששמע יתברך את תשוקת לבם לעזרבו ית"ש כראוי בדיבור קדוש, והם בעצמם ביקשו רחמים על דבר זה שנתרחקו מאתו ית"ש, וצעקו על זה לו ית"ש, וזהו שנאמר 'ויאנחו בני ישראל – מן העבודה', פירוש על עבודתו יתברך שאינו כראוי, על זה צעקו לו ית"ש, ושמע השי"ת ועזר להם. ובבחינה זו היה יציאת מצרים אף שהיה כנ"ל שלא היה להם דיבור כראוי לו ית"ש. וזהו פי' הפסוק הנ"ל 'הן בני ישראל לא שמעו אלי', שהגם שהאמינו כמו שנאמר 'ויאמן העם וישמעו', לא היה השמיעה בבחינת 'אלי' (שהוא לשון נוכח, ובחי' השכל, עיי"ש). רק עזרם מבחינת עתיקא, מבחינת לעושה נפלאות גדולות לבדו, שאין השכל משיג, ונעלם מכל רעיון החסד הגדול הזה כו', עד שיצאו ונקרא פס"ח לשון פ"ה ס"ח כנ"ל.

זרע קודש

דבש תמרים

פנינים יקרים, פלאר הפרוה שרים, רבותינו הקדושים עצמי התקרים

שפרש"י כי כן הבטחתיו שנא' ואחרי כן יצאו ברכוש גדול
(ייטב לב)

☆

לכן אמור לבני ישראל אני ה' וכו'. ונראה עפ"י הנודע דע"י אמונה יוכל להמשיך רב טוב לבית ישראל,

ולקחתי אתכם לי לעם וגו'. נ"ל עפ"י המבואר בפר"ד שבנ"י מחויבים לקבל גזירתו של הקב"ה וראויים לעונש ח"ו כשאינם מקיימין מצד דינא דמלכותא, אף דהאי דינא ליתא באינו מושה גזירתו על כל בני מלכותו, הרי איתא בפרדריא בשעה שהפ"ן הי את העמים נתן כל אומה לשר שלו, וישראל נשארו תחת יד הקב"ה לבדו, ונמצא דישאל הם בני מלכותו, והיינו ולקחתי אתכם דייקא לי לעם, לכך והייתי לכם לאלוקים דיון ליפרע כי כיון שרק אתם בני מלכותו אי"כ דינא דמלכותא דינא.

(ישמח משה)

☆

והוצאתי אתכם מתחת סבלות מצרים, ופירש"י כי כן הבטחתי ואח"כ יצאו ברכוש גדול, נשאלתי למה הביא רש"י סיפא דקרא ברכוש גדול, ויל"פ דכתיב למעלה וישימו עליו שרי מסים וגו' ויתכן כי העניינים בנו והעשירים היו פודים את עצמם במס שנתנו להעמיד אחרים במקומן ואח"כ רבתה המשא עד שמכח זה נעשו עניים ואפשר שמה שאמר למען ענותו היינו לעשות עניים בסבלותם ומפני זה אמר כאן והוצאתי אתכם לא מבעי' מנוף סבלותם אלא אפילו מן העניות ע"י המס שנתנו במקום סבלותם (כמו עין תחת עין) והיו "מתחת" סבלות מצרים היינו מה שנתנו במקום סבלות מצרים, והיו

לקיטת תמרים

אמרות וסיפורים, מליקט מספרים, על רבותיה"ק עצמי התמרים

משה רבינו רצה שתהיה הגאולה לגמרי ע"י הש"י בעצמו

וידבר משה לפני ה' לאמר הן בני ישראל לא שמעו אלי ואיך ישמעני פרעה ואני ערל שפתים. שמעתי מאחד מחבירי ששמעו בעצמו מפה קדשו של אדמו"ר הגה"ק בעל עצי חיים וצוק"ל טענתו של משה "הן בני ישראל לא שמעו אלי", היינו דע"כ לא שמעו אלי בני ישראל, משום דלא רצו שיהא הגאולה על ידי, דאז לא יהיה גאולה נצחית, ואיך ישמעני פרעה, דמה נעשה אם פרעה ישמע אלי, א"כ יהיה הגאולה על ידי, ולא יהיה גאולה נצחית, עכדה"ק.

פרדס מרדכי

הטעם שבת תחילה סימן יפה לבנים

ויקח אהרן את אלישבע בת עמינרב אחות נחשון לו לאשה ותלד לו את נדב ואת אביהוא את אלעזר ואת איתמר. פירש"י ד"ה אחות נחשון, מכאן למדנו הנושא אשה צריך לבדוק באחיה. אמרו חכמינו זכרונם לברכה (ב"ב קמא). 'בת תחילה סימן יפה לבנים' פעם אחת פירש רבינו זצ"ל הטעם בזה בדרך צחות, דהא איתא בגמרא (ב"ב קי.) הנושא אשה צריך לבדוק באחיה, ולכן על בתולה מונח האחריות שיהיה אחיה טובים מאוד, כדי שהיא תעשה שידוך הגון וטוב, ולכן היא מחנכת את אחיה גם כן שילכו בדרך התורה והיראה. ולכן אמרו בת תחילה מי שיש לו בת תחילה, סימן יפה לבנים, שיביאו אחריהם, כי בוודאי תשתדל שהם ילכו בדרך הטובים.

זכר צדיק לברכה (סי' תתשפ"ט)

כשהגאולה תהיה ע"י הקב"ה בעצמו אז יהיה גאולה נצחית

ושמתי פדת בין עמי ובין עמך למחר יהיה האות הזה. במסורה שלוש פעמים פדות, "ושמתי פדות בין עמי ובין עמך (שמות ח יט), "פדות שלח לעמך" (תהלים קיא ט), "כי עם ה' החסד והרחבה עמו פדות" (שם קל ז), ופירש מרן הגה"ק בעל "ייטב לב" ו"ל דהנה ידוע מה שכתבו הספה"ק דלכן גאולת מצרים לא היתה נצחית, יען שהיתה ע"י שליח בשר ודם, שהוא גם כן אינו נצחי, והיינו ע"י משה ואהרן, אבל הגאולה העתידה תהיה נצחית כי תהיה ע"י הקב"ה שהוא נצחי. ז"ש: "ושמתי פדת (חסד י"ו) בין עמי ובין עמך", כי הגאולה (הפדות) לא תהיה שלימה (שהרי נכתב חסד), ואמאי על זה אמר, כי "פדות שלח לעמך", כי הגאולה היתה ע"י שליח, אולם "כי עם ה' החסד", כלומר אם השי"ת יעשה עמנו חסד ויגאלנו אז "והרחבה עמו פדות". וזהו כוונתו של ישעי' הנביא שאומר: "ישראל נושע בה" כלומר, אם הישועה תהיה מאת הקב"ה, אז "תשועת עולמים" (ישעי' מה יז).

עולמו של אבא (עמוד תנ"ד)

עבד, אך ידוע מה שכתב הרמב"ם בהא דכופין אותו עד שיאמר רוצה אני, כי טעם הדבר, דמבע הישראל לשמוע למצות קונו, אילולא המונע הוא השאור שבעיסה, ואחר שמסירין המונע עושה הטבע את שלו, ולפי זה לא קשה כלל קושיית אומות העולם, דדוקא בישראל מהני כפיה לאשר הם זרע קודש מחצבתם, ועיקרן ושרשן טוב, ובחסיר המניעה שדי נופן בתר עיקרן וקבלו ברצון, אבל בעכו"ם לא מהני כפיה דאונם שלחם לא הוי כרצון ע"כ, וזשי"ה והוצאתי אתכם מתחת סבלות מצרים, ושמא תאמר מה נשתנו אלו מאלו, לזה המשיך ואמר ולקחת

וכדאיתא במדרש אין ישראל ניוונים אלא בזכות האמונה, ואיתא בייטב לב כי הוא מלשון ויהי אומן את הדסה לשון המשכה כי עיי' האמונה נמשך כל מילי דמיטב, ולכן ציוה הקב"ה לכן אמר לבני ישראל אני ה', שעיי' האמונה שיאמינו ישראל יוציא אותם ממצרים, ואח"כ כתיב בא דבר אל פרעה וישלח את בני ישראל מארצו בזכות האמונה כנ"ל, וזה ירצה בתשובת מרע"ה הן בני ישראל לא שמעו אלי מאוזה טעם שיהי עכ"פ עיי' שלא שמעו אלי נחסר האמונה במה להמשיך הגאולה, וא"כ איך ישמענו פרעה לשלחם, כי בחסרון והעדר האמונה במה יוכל להמשיך הגאולה.

(קדושת י"ט)

☆

וידבר אלוקים אל משה ויאמר אליו אני ה'. ויתבאר עפ"י משל הידוע לאחד שחטא נגד המלך והמלך מרוב חסדו לא רצה לעונשו ועכ"ז ביקש לעורר לבבו לשוב, הגדיל אותו ביתר שאת, ובראותו את גודל טובו וחסדו של המלך אליו אחר שחטא, נתמלא בושח והכנעה באומרו מה עשיתי כי מרדתי פי המלך הטוב והמטיב וזה הבושה והמרדות שבלבו טובה יותר ממאה מלקות, ובוה י"ל וידבר אלוקים אל משה ויאמר אליו אני ה', ר"ל דהדיבור הקשה ודין שדיבר הקב"ה אל משה היה בזה שאמר אליו אני ה' אמירה רכה כי עיי' נעשה קמן ושפל בעיניו עוד יותר.

(עצי חיים)

☆

והוצאתי אתכם מתחת סבלות מצרים ואתכם לי לעם. ויל"פ בהקדם דברי הישימ ליישב קושיית אה"ע כלום כפית עלינו החכר כניגית, דהנה לבאורה קשה על אמרם ז"ל שכפה עליהם הר כניגית, הא קיי"ל אונסא כמאן דלא

לקיטת תמרים

אמרות וסיפורים, מליקט מספרים, על רבותיה"ק עצי התמרים

צריך לעשות לעצמו נדרים וסייגים בכל ענינים

הירא את דבר ה' מעבדי פרעה הניס את עבדיו ואת מקנהו אל הבתים. שמעתי מפה קדשו של רבינו בעהמ"ס הק' ייטב לב זצ"ל בהרימו את קולו הנעים בהספד מר על מותו של הגה"ק מהר"ם שי"ק זצ"ל. ענה ואמר כתיב הירא את דבר ה' מעבדי פרעה הניס את עבדיו ואת מקנהו אל הבתים (שמות טו). ופירש עפ"י מה דכתיב ובשר בשדה טרפה (שמות כג), ודרשו חז"ל (חולין דף קט"ו) בשר שיצא חוץ למחיצתו, ויש לפרש דאיש הישראלי הירא את דבר ה', צריך לעשות לעצמו נדרים וסייגים בכל ענינים, כדי להנצל מן היצר הרע, אבל איש אשר לא שם לבו לדבר ה', זהו בבחינת שדה בלי גדר ומחיצה כלל, עבדא בהפקירא נחא ליה, וזה שאמר "ובשר בשדה" מי שהוא בבחינת "שדה" זה הוא "טריפה", ופירשו חז"ל בבשר שיצא חוץ "למחיצתו" הכתוב מדבר, דהיינו שאינו רוצה בשום מחיצה גדר וסייג. וא"י בספה"ק ד'פרעה' הו רמז לצה"ר בחי הער"ף, גם י"ל דהחוששים של האדם נקראים עבדיו משום דמשועבדים לו ולכל אשר יחפץ יעשו, וז"ש הירא את דבר ה' "מעבדי פרעה" היינו מלהיות ח"ו עבד להיצר הרע, "הניס את עבדיו" אלו החוששים שלו בתשובה, "ואת מקנהו" כל מיני קנינים שלו, "אל הבתים" לבחינת בית מוקף מחיצות דהיינו גדר סייג לתורה, ואשר לא שם לבו אל דבר ה' ויעזוב את "עבדיו" ואת "מקנהו" בשדה, בבחינת שדה בלי שום גדר וסייג.

נפש יהונתן (פרשת שופטים ובפרשת)

להלחמני אתה אומ"ר, באמירת שם הקדוש, כאשר הרגת את המצרי

ויאמר מי שמך לאיש שר ושופט עלינו, הלהרנני אתה אומר כאשר הרגת את המצרי, וירא משה ויאמר אכן נודע הדבר. איתא בגמרא, בשעה שהוציאו את ר' עקיבא להריגה, זמן ק"ש היה, והיו סורקין את בשרו במסרקות של ברזל, והיה מקבל עליו עול מלכות שמים, א"ל תלמידיו עד כאן, אמר להם, כל ימי הייתי מצטער על פסוק זה 'בכל נפשך', אפילו נוטל את נשמתך אמרתי מתי יבא לידי ואקיימנה, ועכשיו שבא לידי ולא אקיימנה, היה מאריך ביאחד, עד שיצאה נשמתו באחד, (ברכות דף ס"א). שמעתי ממו"ח זקני הגה"ק מהר"ם ט"ב זלה"ה (מרן הגה"ק בעל ישבן משה) ע"פ מה דאיתא בכתבי האר"י ז"ל דבשם "תכה", הרג משה את המצרי, שנאמר למה 'תכה' רעך, ודתן ואבירם אמרו לו 'להרנני אתה אומ"ר כאשר הרגת את המצרי' באמירה בלבד. והנה סופי תיבות של את' ה' אלקיך הוא גם כן שם "תכה". לכן כשראו תלמידיו של רע"ק שהוא מאריך בתיבת 'אחד', אמרו לו, רבינו עד כאן, למה אתה מאריך בתיבת 'אחד', ולא תרצה לומר להלן הפסוק שלאחריו "ואהבת את ה' אלקיך", שמורמוזו שם השם תכ"ה בסופי תיבות, שתוכל להנצל בכח שם קדוש זה משונאך, השיב להם ר' עקיבא, ידעתי מואת, אבל בכיוון אני אומר הפסוק הזה של ואהבת, מפני שאמרת מתי יבא לידי ואקיימנו ועכשיו שבא לידי לא אקיימנו, שרצוני להדבק בו ית' באהבה ומסני"פ.

דברי יחזקאל (אגרות עמ"ר קג"ו)

אתכם לי לעם, וביאר הרמב"ן בבואכם אל הר סיני ותקבלו התורה, וקשה הרי קבלת התורה היתה ע"י כפיית הר ואונסא כמאן דלא עביד, וע"כ משום דבישראל מהני כפיה לאשר השורש שלהם טוב, וזוה מוכח כי גם כל המכשול של ישראל במצרים היה רק מתוך מירוף הדעת. (ברך משה)

☆

הן בניי לא שמעו אלי וגו'. והקשו המפוי דהרי הוא ק"ו פריא דישאל לא שמעו מקוצר רוח ומעבודה קשה

משא"כ פרעה, וי"ל לפימ"כ ביושב אהלים להעיר דמבואר בגמ' אמרי נהרדעא לא כתבין אורכתא (הרשאה) אמטלטלי דאם כפריה אינו ברשותו, ומעתה כיון שפרעה כפר בעיקר ואמר לא ידעתי את ה' וגם את ישראל לא אשלח הרי הוי מטלטלין דכפריי וממילא אינו נעשה שליח, אך וי"ל עפ"י דקוי"ל תקנת הגאונים לעשות הרשאה בכל אופן, ומעתה אף דמדינא לא היה יכול לעשות שליח בהרשאה מ"מ מתקנת הגאונים שפיר הוי שליח, והנה בייט"ל כתב איך יצאו בניי ממצרים קודם הזמן, דכתיב חי צילך דבמדה שאדם מודד מודדין לו, וכיון שראה הקב"ה שעתידין ישראל לעשות משמרת לתורה גדרים וסייגים קודם זמן, כגון להוסיף מחול על הקודש בשבתות ויו"ט שהוא מדברי סופרים לכמה פוסקים, כמו"כ הקדים לגאלינו קודם זמנו וכאילו כבר הגיע זמנו ע"כ, וזש"ה הן בניי לא שמעו אלי ואיך ישמענו פרעה, כי היה לו מענה חזק להקב"ה שאם בניי כאשר שמעו דיבורי קודש אלו יוצאים

מפי משה רבינו אבי החכמים לא שמעו אליו, הרי לא קיימו ולא שמעו לדברי חכמים, אי"כ ואיך ישמענו פרעה לשלוח את בניי כי איך חנני יכול להיות שליח בהרשאה הא במטלטלי דכפריי לא מהני הרשאה, וליכא למימר דאיכא תקנת הגאונים הא במדה שאדם מודד מודדין לו ואם אין בניי מקיימים תקנת חז"ל למה יקיימם פרעה, ואני ערל שפתים מטענת פרעה לאו בעל דברים ידידי את ואין מענה בפי להשיב לו.

(כ"ק מרן רבינו הגה"ק שליט"א)

לקיטת תמרים

אמרות וסיפורים, מלוקט מספרים, על רבותי הקצי' התמרים

אף אם מתאספים למען שמו ית', אבל אם ח"ו אינם פרושים מע"ז ומינות, אזי הוא בהכרח שלא באמת, ואינו מרוצה

ואמר כי אהיה עמך וזה לך האות כי אנכי שלחתך בהוציאך את העם ממצרים תעבדון את האלהים על ההר הזה. פעם אחת כשבא אדמו"ר אחד מארץ ישראל, והאדמו"ר הזה היה אחד מהחזקתים שמצוה רחוב קדוש להשתתף בבחירות הטמאים בארץ ישראל, וכמה מבחורי הישיבה הלכו אל שלחנו בליל שבת קודש. וכשדעו לרבינו דבר זה, רמז להם אז [פרשת שמות שנת תשי"ח לפ"ק] בתורתו שלש סעודות, וכך דרש ואמר לפרש הפסוק 'בהוציאך את העם ממצרים תעבדון את האלקים על ההר הזה', ואחר שדיבר באריכות בענין ביטול עבודה זרה, הוסיף ואמר (נעתק מן הטע"ס):

"דער בורא כל עולמים איז א מגיד מראשית אחרית, אבער משה רבינו האט דא נאך גארנישט געהערט, ווייל ווילאנג ער האט נישט געזען קיין ביטול עבודה זרה, האט ער (הש"ת) אים נאך גארנישט געוויזן דערווייל, און אזוי ברויך טאקע צו זיין, אז מען זעהט נישט קיין ביטול עבודה זרה, אפילו מען זאגט תורה, איז דאס אלעס גארנישט, עס איז לינגט און שקר. אזוי ווי דער פסוק זאגט טאקע דארט (ישעי' א טו-טז) אין זעלבן קאפיטל (וואו ס'שטייט) ידכם דמים מלאו רחצו הזכו (וגו') פארענט (כמה פסוקים לפני בפסוק י"ג) זאגט דער פסוק 'חודש ושבת קרא מקרא לא אוכל און ועצרה, זאגט רש"י פשט וואס האב איך פון אייערע אסיפות, איר קומט זיך צוזאמען אויף א שבת א חודש, איר קומט פאר מיר "לפני", איך זע אבער אין הארץ האט עטץ אלץ אינזון עבודה זרה, און ביידע זאכן אינאיינעם קען נישט זיין, אז מ'איז נאך נוטה אין הארץ צו דער עבודה זרה, דאס איז נישט סובל מ'זאל זיך קענען צוזאמען קומען פאר'ן בורא כל העולמים, מ'זאל זיך צוזאמען קומען פאר מיינעט וועגן און אינזון האבן עבודה זרה דאס קען נישט אויסהאלטן, אזוי טייטשט רש"י דעם פסוק, און אלע מפרשים טייטשן אזוי אויס דעם פשט אויף דעם דרך, זיי טייטשן אזוי דעם פסוק, אז די ביידע אינאיינעם, דאס קאן נישט זיין.

ואחר אריכות דבריו הקדושים, סיים בדברות קדשו בזה"ל: "דארף מען וויסן אז נאר דער כח התורה דאס קאן מציל זיין אידען און מ'זאל זיך חלילה נישט טועה זיין חס ושלום ולא יעלה על לב לעולם. (שאפשר גאולה בלא זה) שטייט ארויס אז שבת, חודש, אז מ'קומט זיך צוזאם און מ'האט א מחשבה פון עבודה זרה, שטייט, אז השי"ת זאגט, איך בין ענק מוחל דעם חודש מיטן שבת, אזוי שרייט געוואלד דער פסוק, וואס ברויך מען מער, מחשבות עבודה זרה בעוה"ר חס ושלום ווייסט דאך יעדער ווי רוצה זיין אין א מלכות המינות וואס ס'איז דא דערינען בעוה"ר עבודה זרה ממש, ס'איז נאך ערגער, ס'איז עבודה זרה מיט מינות, מיט אלעס, אז מ'איז חלילה נוטה צו זיין, ברויך מען נישט זייער דאווענען, מיט זייערע שבתים, מיט זייערע אסיפות. זאגט דער פסוק בפירוש "און ועצרה", אפילו זיי זענען זיך מאספ' "לפני" אפילו גאר פאר'ן בורא כל עולמים וועגן אז מ'איז זיך מאספ', ווייל די מחשבה איז אבער נוטה לעבודה זרה (אינו מרוצה לפניו ית'). "השי"ת זאל העלפן מ'זאל האבן די זכ"י מ'זאל זיך פורש זיין פון אלע דרכי עבודה זרה פון דרכי המינות, מ'זאל האבן די זכ"י מ'זאל זיך מדבק זיין אין דרך האמת".

זכר צדיק לברכה (אות תתק"ט)

רִיקוּטֵי אֲחֵרִים פֶּלֶחַן רַבִּיה״ק בַּעַל דְּבָרֵי יוֹאֵל זי"ע פֶּסֶקֶר "אֲחֵרֵי יוֹאֵל" אֲשֶׁר אֵין יֵצֵא לְאֹרֶחַ

גלותם, שינעלו תמיד מיד המצרים אותם, ומקור
הישועה לדורות נמשך מגאולת מצרים, כדאמר המגיד:
אילו לא הוציא ה' את אבותינו ממצרים, הרי אנו
וצנינו משועבדים היינו לפרעה במצרים, וכמו כן
גאולה העתידה נמשכת מגאולת מצרים, שהיא השורש
לכל הגאולות. והו' וידבר אלהים אל משה, שהוא
בחנית דין הנרמז בשם אלהים, ודיבור הוא לשון
קשה, ומאותו דין יוצאם רחמים גדולים לכל הדורות,
כנרמז ביאמרו אליו אני ה', שם הרחמים, שעל ידי
קושי השיעבוד במצרים שבא מתוקף הדין, נמנח לכל
הדורות רחמים וישועות טובות לישראל. (דברי יואל)

וידבר אלהים אל משה ויאמר אליו אני ה'. דבר
אחו משפט על שהקשה לדבר ולומר למה הרעותה
לעם הזה, מכאן למד משה שלא יכנס לארץ (מדרש).
אם זכו ישראל היה אפשר להיות אז הגאולה השלימה,
ואז היה יכול משה ליכנס לארץ, והיה עולם התיקון
אף על ידי מדת הדין, אך מפני שלא זכו אז לזה,
ולא נכנס משה לארץ ישראל, ועל ידי זה חרב
המקדש, ונתארך הגלות והנסיונות גדולים, על כן
צריכים רחמים מרובים שנושע. והו' וידבר אלהים
אל משה, שדבר אחו משפט, ומכאן הבין משה שלא
יכנס לארץ, ורמז לו ה' ויאמר אליו אני ה', שעל ידי
זה שלא יכול עכשיו ליכנס לארץ, על ידי זה יתארך
הגלות, וינטרכו לרחמי שמים מרובים להוושע משם
הו"ה מדת הרחמים, וזוהי יזכו לגאולה ולישועה.
(חידושי מורה)

וידבר אליו אני ה'. נאמן לשלם שכר טוב למתהלכים
לפני, ולא לחנם שלחתיך, כי אם לקיים דברי שדברתי
לאבות הראשונים (רש"י). יש להבין מהו התשובה זוה
על טענת משה למה הרעותה. ונראה דהנה אמרו
(דברים רצה א): כל מה שישראל אובלים בעולם הזה, זה
בכח היסורים שבאו עליהם, אבל שכן צרור ומשומר
לעתיד לצוא; ולפי זה כל מה ששכלו במצרים, עתידים

וידבר אלהים אל משה ויאמר אליו אני ה'. דבר
אחו משפט על שהקשה לדבר ולומר למה הרעותה
לעם הזה (רש"י). למראית עין היה נחשב זאת לחטא,
אבל אליבא דאמת הוכחו דיבורים אלו מן השמים.
וזהו ויאמר אליו, דמה שאמר משה למה הרעותה,
אני ה' אמרתי זאת, והשכינה מדברת מתוך גרונו,
וסבב כן ה' שהיה צורך לעורר רחמים על ישראל
בדיבורים הללו, דכשיש התעוררות דין למעלה, יש
צורך באמתותא דלתתא, ולזה יש צורך בדיבורים של
צדיק אמת לעורר רחמים למעלה. והנה אז היה משה
מנער עצמו בצרתו וטען בשבילם, וזוהי היה מעורר
רחמים עליהם, אמנם מה יעשו ישראל באותן הדורות
שמשה רבינו לא יהיה בעולם, ומי יטעון בשבילם, לזה
נחמו ויאמר אליו, דמה שאמרתי למה הרעותה אני ה'
אמרתי זאת, ודיבור ה' נצחי לעולם וקיים לדורי
דורות. ואנחנו צריכים לעורר רחמים על זה, שה'
יטעון בשבילנו למה הרעותה לעם הזה, שכבר סבלנו
די והותר מחבלי משיח. (דברי יואל)

וידבר אלהים אל משה ויאמר אליו אני ה'. פתח
במדת הדין וידבר אלהים, וסיים במדת הרחמים בשם
הו"ה. דהנה אמרו (דברים רבה ב): שאם היה משה
נכנס לארץ, לא היו יכולים לקום בתחיית המתים;
והנה תחיית המתים הוא על ידי רחמי ה', כדאומרים
(שמונה עשרה): מחיה מתים ברחמים רבים. והו' וידבר
אלהים אל משה במדת הדין, וגור עליו שלא יכנס
לארץ, ועל ידי זה ויאמר אליו אני הו"ה, שנמשך
מזה רחמים גדולים שיזכו ישראל לקום בתחיית
המתים. (תשכ)

וידבר אלהים אל משה ויאמר אליו אני ה'. כל
מעשה האצות וגלגולי קיבוציהם ששכלו צרות ויסורים,
והתפללו לה' והושיעם, נפתח על ידיהם צינור הישועה
לכל הזמנים, וכן מה ששכלו ישראל במצרים וציקו
לה', נפתח על ידם צינור השפעת ישועה לכל ימי

הם לקבל שכרם בעולם הזה. וזהו אני ה' נאמן לשלם שכר טוב על היסורים שסבלו, וזהו תשובה על למה הרעותה לעם הזה, שנצטער על קושי השיעבוד, על כן ניחמו ה' שימח מזה טובה לישראל. (דברי יואל)

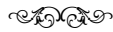

ויאמר אליו אני ה'. טענתו של משה היתה, לפי שידע דבאופן שהוא יהיה השליח אין אפשר שיהיה הגאולה נחיתת, כדאמרו (תנחומא אחרי): כל הישועות שהיו על ידי שליחי בשר ודם לא היו נחיים; ועל כן הפזיר שה' בעצמו יגאלם, ועל זה השיב לו ה' אני נאמן לשלם שכר טוב, דבאמת לא הגיע הזמן עדיין לגאולה נחיתת, אבל יש הכרח לגאולה זו שהוא רק לפי שעה, ולא לחנם שלחתי, שיש צוה הכנה ושורש לגאולה העתידה, כדכתב ק"ו הישמח משה (תנ"ך ד"ה כחית): שהמקדשות שנחרבו לא היה בנינם פועל ריק, אלא על ידי עבודת הקודש שעשו שם, הכינו צוה נח וקדושה נפלאה לבית השלישי, שיהיה לו קיום נחית וצית עולמים; וכמו כן כל הנסיונות שעמדו בזה ישראל, כל זה היה הכנה לגאולה העתידה, ולעתיד כשה' בעצמו יגאלנו, יהיה התגלות האור כל כך, עד שלא יהי' במציאות נסיון כלל כדאמרו (שבת קנ"א) שבימי המשיח לא יהיו נסיונות ולא קיבול שכר. (דברי יואל)

וארא אל אברהם וגו'. וארא אל האבות (רש"י). ק"ו הישמח משה (בא אופן 1) הקשה: מה החשיבות של הרכוש גדול צעיני אברהם, שהבטיח לו ה' (בראשית טו) ואחרי כן ילאו ברכוש גדול. אלא זה בא להורות שלא יטמנו ישראל באומות, ויהיו נחשבים על שם אבותיהם, כדאמרו (סנהדרין נ"א): שהרכוש היה שכר העבודה, וזדאי שכר עבודתו של כל אחד לצד לא יעלה להון רב כזה, אם לא בהצטרף עבודת אבותיו, ונמצא שהרכוש הזה הוא עדות שלא נטמנו, דאם נטמנו אין לו ליטול שכר בשביל אבותיהם; והנה אמרו (במדבר רנ"ב ט): לפי שהיו האומות מבזין את משפחת החנוכי, ואומרים מה אלו מתייחסים על שבטיהם, סבורים הם שלא שלטו המצריים באומותיהם, אם בגופם שלטו קל וחומר בגשיותיהם, לפיכך הטיל ה' עליהם ה' מלך זה ו' מלך זה, לומר מעיד אני עליהם שהם בני אבותיהם; וזהו וארא אל האבות, שהבטחתי להם שזרעם יהיו נחשבים על שם אבותיהם,

ושמי ה' לא נודעתי להם, שם י"ה המעיד על ישראל שלא נטמנו, אם כן עדיין הם צעור שלא יטמנו זרעם באומות, לכן אמר לצני ישראל אני ה', שמע מעיד עליהם שלא נטמנו, והנאחתי אחכס מחמת סבלות מצרים, ופירשו (רש"י): כי כן הבטחתי ואחרי כן ילאו ברכוש גדול, שגם הרכוש יהיה עדות שלא נטמנו. (דברי יואל)

וארא אל אברהם וגו'. קושי השיעבוד הועיל לישראל שלא יכשלו בחטא, דעל ידי זה לא נתערבו בין המצריים, ועל כן נשארו האבות הקדושים אבות להם, דאם היו מתערבין בין המצריים, אז לא היה נקראים עוד האבות הקדושים 'אבות', כיון דאז יש להם אבות אחרים בתערובות עם המצריים. ועל כן היתה התשובה על תרעומת משה שהתרעם על קושי השיעבוד וארא אל האבות, שעל ידי קושי השיעבוד נקראים הם עדיין אבות לבנים. (תנ"ך)

וארא אל אברהם וגו'. פרעה טען שישראל אינם כשרים, ואינם מתייחסים אחר אביהם מישראל, ואם כן אין מגיע להם רכוש מצרים וגאולתם, כי לבני אברהם היתה ההבטחה לגאלם ברכוש גדול, אבל לא עתה כשאינם מתייחסים אחר אברהם. וזהו אני ה' נאמן לאמת דברי (רש"י), שה' העיד על ישראל שהם כשרים, וארא אל האבות, שהם מתייחסים אחר אביהם מישראל ממש, וממילא מתייחסים אחר אברהם יצחק ויעקב, ועל כן מגיע להם לתת להם את ארץ כנען. (דברי שלום א')

ושמי ה' לא נודעתי להם. לא ניכרתי להם במדה אמתית שלי, שעליה נקרא שמי ה', נאמן לאמת דברי, שהרי הבטחתי ולא קיימתי (רש"י). ענין הבטחת הנביא לידע אם הוא נביא אמת אם לא, לא יבחנו הנביא אלא אם הבטיח על טובה ולא בזה, אז צידוע שהוא נביא שקר, שכל דבר טובה שיגזור ה' אפילו על תנאי אינו חוזר, אבל דברי הפורענות שהנביא אומר, אפילו לא עמדו דבריו, אין צוה הכחשה על נבואתו, דאפשר שעשו תשובה ונמחל להם (רמב"ם יסודי התורה י). וזהו לא ניכרתי להם במדה אמתית שלי, דמדת האמת של ה' אינה נודעת וניכרת אלא על ידי צד הטובה דוקא. (דברי יואל)

סיפורי צדיקים, גביאור הפסוקים הפלאים יז ונוגה לפיקים

הוצאתי אתכם מתחת סבלות מצרים

את אשתי. הוא הלך אליה, וראשית הרגיע אותה, שהאורח מרגיש בטוב, אלא הוא אומר שמשיח יקח את כל היהודים לארץ ישראל, והוא שואל אותי אם גם אני רוצה, ועל זה באתי להתייעץ עמך, ענתה האשה ואמרה, לך תגיד לו, שהדבר אינו בא כלל בחשבון, אנחנו כבר אנשים באים בימים, הצלחנו לחסוך מעט רכוש, יש לנו בית קטן משלנו, כמה פרות ועגלים, לול עם תרנגולים, ולא יתכן שנעזוב כך את הכל ונעלה לארץ ישראל, כשחזר והרצה את הדברים לפני הרה"ק מטשערנאביל, החל הרה"ק לשכנע אותו כי הגם שזה נכון שכאן יש להם כבר רכוש, אולם יש גם צרות צרורות מהגוים ואילו בארץ ישראל, כאשר יבוא משיח, נשתחרר מכל הצוררים, השיב הארענדער, שהוא ילך לשאול עוד פעם את אשתו, חזר הארענדער לאשתו ואמר לה, נכונים דברייך, שכאן יש לנו בית קטן רפת ולול, אולם פה הגוים עושים לנו צרות, והבעל הוסיף נופך משלו האין את זוכרת מה שהיה בשבוע שעבר כיצד השתכר שכנו הגוי, לקח אבנים וניפץ לנו את כל החלונות, ואילו כשמשיח יבוא ניפטר מכל זאת, התיישבה האשה בדעתה, ולבסוף אמרה לו, לך ותגיד לאורח, לנו טוב כאן, יש לנו כל הצורך, אלא מאי, הגוים עושים לנו צרות, לזה יש לי פתרון שמשיח יקח את כל הגוים לארץ ישראל, ואנו נישאר כאן, כאשר שמע הרה"ק ר' נחום את תשובת הארענדער נענה ואמר: זו כוונת הפסוק בפרשתו והוצאתי אתכם מתחת סבלות מצרים, פי' שלא תוכלו לסבול את הגלות, שהצעד הראשון לקראת הגאולה היה זה, שהגלות נמאסה בעיני בני ישראל, כי כל זמן שאפשר עוד לסבול את הגלות, אין הגאולה יכולה לבוא.

פע"א נסע הרה"ק ר' נחום מטשערנאביל זי"ע בדרך והגיע לכפר נידח, שבו ישב יהודי בודד והחזיק את ה"ארענדא" שהי' לו בירושה במשך דורות רבים, ויהי בחצי הלילה, העירה האשה את בעלה הארענדער, ואמרה לו: כנראה אורחינו אינו מרגיש בטוב, כי אני שומעת אנחות חזקות בוקעות מחדרו, לשמע דבריה קם ממיתו לקח נר דלוק בידו וירד לבדוק במה המדובר, ואכן שמע אנחות בוקעות מחדר, הוא התכופף כדי להציץ דרך חור המנעול, וראה שהאורח יושב על הארץ, נר בידו, מתנענע וממלמל בשפתיו, כשמדי פעם פורצת אנה עמוקה מפיו, כעת כבר לא הי' לו אפי' ספק קל שאכן אורחו אינו מרגיש בטוב, לכן דפק על הדלת, נכנס והתנצל שהיות וכפי הנראה סובל האורח מכאבים, על כן הוא בא לשאול אם לא כדאי להביא רופא אליו, ענה לו הרה"ק שהוא מרגיש ב"ה בטוב, אלא שהוא עורך תיקון חצות, שאל הארענדער, תיקון חצות מהו, ולצורך מה נערך, ענה לו הרה"ק על חורבן בית המקדש, שאל הארענדער, ומהו בית המקדש, מה פי' חורבן בית המקדש, כשראה הרה"ק עם מי שיש לו עסק, התחיל להסביר להיהודי, בעבר גרו היהודים בארץ ישראל, והי' להם את בית המקדש, ובעוונותינו הרבים החריבו הגוים את בית המקדש והגלו אותנו מארצנו הקדושה, וכאשר יבוא המשיח, הוא יקח את כלנו לארץ ישראל ויבנה את בית המקדש, תוך כדי שיחה שאלו הרה"ק, נכון שגם אתה רוצה שהמשיח יקח אותנו לארץ ישראל, ענה הארענדער, איננו יודע, אלק לשאול

לשון חבמים

לשון חבמים צדק ומישרים, בדרך צחות ומליצה נאמרים

ויאמר ה' אל משה כבוד לב פרעה מאן לשלח העם. יש להעיר בזה שלא נכתב זה הלשון רק במכה הראשונה שהיתה דם גם עדיין לא נודע כל כך כבדות לבו, והנה שמעתי בזה בשם מחותני הרב המפורסם מו"ה ליפא מק"ק חמעלניק וכמדומה לי שראיתי אחר כך כתוב זה במדרש, והיינו **כבוד לב פרעה** שאצל פרעה **נתהפך הלב ונעשה כבוד**, עד כאן, והנה ידוע זה שמאיתו לא תצא הרעות ח"ו וכל רעה שבא ח"ו לאדם העון עצמו הוא מייסרו וגמול ידיו יעשה לו תייסרך רעתך, ותמוגגנו ביד עונינו ח"ו (ירמיה ב, יט) ולכך בודאי מעין הפגם הרע שעשה הוא העונש, וזה יש לומר הטעם שהיתה מכה ראשונה מכת דם כי היה מענין הפגם והחטא שלו שהרע שלו היה אז שלבו נעשה כבוד ומהחטא הזה נולד משחית ומהו בא עליו מכת דם שהיא מעין כבוד שיש בו ריבוי דם והיא מלאה דם (עיין חולין קט: וברש"י שם),

ויש לומר על דרך הלצה שהוא שרמזו חז"ל (שמות רבה ט, י) **ממכת דם העשירו בני ישראל** כי ידוע שכל המכות היה נגוף ורפוא, נגוף למצרים ורפוא לישראל, וכדאיתא בספרים הקדושים של הרב מפולנאה ע"ה כי ממכה עצמה מתקן רטיה והיינו אותו דבר שהיה למצרים נגוף, היה רפוא לישראל כמבואר שם באריכות עיין שם, והנה כאן היה למצרים מכה מכבד מכת דם, ודמים תרתי משמע (עיין מגילה יח) והיה אצל ישראל המשמעות השני שהוא ממון והעשירו בני ישראל, ויש עוד בדברים אלו דברים סתומים ונעלמים למעיין ומשכיל היטב וימצא בהם דברים נפלאים.

דגל מחנה אפרים

פרפראות לחכמה

מאמרים נחמדים, ע"ד דרוש מיוסדים, כפתור ופרח משוקדים

שפתיים" שנעשיתי ערל שפתיים מהעצה שנתן המלאך, ומה המה ראו שלא עשיתי זאת בחכמה ובתבונה.
(בגן חוד)

☆

**כה אמר ה' הנה אנוכי מכה במטה אשר בידי על
המים.** ולכאורה תיבות

אשר בידי מיותרות, כי איך יכה במטה אם לא ביד, כמו"כ מצינו בפר' בשלח "ומטף אשר הכית בו את היאור קח בידך", וגם שם לכאורה תיבות "קח בידך" הם למותר הנה, כי בוודאי יקח את המטה ביד ולא ברגל, ויל"פ דהנה מודעת זאת כי שם הוי"ה הוא שם רחמים, וזאת רק כשהוא על הסדר, כי אם אינו על הסדר אזי יורה על דין, והנה ידוע שעל מטה משה היה רשום שם הוי"ה, ולפי"ז כשהיה משה צריך להכות את היאור ולהפכו לדם, הוצרך להפוך את המטה, כדי שלא יהא שם הוי"ה הרשום עליו על הסדר, ויביא על הרשעים דין ופוענזות, משא"כ אצל הצור, ששם היה צריך המטה לגרום לרחמים, ליתן מים לבני ישראל, שם החזיק את המטה ישר כסדר, נמצא שהחלק במטה שתמיד היה מחזיק בידו, בו הכה את היאור, וז"ש הנה אנוכי מכה במטה אשר בידך, לא כן אצל הצור שהי' צריך להשפיע רחמים על ישראל לתת להם מים לשותות, אז כתיב "ומטף קח בידך" כדי שיהא שם הוי"ה על הסדר וישפיע רחמים.

(הגה"ק רבי שמשון מאסטרפאלי ז"ע)

הן בני ישראל לא שמעו אליך ואיך ישמענו פרעה. והקשו המפרשים דק"ו פריא הוא, דבני ישראל לא שמעו מקוצר רוח ומעבודה קשה, משא"כ פרעה יוכל לשמוע, אמנם יל"פ דהנה כשבא משה לבשר את ישראל שהם נגאלים, שאלו ישראל הלא לא נגמר הזמן של ד' מאות שנה, ובוודאי השיב להם משה דהקושי

השיעבוד השלים, וז"ש ולא שמעו אל משה "מקוצר רוח ומעבודה קשה" דהיינו שלא קיבלו התירוץ שע"י העבודה קשה יגאלו לפני הזמן, וא"כ ואיך ישמענו פרעה שהם צריכים לצאת לפני זמנם, מפני קושי השיעבוד.

(הגה"פ נטפי מים)

☆

ואיך ישמענו פרעה ואני ערל שפתיים.

ונל"פ דהנה חז"ל מספרים איך נעשה משה ערל שפתיים, דכשהי' משה בבית פרעה בעודו נער נטל את הכתר מעל ראשו, ואמרו כולם שהוא עתיד להוציא את בני ישראל מצרים, ורצו להרגו, ובא מלאך בדמות שר ואמר להם, הלא ילד קטן הוא ולמה תהרגו אותו הרי אינו יודע מה הוא עושה, ונתן עצה לבחון בקערה שיש בו זהב וגחלים בוערות ומתחילה נטה ידו לזהב והמלאך דחף את ידו לתוך הגחלת ונכוה ידו ונתנו לתוך פיו ומה נעשה ערל שפתיים, ובזה יבואר מה שאמר משה "ואיך ישמענו פרעה" להאמין אשר אני הגואל, ואם תאמר שפרעה יאמין שאני הגואל, יען לקחתי הכתר מעל ראשו בהיותי ילד, הלא "אני ערל

דורש טוב

כי בפעם הזאת אני שולח את כל מגופתי אל לבך, ופירש"י 'למדנו מכאן שמכת בכורות שקולה כנגד כל המכות'. ותמוזה דמה ענין מכת בכורות לכאן, והלא כאן מתרה על מכת ברד.

ונראה דהנה איתא ברש"י בפרשת שמות על הפסוק הנה אנכי חורג את בנך בכורך, דאף שמכת בכורות באה לבסוף, פתח בה תחילה כדי להפחידו, מפני שהיא קשה מכולם, והנה כאן קורא הכתוב למכת ברד שהיא 'כל מגופתי' הרי ששקולה מכת ברד ככל המכות האחרות, וקשה דא"כ היה לו למשה להפחיד את פרעה במכה זו שהיא שקולה כנגד כל המגפות, אלא ע"כ דגדולה מכת בכורות יותר מכל המכות יחדיו ואף ממכת ברד, משא"כ מכת ברד אף ששקולה כנגד שמונת מכות האחרות אינה שקולה כנגד מכת בכורות, ולכן לא הפחידו בברד, אלא בבכורות הקשה מכולם.

וזה שכתב רש"י דמודכתיב כאן כל מגופתי וקאי על מכת ברד, ואף על פי כן לא התרה משה לפרעה תחילה במכה זו אלא במכת בכורות, ש"מ שמכת בכורות הוא הקשה מכולם ואפי' ממכת ברד, ולכן התרה במכת בכורות.

(תשעת התורה)

עוד יש לתרץ דבאמת קאי 'מגופתי' על כל המכות הבאות, ומה שהזכיר עכשיו היינו לפי דברי רש"י למעלה דבמשו מכות הראשונות לא נאמר ויחזק ה' את לב פרעה, אלא ויחזק לב פרעה, ורק אחר חמש מכות הראשונות החזיק ה' את לבו, היות שגלוי לפני הקב"ה שמימלא לא ישוב בלב שלם, שכן מבואר ברמב"ם בהל' תשובה דעד מכה החמישית היה פרעה בעל בחירה, והיה יכול לשוב, ואח"כ ניטלה הבחירה ממנו, ולא היה ביכולתו לשוב, וזה היה העונש שלא שב במכות הראשונות, ולכן היה משה יכול להתרות את פרעה עכשיו על כל המכות הבאות, כי היה ברור ששוב לא ישוב פרעה, מאחר שניטלה בחירתו ודאי יבואו עליו כל שאר המכות, ובשום אופן לא תוכל לעכב בעדם.

אלא דקשה לרש"י הלשון 'כל מגופתי' והלא כבר באו ששה מכות, ולא נותרו אלא ארבע, והתי' ע"ז כתב רש"י דהרי המכה האחרונה היא 'בכורות' השקולה נגד כל המכות יחד, ולכן אמר 'כל מגופתי'.

(דברי יחזקאל)

וידבר אלקים אל משה ויאמר אליו אני ה' (פרקו פסוק ב)

וידבר אלקים אל משה... ומה שדרשו רבותינו בענין הזה (שמד"ר וד) חבל על דאברין ולא משתכחין, תרבה פעמים נגליתי על אברהם ויצחק ויעקב באל שדי, ולא הודעתי להם ששמי ה' בשם שאמרתי לה, ולא תהררו אחר מדותי וכו', שלא שאלוני מה שמו בשם ששאלת אתה, ואתה תחלת שליחותי אמרת לי מה שמר, ובסוף אמרת ומאז באתי אל פרעה וגו' לעיל ה' כג, ועל זה נאמר וגם הקמתי את בריתי אתם וגו':

גם המדרש הזה ענינו מתישב אחר המקרא, כי הקשה להם ויל' למה יזכיר נבואת האבות לפחות מעלתם בנבואה, ולאמר שלא נראה אליהם רק באל שדי, מה צריך היה לו זה, היה ראוי לומר אני ה', ולכן אמר לבני ישראל אני ה' והוצאתי אתכם וידעתם כי אני ה' המוציא. ולכן ידרשו כי היה תדבר תוכחה למשה לאמר לו, הנה האבות שלא הגיעה להם מעלתם בנבואה אליה. ולא ראו רק באל שדי, הם האמינו בל'. וגם הקמתי את בריתי אתם ושמעתי נאקת בניכם בעבורם, אף כי אתה שידעתי בשם הגדול ותבטחתה בו, שיש לה לבטח ברחמים ולחבטתיו וישראל בשמי שאעשה עמכם אותות ומופתים. וגם זה נכון ונהוג:

(י) לכן אמר לבני ישראל אני ה' והוצאתי אתכם מתחת סבלת מצרים וגו'. (ש) וידבר ה' אל משה ואל אהרן ויצוהם אל בני ישראל ואל פרעה מלך מצרים להוציא את בני ישראל

מצרים (פרקו פסוק ו, ופסוק יג)

(יב) הן בני ישראל לא שמעו אלי... וטעם הכתוב הזה כי מתחלה לא צוה אותו שידבר הוא אל פרעה, רק אמר ויבאת אתה וקני ישראל אל מלך מצרים ואמרתי אליו (שלי ג יח), והיה אפשר שידברו חזקנים והוא יחריש. והיה בוש מלך מצרים גם אל העם ואמר לא איש דברים אנכי (שם יד). ותקב"ה השיבו וידבר הוא לה אל העם (שם טז) וכן עשה כבואם מתחלה, כמו שאמר (שם טז) וידבר אהרן את כל הדברים אשר דבר ה' אל משה ויעש האותות לפני העם. ועתה כאשר נצטוו משה לבן אמר לבני ישראל אני ה', דבר הוא להם בעצמו. כאשר צוהו לא שמעו אליו. וכאשר חזר וצוה אותו לדבר אל פרעה אמר איה אדבר אליו ואני ערל שפתיים, ותקב"ה צוה אהרן עמו וצוה שניהם אל בני ישראל שידברו להם כל אשר יצוהם ואל פרעה להוציאם מארצו. ורש"י פירש על דבר בני ישראל ועל שליחותו של פרעה. ואין צורך:

מעשה הש"ב

לא נודעתי. וכן לפי המדרש לא מתבאר סמיכות המשך הכתובים וגם אני שמעתי וגו' לכן אמר לבני ישראל. אלא יתיישב המקרא כפשוטו דבר דבור על אופניו, והדרש תדרש. על זה כתב רבינו גם המדרש הזה ענינו מתישב אחר המקרא, כדמפרש ואזיל לבאר ע"פ הדרש כל הקשויות של רש"י, כדלקמן.

רבינו מבאר שמה שאמר הכתוב ושמתי ה' לא נודעתי להם, מרומם שהאבות לא שאלו. דאם לא כן למה סיפר הכתוב שלא הגיע האבות למדרגת הנבואה שהשיג משה רבינו, וכי לפחות מעלתם בנבואה. אע"כ שבא לרמוז לומר הדברי תוכחה, שאע"פ שהבטיח להאבות, מ"מ לא נגלה אליהם אלא בקל שדי, ושמי ה' לא נודעתי להם, שלא היה ניכר להם במדת האמיתות שלי שעל שמה אני נקרא ה' שנאמן לאמת את דברי. ומ"מ לא הרהרו אחרי מדותי.

רבינו מוסיף 'בעבורם', ובוז מיישב הקושיא השניה שהוקשה רש"י מה המשך הכתובים של וגם אני שמעתי, איזה דברי תוכחה הם. ולפי דברי רבינו התוכחה שהקב"ה אמר למשה, שמה ששמע את נאקת בני ישראל, וחולך להוציא את בני ישראל, הרי הוא רק בזכות האבות ולא בזכות עצמו.

כדאי להבין דברי רבינו נקדים דברי רש"י בזה. רש"י ע"ד הפשט מפרש הכתוב וידבר אלקים אל משה, שהקב"ה דיבר עמו במשפט, משום שהוקשה לומר למה הרעתה לעם הזה. והמשך הכתובים ויאמר אליו אני ה' וגו', אינו המשך של הדיבור קשה, רק מתחיל כבר הענין של השליחות, שהקב"ה אמר למשה רבינו שילך לפרעה שיוציא את בני ישראל ממצרים, מכיון שהוא צריך לקיים את ההבטחה שהבטיח לאברהם אבינו, והכתוב מספר כל השתלשלות הענינים ושמתי ה' לא נודעתי להם, שעדיין לא הייתי ניכר במידת האמיתות שלי שעל שמה אני נקרא ה', וגם הקמתי את בריתי אתם, ולפיכך וגם אני שמעתי את נאקת בני ישראל, עיי"ש.

ואח"כ הביא רש"י (בפסוק ט) דברי המדרש, שאמר לו הקב"ה למשה, חבל על דאברין ולא משתכחין, שהרבה פעמים נגליתי עליהם ומעולם לא שאלוני מה שמי, כפי ששאלת אתה בתחילת שליחותך, וזאמרת לי מה שמו מה אמר אליהם. וכן מעולם לא הרהרו אחרי מדותי, ולא שאלו מדוע אין ההבטחה מתקיימת, ואילו אתה שאלת למה הרעותה לעם הזה. ולפי המדרש כל המשך הכתובים הוא המשך הדיבור אותו משפט.

על זה אמר רש"י שאין הדברים מתיישבים לפי פשוטו של מקרא, שכן לפי זה היה לו לומר ושמתי ה' לא שאלו, ולמה נאמר

וַיְדַבֵּר ה' אֶל מֹשֶׁה וְאֶל אֶהֱרֹן וַיֹּצִאֵם אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאֶל פְּרַעְה מֶלֶךְ מִצְרַיִם לְהוֹצִיא אֶת

בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם: (פרק ו פסוק יג)

... וְהָיָה זֶה מַעֲלָה גְדוֹלָה לְמֹשֶׁה, וְכֵן בָּהּ בְּעֻנְתָּנָתוֹ שֶׁהָיָה בּוֹשׁ לְדַבֵּר בְּעֶרְלָת שִׁפְתָּיו, וְכֵן אָמַר לְחֶלֶן (יא א) גַּם הָאִישׁ מֹשֶׁה גָדוֹל מְאֹד בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם בְּעֵינֵי הָעָם, מִדָּה כְּגֹדֶר מִדָּה, שֶׁהָיָה יָרֵא שֶׁלֹּא יִהְיֶה נִכְחַת בְּעֵינֵיהֶם. וְרָשִׁי קֵתֵב לְחֶלֶן (ו ב) אֶתָּה תִּדְבַּר פֶּעַם אַחַת בְּלִיחֹת וּשְׁלִיחוֹת כִּפִּי שֶׁשִּׁמְעָתוֹ מִפִּי, וְאֶהֱרֹן אַחִיר יִמְלִיצֵנִי וְיִטְעִמֵנִי בְּאֹזְנֵי פְרַעְה. וְאֵין זֶה נִכְחַת כָּלָל:

מועשה הש"ב

שניהם. אמנם חזר אליו ה' ואמר לו (פסוק כט) 'וידבר ה' אל משה לאמר אני ה', שנגלה לו לבדו בשמו הגדול וצוה אותו 'דבר אל פרעה מלך מצרים, שדייקא משה הוצרך לדבר לפני פרעה מלך מצרים. רק הקב"ה הוסיף לו אהרן שהוא ילך איתו. ועי' טען משה שוב (פסוק ה) 'הן אני ערל שפתים', ואז התרצה הקב"ה לדבריו שאהרן יאמר הדברים לפרעה בשליחותו.

העולה מן האימורים, דרך כאשר הקב"ה צוה למשה רבינו שידבר עם פרעה, אז השיב הקל וחומר, ועי' הוסיף לו אהרן שיתלווה אליו, ובסוף הסכים שרק אהרן ידבר אל פרעה. אבל יתכן לומר שעם כלל ישראל דבר משה בעצמו. וחזן מפעם הראשונה שדיבר אהרן.

מבואר בדברי רבינו שלכן זכה משה שהוא יקבל הנבואה מה' להוציא את ישראל ממצרים, וְאֶהֱרֹן יִדְבַר אֶל פְּרַעְה, בִּזְכוּת עֲנוּתוֹ שֶׁהָיָה בּוֹשׁ לְדַבֵּר בְּעֶרְלָת שִׁפְתָּיו.

וראו לציין מש"כ רבינו לעיל (שמות פרק ד פסוק יג, עה"כ ביד תשלח) 'והסבה למשה בכל הסרבנות הזאת, ענותו הגדולה מכל האדם אשר על פני האדמה, שלא היה מוצא את לבו להתגדל ולדבר אל המלך ושיתפאר לאמר ה' שלחני, ולא על ישראל להוציאם ממצרים ולהיות עליהם מלך'.

ואפשר לומר טעם הדבר שדווקא בזכות ענותו הגדולה זכה לקבל הנבואה מה' להוציא את ישראל ממצרים.

דהנה אמרו חז"ל (פסוק ה) 'כל מי שיש בו גסות הרוח, כביכול אמר הקב"ה, אין אני יכולין לעמוד במקום אחד, הרי לנו שאם רוצים ליכות שיהיה השראת השכינה בשלימות עם האדם, צריך להיות במעלת הענוה בשלימות. ואפילו אם יהיה לו קצת מדרת הגאווה, שוב לא יוכל כביכול להיות השכינה עמו בשלימות.

והנה ידועה הפתגם (חובא במהר"ל בספרו נצח ישראל ריש פרק א) 'ידועת ההפכים שוים', כי מן המראה השחור יכול לדעת מראה הלבן שהוא הפכו, וכן כל ההפכים מן האחד נקנה הידיעה בהפך שלו, עיי"ש. ולפי"ז יוצא שאם מי שיש בו גסות הרוח, אין אני והוא יכולין לדור בה, א"כ מי שיש לו מיעוט גיאות, שוב לא יוכל להיות השראת השכינה בשלימות, ורק מי שהוא ענוי וזכה להשראת השכינה, וכל מי שענותו גדולה יותר, וזכה להשראת השכינה מרובה. ולכן דווקא משה רבינו שהיה ענוי מאוד מכל האדם אשר על פני האדמה, הוא זכה להבטחת הקב"ה 'וְאֶהֱיָה עִמָּךְ', שיהיה השכינה מדברת מתוך גרונו.

וזה כוונת רבינו 'והנה זו מעלה גדולה למשה זכה בה בענותו', וכן לשונו של רבינו 'ענותו הגדולה מכל האדם אשר על פני אדמה', שלכאורה צ"ב מה ענין הענוה ליכות למעלה גדולה זו של להוציא בני ישראל ממצרים, אלא לפי האמור א"ש, שכדי ליכות להשראת השכינה בשלימות, ושהיה השכינה מדברת מתוך גרונו, צריך להיות הענוה היותר הגדול מכל האנשים, וזה היה משה רבינו. ולכן זכה בשליחותו זו, וכן זכה למדרגה הכי גדולה בנבואה.

בפרשת שמות (פרק א) מבואר שהקב"ה שלח את משה לפרעה מלך מצרים שיאמר לו שישלח את בני ישראל חושש שלא יאמינו בני ישראל (פרק ד) שאמר משה להקב"ה שהוא חושש שלא יאמינו בני ישראל לשליחותו, כמו שנאמר (שם פסוק א) 'זיען משה ויאמר, והן לא יאמינו לי וגו'', ואמר לו הקב"ה שיעשה שלוש אותות ועי"ז יאמינו ישראל. והמשך משה ואמר (שם פסוק ז) 'ויאמר משה אל ה' וגו' לא איש דברים אנכי וגו'', ואמר הקב"ה למשה שיקח עמו את אהרן והוא ידבר אל העם, כמו שנאמר (שם פסוק טו) 'ודבר הוא לך אל העם והיה הוא יהיה לך לפה וגו'.

ומבאר רבינו, דמה שאמר הקב"ה למשה 'ודבר הוא לך אל העם', שאהרן ידבר אל בני ישראל במקום משה, זה היתה רק בפעם הראשונה שדברו אל בני ישראל. אבל אח"כ דיבר משה רבינו בעצמו אל בני ישראל, כגון מה שנאמר בפרשתו (שם) 'וידבר אלכם אל משה וגו', לכן אמר לבני ישראל וגו', היינו דמשה רבינו בעצמו דיבר את הדברים האלו לבני ישראל, ולא באמצעות אהרן. ויתכן לומר לפי שיטת רבינו לקמן כי חזן מפעם הראשון שדיבר אהרן אל בני ישראל, בשאר הדברות דיבר משה אל ישראל, ורק עם פרעה, דבר אהרן.

הקדמה: מקודם נבוא לבאר דברי רבינו נסכם סדר הכתובים בפרשתו (פרק ו). בפסוק ו' איתא שהקב"ה שלח את משה לבשר לישראל שהוא עומד לגאול אותם ממצרים, כמו שנאמר 'לכן אמר לבני ישראל אני ה' והוצאתי אתכם מתחת סבלות מצרים וגו'. ובפסוק ט מבואר שמשם רבינו דבר אל בני ישראל, 'ולא שמעו אל משה מקצת רוח וגו'. ושוב נאמר (שם פסוק יא) 'וידבר ה' אל משה לאמר בא דבר אל פרעה מלך מצרים וגו', ובפסוק יב כתיב שלא רצה משה ללכת לפרעה כמו שנאמר 'וידבר משה לפני ה' לאמר הן בני ישראל לא שמעו אלי וגו'. ולכן מבואר בפסוק יג שצריך הקב"ה אליו את אהרן כמו שנאמר 'וידבר ה' אל משה ואל אהרן, ויצום אל בני ישראל, אל פרעה מלך מצרים להוציא את בני ישראל מארץ מצרים'. ושם (פסוקים ד - כח) מפסיק באמצע הענין, ומפרט את סדר יחוסם של בני ישראל. ובפסוק כט נשנה עוה"פ 'וידבר ה' אל משה לאמר אני ה' דבר אל פרעה מלך מצרים וגו', וחזר ואמר משה (שם פסוק ה) 'הן אני ערל שפתים ואיך ישמע אלי פרעה'. ושם מבואר (פרק א פסוק ב) שהקב"ה אמר למשה שיצרך אליו את אהרן בשליחותו אל פרעה, וְאֶהֱרֹן אַחִיר יִמְלִיצֵנִי וְיִטְעִמֵנִי בְּאֹזְנֵי פְרַעְה. והנה דעת רש"י שמה שחזר ושנה עוה"פ מפסוק כט והלאה, אינו דבר חדש, רק כיון שהפסיק ביחוס של ישראל חזר וכתבו עוה"פ. אמנם רבינו מבאר שהם שני ענינים נפרדים.

רבינו מפרש סדר הדברים כדלהלן: מה שנאמר בפסוק ו' שהקב"ה צוה את משה 'לכן אמר לבני ישראל, קיים משה השליחות ודבר בעצמו אל בני ישראל, אבל הם לא שמעו אליו. ועל שליחות זו לא התרעם כלל. אח"כ צוה עליו (פסוק יא) 'בא דבר אל פרעה, ועי' השיב משה הקל וחומר 'הן בני ישראל לא שמעו אלי וגו', וע"כ צוה לו הקב"ה שגם אהרן יבא איתו אל העם ואל פרעה וידברו אליהם. וסבר משה שגם באחד משניהם שידבר, וע"כ חשב שאהרן לבדו ידבר, כדרך ב' שלוחים שאחד מדבר במעמד

הנושא אשה צריך שיבדוק באחיה (ב"ב קי.)

מאת: הרב שלמה שבתי קעסטנבוים, חבר המערכת

ובשלה"ק

בפרשתן כתב ע"ז:
וכל הפורש מדברי
רבתינו ז"ל הוא
כאלו פורש מהחיים
עי"ש, ובדרך צחות
מביא החיד"א
בספרו חומת אנך
(משלי כג, טו) בשם
זקינו הרב כמהר"ר
יצחק ז"ל בן הרב

חסד לאברהם ז"ל דאמר לבן אחותו הרב הגדול מוהר"ר
זאבי ז"ל בבחרותו, עה"פ 'בני אם חכם לבך ישמח לבי
גם אני', דהיינו בני אם חכם לבך - ישמח לבי שאתה בן
אחותי - דאז גם אני שיאמרו רוב הבנים דומים לאחי
האם ונמצא שגם אני חכם, עי"ש.

ובס' 'חכמת התורה' [להגה"ק רבי שלמה קלוגער
ז"ל] פ' וישב (דף שי"ז) כתוב: "וירא שם יהודה בת איש
כנעני ושמו שוע - נראה הכוונה דהנה אמרו חז"ל
הנושא אשה צריך לבדוק באחיה, ולכך הנה אם היה
יהודה בודק באחיה, היה נושא אשה שיש לה אחים
כשרים ולא היה נולד לו ער ואונן, אבל הוא לא בדק רק
שתהיה בת טובים אבל לא בדק באחים שלה, וזהו
שאמר וירא שם יהודה בת איש כנעני שהוא ראה לברור
לעצמו רק בת איש כנעני וחשוב ושמו שוע, אבל
באחיה לא בדק רק באביה לבד, לכך הוליד את ער
ואונן, עי"ש.

'ויקח אהרן את אלישבע בת עמינדב אחות נחשון' וגו',
וברש"י "מכאן למדנו דהנושא אשה צריך לבדוק באחיה",
ויסודו בגמ' מס' בבא בתרא (קי.) "אמר רבא, הנושא אשה
צריך שיבדוק באחיה, שנאמר: (שמות ו, כג) וַיִּקַּח אֶהֱרֹן אֶת
אֱלִישֶׁבַע בַּת עַמִּינַדָב אֶחָת נַחֲשֹׁן לוֹ לְאִשָּׁה, מִמִּשְׁמֹעַ
שֵׁנָאמֶר בֵּת עַמִּינַדָב, אֵינִי יוֹדֵעַ שֶׁאֲחֹת נַחֲשֹׁן הִיא? מַה
תִּלְמֹד לֵאמֹר אֲחֹת נַחֲשֹׁן? מֵכֵּאן, שֶׁהַנוֹשֵׂא אִשָּׁה צָרִיךְ
שִׁיבְדוֹק בְּאֶחָיָהּ, תֵּנָּה: רֹב בָּנִים דּוֹמִין לְאֶחִי הָאֵם".

והגם שיצחק
נשא את רבקה ולא
בדק באחיה לבן
הארמי, כבר כתב
ה'אור החיים' הק'
שם, ידיע בביורו
דהיתה בת זוגו,
וכ"כ האגרא דכלה
שם "אך זה דוקא
בנושא אשה בסתם
שאינו יודע אם היא

בת זוגו, מה שאין כן כשיודע שהיא בת זוגו האמיתית,
על כן יצחק להיותו יודע שהיא בת זוגו האמיתית לא
נמנע מלקחה, ועל כן היה ממתין ארבעים שנה כי לא
היה לו בת זוג מקודם, וז"ש ויהי יצחק בן מ' שנה והיה
נמשך מזה שהוצרך יצחק להיות בן מ' שנה בקחתו את
רבקה וכו' אחות לבן הארמי, ולא היה יכול לדקדק
באחיה כי היא לו לאשה, מיוחדת לו לבת זוג מששת
ימי בראשית, ועל ידי כך נמשך מזה להוליד את עשו",
עי"ש.

והידוש נפלא מצאתי ב'חכמת התורה' פ' תולדות,
שמחדש לתרץ למה נשא יצחק את רבקה אחות לבן,
ותו"ד הוא, דהנה חילוק יש בדבר בין אם נולד האח
קודם האשה או אח"כ, דכיון דדרשו חז"ל (כתובות קג)
כבד את אביו לרבות אחיו הגדול, א"כ מוכח מזה דטבע
הגדול יש נמי בקטן, דהגדול גורם להקטן שיהיה בא
לעולם, וטבע וכן הגדול יש בהקטן, ולכך חייב
בכבודו, ולכן אם האח הגדול שלה הוא רשע אז יש גם

בדבריהם, וכ"כ המהרש"א שם בב"ב, וב'אוהב ישראל'
 פ' ויצא פירש דזה היה אמירת רבקה 'למה זה אנכי',
 דראתה בעיברה רק רשעות, וטענתה ה' דודאי יש
 לדון דיהי' בהעבור חלק רע מכח הדמיון לאחיה לבן,
 מ"מ הא יש בו נמי חלק מאביו יצחק וא"כ למה אין בו
 קצת חלק טוב, וע"כ אמרה למה זה 'אנכי', ר"ל אמאי כל
 העיבור רק 'אנכי דהיינו חלקי', ואין בו חלק מהאב
 כלום, עי"ש.

ויותר מזה ביאור בספר 'הנותן אמרי שפר' [להרב
 רבי אליהו בן חיים - הראנ"ח] בפ' תולדות: דלכן היתה
 רבקה עקרה, דכיון דמצד הטבע לא ה' נמשך לה בנים,
 א"כ אינו נמשך אחר הטבע דהיינו אחר מדות האב,
 עי"ש. וב'מהרי"ל דיסקין' על התורה פ' תולדות ביאר,
 דלכן הרבה יצחק אע"ה דווקא כל כך בתפלה כמ"ש
 ויעתר יצחק, ולא רבקה, וע"ז מקדים הכתוב ב'
 הקדמות: א) דהוא ה' בעת שנשאה את רבקה בן
 ארבעים שנה וקעת כשהפציר בתפילה היה כבר קרוב
 לששים שנה, והיא היתה עדיין רכה בשנים לערך
 עשרים שנה. ב) דהיא היתה בת בתואל הארמי אחות
 לבן הארמי, ורוב בנים הולכים אחרי אחי האם, ורבקה
 היתה מכירה היטב במעשיהם, ע"כ לא הרבתה כל כך
 בתפלה, כי יראה שלא תלד ח"ו בנים רשעים כמותם,
 וזהו המשך ה' פסוקים ויהי יצחק בן ארבעים שנה
 בקחתו את רבקה, וע"כ ויעתר יצחק דווקא הוא, כי
 עקרה היא, היינו כי הסיבה שלא ילדה היתה ממנה,
 והיא לא רצתה עד עתה לבקש רחמים, עי"ש.

ועי' בספה"ק 'עבודת ישראל' פ' ויצא עה"פ כי
 אחי אביה הוא' ופירש"י אחיו אני ברמאות, דלכן סיים
 בדבריו וכי בן רבקה הוא, ר"ל רוב בנים הולכים אחר
 אחי אם, לכן הגם שאני איש תם יש בקרבי חלק רמאות
 מאחי אם, עי"ש.

וכע"ז ביאר ב'אור החיים' הק' פ' ויצא שביאר
 עה"פ 'אך עצמי ובשרי אתה', דלכן הדגיש 'אך' לשון
 מיעוט, דאע"ג דרוב בנים דומים לאחי אם, מ"מ אינו
 דומה לגמרי בכל החלקים, עי"ש.

וב'עבודת ישראל' שם סיים בחידושא, וז"ל

באחותו הקטנה טבע זה ממנו, ולכן צריך למנוע
 מלקחתה, אבל אם היא גדולה מאחי' הקטן ממנה, אז
 אין טבע האב הקטן מושרש באחותו הגדול, באופן זה
 אין צריך לבדוק באחים שלה, ובפרט לפי מאמרם ז"ל
 (סוטה ב.) דארבעים יום קודם יצירת הולד מכריזין בת
 פלוני לפלוני, ולכן בשלמא אם האב נולד תחלה א"כ
 מסתמא לא הכריזו למעלה שיקח אחות רשע, אבל אם
 האשה נולדת תחלה א"כ י"ל דאז בשעת לידתם לא ה'
 הרשע כלל בעולם כשהיא נעשית לו בת זוג למעלה,
 וכיון שכבר זכה בה אף שנולד אח"כ רשע א"כ הוא בא
 בגבולם וכו', והנה י"ל דלבן נולד אחר רבקה וכן
 משמעות סוף פ' וירא, 'ובתואל ילד את רבקה' משמע
 דאז לא היה לו את לבן רק אז נולד רבקה, ואח"כ נולד
 לבן, ולכן הותר ליצחק ליקח אותה כיון דרבקה נולד
 תחלה, וז"ש הכתוב 'ויהי יצחק בן ארבעים שנה בקחתו
 את רבקה בת בתואל הארמי מפדן ארם אחות לבן
 הארמי לו לאשה', ולא תקשה לך הרי אחי' היה רשע
 וכל הנושא אשה צריך לבדוק באחיה - ע"ז אמר 'אחות
 לבן הארמי' משנעשית אחות לבן כבר ה' רבקה לו
 לאשה, שמן השמים כבר נגזר שתהיה לו לאשה מקודם
 שנעשית אחותו, ורק הוא בא בגבולם ולכן אין צריך
 להתרחק ממנו. או אפשר אף אם לבן נולד קודם מ"מ
 בשעת לקיחה לא הוי רשע כל כך, רק שאח"כ נעשה
 רשע כשכבר היה רבקה נשואה ליצחק ואינה מחויב
 לגרשה ע"ז, וז"ש 'אחות לבן הארמי' מה שנעשה לבן
 הרשע כאנשי מקומו זה היה כשכבר היתה לו לאשה,
 וכבר היתה נשואה, ותחלה לא היה כן לכך לא היה צריך
 להפריש, עי"ש.

ובספה"ק 'באר מים חיים' סוף פ' תולדות עה"פ
 'וירא עשיו כי רעות' וגו' כתב שם במאמר המוסגר:
 'ואל תקשה מרבקה שהיתה אחות לבן, כי שם ראו
 מפורש שודאי מה' הוא שהיא בת זוגו אחרי כמה
 נסיונות, ובשורת לידתה היה בהר המוריה משעה
 שהיה יצחק ראוי לישא אשה, ועם כ"ז הנה יצא ממנה
 עשו עי"ש. ובאמת זה מבואר באוה"ק שם, וב'חזקוני'
 בתחילת פ' תולדות, וב'ספורנו' שם, ו'דרשות הר"י אבן
 שועיב', וב'בעל הטורים' (פ' חיי שרה) דמשום שיצחק
 נשא רבקה אחות לבן הרשע הולידה עשו הרשע, עי"ש

אולם ב'תורת חיים' בסנהדרין (עו) ביאר דלכן יקח דוקא בת אחותו דכיון דבני אחותו דומין לו, דהא בניה דומין לאחי האב, א"כ בני אשתו דהיא בת אחותו יהי' דומין לאחיה דהם בני אחותו, וא"כ נמצא דהבנים יהי' דומין לו, דבניו יהי' דומין לבני אחותו, ובני אחותו דומין לו עי"ש, ומבואר דהטעם דישא בת אחותו אינו משום דאשתו דומה לו, רק משום דבניה יהי' דומין לו, ולא כתוס', ודו"ק.

וכדברים הנ"ל ביאר מרן החת"ס סופר ז"ל ב'תורת משה' בפרשתן: על מש"כ רש"י מכאן אמרו הנושא אשה יבדוק באחיה, כי רוב בנים הולכים אחר אחי האם, ותו"ד: וכתוב בספרים מליצה 'הרוצה שיהי' בניו כמותו יקח את בת אחותו', ואבארו ע"פ משל, ראובן היה לו אחות ושמה תמר ולה בן ושמו נחשון ובת ושמה אלישבע, ואותו הבן הולך אחר ראובן כמשפט שהבן הולך אחר אחי האם, ושוב יקח לו ראובן את אלישבע לו לאשה ותלד לו בנים שהולכים אחר אותו נחשון שהוא אח לאלישבע, ואותו נחשון הוא כמו ראובן כנ"ל, וא"כ יהי' בניו כמותו, עי"ש.

ואף במה שאמרו דבנים דומין לאחי אמו, יל"ע אי דהבנים דומין דוקא לאחי אמו, או גם לאחות אמו, דלהטעמים הנ"ל דכיון דטבע הזכר דומה להאם א"כ דומה לטבע שלה, ולכן דומה לאחיה, יל"ד דה"ה דדומה לטבע אחותיה, אולם לפי מה שכתבנו לעיל בשם המהר"ל - דאין הזכר דומה לאם כי זה זכר וזה נקבה, אבל הם דומים אל אחי האם שגם הוא זכר ולפיכך הנושא אשה יבדוק באחי האם עי"ש, א"כ מבואר דומה דוקא לאחיה ולא לאחותיה, דהא גם לאמו אינו דומה כיון דהוא זכר והיא נקבה.

אולם בשו"ת 'חתם סופר' אהע"ז (סימן קיג) מבואר דה"ה דדומין גם לאחות של אמם, דביאר שם מה שכ' הרא"ש בתשובה דכשהמירה דתה אחות המשודכת יכול לבטל השידוך, "דאפשר חשש הרא"ש למשאחז"ל (ב"ב קי). רוב בנים הולכין אחר אחי האם וס"ל ה"ה אחות האם, עי"ש.

ועיין בשו"ת 'ציון לנפש חיה' [להרה"ג רבי נתן נטע ליטר ז"ל] (סימן לח) בתשובה שכתב להרה"ג מו"ה שבת

"ואפשר שרמז לה כמו שרוב בנים אחרי אחי אם, א"כ מהראוי בנות אחרי אחות אב אם כן ראוי שתחזיק רחל בצדקת להיות כמו רבקה", עי"ש, הרי מבואר מדבה"ק דבר חדש דגם בנות הולכין אחרי אחותו של האב, וכע"ז כ' בס' 'אור תורה' מכת"י [להרה"ק רבי שלום תאומים ז"ל מתלמידי הרה"ק רבי ברוך ממעזיבו ז"ל] בפ' ויצא עה"פ 'ויהי כאשר ראה יעקב את רחל', וביאר שם הטעם: דמה דאמרינן דזכרים הולכין אחר אחי האם הוא משום דכשנולד זכר אשה מזרעת תחילה, וא"כ הולכין אחר האם, אבל כשנולד נקבה אז איש מזרעת תחילה א"כ הולכין אחר אחות האב, עי"ש, וכן מצאתי אח"כ בתפארת יהונתן פ' ויצא עה"פ 'ויהי כאשר ראה יעקב את רחל', וביאר הטעם בקוצר כמו שכ' בס' אור תורה הנ"ל.

ובאמת הדבר מבואר ב'רבינו בחיי' פ' תולדות עה"פ 'וישלח יצחק את יעקב וילך פדנה ארם אל לבן הארמי אחי רבקה', וביאר שם על דרך הפשט "כוון הכ' בזה לכבוד יעקב ולומר כי מה שהלך יעקב להתחתן עם רשע בן רשע, ז"ש אל לבן בן בתואל הארמי, אל תתמה מזה כי אחי רבקה הוא אחי הצדיקה, וראויות הבנות להדמות לאחות אביהן וכו', עי"ש, מבואר מפורש דהבנות דומות לאחות אביהן, ולא לאחי האם. ובחידושי אגדות למהר"ל (במס' ב"ב שם) ביאר הטעם על מה הבנים דומין לאחי האם, "כי הזכר הוא מן האשה כמו שדרשו בפרק הרואה שנאמר 'אלה בני לאה' [דתלה הזכרים בנקבות], ואין הזכר דומה לאם כי זה זכר וזה נקבה, אבל הם דומים אל אחי האם שגם הוא זכר, ולפיכך הנושא אשה יבדוק באחי האם" עי"ש, מבואר דדוקא זכרים דומין לאחי אמה.

אבל דעת התוס' אינו כן, דעל מה דאיתא במס' יבמות (סב:) הנושא בת אחותו עליו הכ' אומר את תקרא וה' יענה, וברשב"ם פי' דה"ה בת אחיו, ונקט בת אחותו דמשתדל בדברים ושכיח יותר, אבל בתוס' מבואר דנקט בת אחותו לפי שהוא בת מזלו, כדאמרינן רוב בנים דומין לאחי האם עי"ש, דהיינו שישא בת אחותו דהיא דומה לו, כיון דהוא אח האם, משמע מזה דגם בנות דומין לאחי האם.

ליפשיץ ז"ל דומ"ץ אורשיווא, ורצה שם להביא ראי' דאצל בת ת"ח לא אמרין שיבדוק באחי אמה, השאלה היתה שם באחד ששידך עם בת ת"ח ואח"כ נודע שאחיה הם ע"ה ואינם מדקדקין במצוות, ורוצה לנתק הקשר משום דרוב בנים דומין לאחי האם, והרה"ג רבי שבתי ז"ל הביא ראי' מר' מאיר שנשא בתו של ר"ח בן תרדיון אף שבנו יצא לתרבות רעה, כבמס' שמחות סופי"ב ומכאן אנו למדין דבבת ת"ח אין לדקדק באחי האשה.

והשיב שם: דמהא דר"מ אין ראייה, דמי אמר לנו שר"מ נשא אותה אחר שיצא אחי לתרבות רעה, ועוד דברוריא היתה אשה גדולה ומלומדת [עי"ש דהאריך בראיות נפלאות], ואח"כ ראה בספר יחסי תנאים ואמוראים לרבינו יהודה ב"ר קלונימוס משפירא א' מגדולי הראשונים רבו של הרוקח, ערך ברכיה, שכתב וז"ל, "ונראה שצריך אדם לישא בת ת"ח אעפ"י שאח האם ע"ה ולא בת עם הארץ ואחי האם ת"ח, כי הכל הולך אחרי העיקר" עכ"ל, וא"כ מבואר בהדיא דבת ת"ח עדיף עי"ש, ומש"כ דמר"מ אינו ראי' דאפשר דר"מ נשא אותה לפני שיצא לתרבות רעה - כבר הבאנו דכ"כ הגאון רבי שלמה קלוגער ז"ל ב'חכמת התורה' פר' תולדות.

שוב ראיתי בשו"ת 'אמרי דוד' (סימן לח): שדן שם אם יש לה אח אחד צדיק ואח שני רשע מה הדין, והביא ראי' מהא דנשא ר' מאיר בתו של ר' חנינא בן תרדיון אע"ג דהי' לו בן שיצא לתרבות רעה, וע"כ דשאר בנים הי' כשרים, ולכן ליכא חסרון דאח אחד רשע עי"ש, וע"ע בספר מעשה איש [מהחזון איש ז"ל] ח"ג (דף ר"ו): "אמר לענין מה שאמרו הנושא אשה יבדוק באחיה - שמשפיק גם כשאח אחד הולך בדרך הישר והטוב" (מהגר"ד יעקב גלינסקי שליט"א מפי מקור נאמן).

ובס' 'הבית בהבנות' בחלק 'חיתון נעשה יפות' (אות ל"ו): מביא מאחד ששאל לרבינו ז"ל ביתומה דאחיה יצא לתרבות רעה, והשיב לו רבינו ז"ל דלכאורה יש להבין על מה אמרו חז"ל דיבדוק באחיה, הא יותר טוב לברר בהתנהגות אביה ואמה, כדאיתא בגמ' (סוף מס'

סוכה) שותא דינוקא דאבוה או דאימי', אלא מאי נראה מזה דחז"ל מדברים רק אם ההורים כבר אינם בחיים בעוה"ז [וציין שם להמהרש"א דלפי"ד מבואר דעמינדב לא הי' בין החיים עי"ש]. וע"כ צריכין לחקור אחר התנהגות של אחיה דאפשר לברר בניקל, אולם הכא הכרתי היטב אביה של המדוברת שהי' אדם חשוב ואיש מכובד, ככה"ג אין צריך לבדוק באחיה, עי"ש, ובאמת הוא חידוש נפלא להלכה, ולפי"ז נראה דלא קשה בכלל אמאי נשא ר"מ בתו של ר"ח בן תרדיון, דודאי הכיר ר"מ בקדושת ר"ח בן תרדיון, ודו"ק.

ועי"ש עוד (אות ל"ד) דמה שאמרו לשון 'יבדוק' לשון בדיקה, דבדרך כלל בנות הם יותר סגורות בעניניהן [פארשלאסן אין זיך], וקשה לידע כל הפרטים אודות מהותה, אולם כשבודקים על אחיה אזי אפשר להוודע יותר בבירור כל המשפחה, ועי"ז יודעים כל הפרטים של מהות המדוברת, אבל צריכין 'בדיקה' אם רוע התנהגות שלו הוא מחמת 'משפחה' דהן בעלי מדות רעות, ואז ראי' גם על אחותו, או דהאח הגיע למצב כזה 'מעצמו' ואז אינו ראי' על אחותו, עי"ש, ולפי"ז ג"כ נראה דלא קשה בכלל הקושיא איך נשא ר"מ בתו של ר"ח בן תרדיון, דלאחר בדיקה ראה דהאח קלקל מעצמו. ועי"ש עוד (אות לה) דהעולם טעו דמה שבודקין באחיה היינו מצב הבריאות, וטעות גדול דהעיקר הוא ברוחניות ויראת שמים שלו.

גם ידוע דלאחר המלחמה אמר רבינו ז"ל לכמה אנשים כשהיו שואלין ע"ז, [דאז הי' מקרים רבים רח"ל שממשפחות חשובות יצאו כמה וכמה מהן לתרבות רעה] דדבר זה לא הובא בשולחן ערוך ותוכל לגמור את השידוך בכי טוב, וכמה פעמים אמר שמה שאמרו ז"ל שצריך לבדוק באחיה מכיון שהתפוח אינו נופל רחוק מהעץ, וכנראה שהנערה דומה לאחיה, אמנם כל זה ברוח מצויה, אבל ברוח שאינה מצויה התפוח יכול ליפול במרחק רב מהעץ, והיינו שהדברים אמורים דווקא בזמנים כתיקונם שאז האח מעיד על מהות המשפחה, אבל בזמנינו כיום אחרי החורבן הנורא באירופה שהרבה צעירים התרחקו ממורשת אבותם, אין ראייה מאחיה וצריך לבדוק בה עצמה.

חוקים להורדתם

הלכות ודינים, פסקי הראשונים והאחרונים, עם תוספת ביאורים וטעמים שונים

נו"נ ע"י הרב הנאמן דומ"ץ דקדולתנו שליט"א

אמירת דבר שבקדושה במקום שהור

בפרשת (ויארא מ, כט) ויאמר אלו משה בצאתי את העיר אפרוש את כפי, וברש"י "בצאתי את העיר" מן העיר, אבל בתוך העיר לא התפלל, לפי שהיתה מלאה גילולים.

והכרעת הפוסקים דאין לומר שם דבר שבקדושה, ורק לגבי דין ההוצאה מבית הכסא שצריך ליטול ידיו או יש להקל בשעת הדחק ולומר שא"צ ליטול.

וכן יש להקל בדוחק לגבי עצם הנטילה דמי שאין לו מים לנטילה שיכול לרחוץ שם.

עיי' באריכות שו"ת ארץ צבי ח"א סי' ק"י, ומובא דבריו במנח"י ח"א סי' ס', חזו"א סי' י"ז ס"ק י"ד, ועוד פוסקים, והטעם שהחמירו בזה כיון שאינו דומה לגמרי לבית הכסא דפרסאי דהתם לא היתה הצואה מתעכבת כלל ונפלת תיקף למרחוק אבל בבית הכסא שלנו הצואה מתעכבת עד שמזרים עליה מים לשוטפה.

בית הכסא חדש

בית הכסא במקום חדש שעדיין לא השתמשו שם, ג"כ אסור לומר שם דבר שבקדושה, כשהמקום מוקף מחיצות, דכיון שהזמינו המקום לבית הכסא ממילא חל שם האיסור (שם סעי' ב.).

ואף אם לא התקינו עדיין את המושב ורק המקום מוקף מחיצות - החדר המיועד לזה ג"כ אסור (לפי המתבאר במשנ"ב שם).

דבר שבקדושה כנגד צואה

אסור לומר שום דבר שבקדושה כנגד צואה, ובכדי לומר דבר שבקדושה תלוי הדבר היכן מונח הצואה:

אם הוא מלפניו צריך להתרחק כמלוא עיניו, דהיינו שיתרחק עד שלא יוכל לראותה, ואפילו בלילה שאינו יכול לראותה צריך להרחיק עד מקום שאינו יכול לראותה ביום.

שו"ע סי' ע"ט סעי' א', והטעם דצריך להרחיק מלפניו כמלוא עיניו נחלקו בהו הראשונים, דעת הרשב"א דלאו ד"לא יראה כך ערות דבר" קאי נמי אצואה שאסור לראותה, ודעת הרא"ש ש"ד ולא יראה כך ערות דבר" קאי רק אערוה, והצואה ליכא רק איסור משום "והי

אמירת דבר שבקדושה נגד צינור של שופכין

צינור של שופכין [צינור של ביוב וכדו'] - מעיקר הדין אין איסור לומר דבר שבקדושה כנגדן כיון שהשופכין אינו נשאר שם אלא נשטף ויוצא החוצה, וגם אין רוח רע נודף מהם, והוא משמש גם לזרימת מים נקיים.

שו"ת מנחת יצחק סי' ו', ומחמת הטעמים הנ"ל אינו דומה לבית הכסא ועיבטי שאסור לומר נגדם דבר שבקדושה אפי' כשהם נקיים.

אך מ"מ נכון לכסות את כל הצינור בבגד וכדו' בשעה שרוצה לומר שם דברים שבקדושה.

ובפרט בצינורות העשויים מפלסטיק שיש לחוש שמא במשך הזמן נדבק על דפנותיהם לכלוך וצואה, ובארחות רבינו (ח"י) מביא עדות מהחזו"א שהשיב לשואל לגבי הדלקת נר חנוכה מול צינור כזה שאם הוא עשוי מחרס שיחמיר.

בתי כסא בומיניו

אסור לומר דבר שבקדושה בחדר בית הכסא, ואפי' כשאין שם לכלוך וצואה, דכיון שהחדר מיועד לבית הכסא אסור לו לומר שם שום דבר שבקדושה (שו"ע סי' פ"ג סעי' א').

ומחוץ לחדר מותר לומר בתנאי שאין שם ריח רע, אבל אם מגיע לשם ריח רע מהבית הכסא אסור לומר גם שם דבר שבקדושה אלא אם כן ירחיק ד' אמות ממקום שכלה הריח.

בענין בתי הכסא בומיניו הכריעו גדולי הפוסקים שיש לנהוג בהם כפי הבתי כסאות בימיהם לאסור אמירת דברים שבקדושה בהם.

והעידון הוא, דבגמ' איתא (ברכות דף כ"ו, וכן נפסק בשו"ע שם סעי' ד) דבית הכסא דפרסאי, דהיינו בית הכסא שהוא עשוי במדרון בענין שהלכלוך נופל מיד למרחוק ולא נשאר כלל באותו המקום, דאין לזה דין בית הכסא, ומותר לומר שם דבר שבקדושה כשאין שם ריח רע, וכמו כן בבית הכסא שלנו שבכל פעם הכל נשטף מיד ונעלם עם המים, יש לצדד לומר דיהא מותר שם לומר דברים שבקדושה.

ואם הוא רק רטוב מחמת הקטן, אז אפשר לומר דבר שבקדושה כנגדם (דאו אינו נחשב כגרף של רע).

ואם הוא רטוב הרבה מאוד עד שנראה מבחוץ אז אסור (כמו שאסור לומר כנגד מי רגלים).

ומצוי בגני ילדים וכדו', אופנים אלו יש לזהר בהם.

גיל הקטן

מעיקר הדין צואת קטן אוסרת רק משהקטן הוא לערך ג' חודשים, וטוב וישר להקפיד אפי' כשהוא בן יומו.

(דבשו"ע נפסק דאוסר כשהקטן הגיע לכלל שאפשר לאכול כוית בכדי אכילת פרס, ונקטו הפוסקים דבזמננו שמצוי דייסות שנוחים לאכול לקטן, זהו משהגיע לג' חודשים, ולכתחילה כתב השו"ע דנכון להחמיר כשהוא בן יומו).

נמצא במקום מטונף

אם הוא נמצא במקום מטונף ואינו יכול לצאת משם כגון שהוא חבוש בבית האסורים וכיוצ"ב - מוטב לו שלא יתפלל כלל דעובר בזה על איסור דאורייתא (ביאה"ל סי' ע"ו סעי' ה').

עבר והתפלל

עבר והתפלל או קרא קריאת שמע כשידע שיש כנגדו צואה מלפניו או מצדדיו - צריך לחזור ולהתפלל, או לקרות קריאת שמע וברכותיה, ואפילו כשלא היה במויד או בפשיעה אלא באונס או מחמת חסרון ידיעת ההלכה, וכן הדין בברכת המזון דצריך לחזור ולברך.

ואם לא ידע בעת אמירת הדבר שבקדושה שיש שם צואה, אזי אם הוא נמצא במקום שהיה צריך לחשוש שיש שם צואה והיה צריך לבדוק את המקום (דהיינו במקום שמצויים קטנים וכדו') - צריך לחזור ולקרות קריאת שמע וברכותיה, וכן שמונה עשרה אם עדיין לא עבר זמן תפילה, (דבעבר זמן תפילה אין משלימה בתפילה אחרת דפושע הוא שהתפלל ולא בדק, ואין תשלומין אלא בטאנס), ושאר ברכות וברכת המזון אינו חוזר.

ואם התפלל או קרא קר"ש במקום שלא היה צריך לחשוש לזה, ואחר התפילה והקר"ש מצא שהיה שם צואה - אינו צריך לחזור ולהתפלל ולקרות, כיון דאנוס הוא ומאי הוי לי למיעבד (שו"ע סי' ע"ו סעי' ח' ואחרונים שם).

מחניך קדוש" והא דאסור לפניו כמלוא עיניו כיון דלפניו נחשב בכלל חניה וזה נכלל בפסוק והיה מחניך קדוש ואסור.

ואם הוא מלאחריו או בצדדיו - צריך להרחיק ד' אמות ממקום שכלה הריח.

הטעם דצריך להרחיק ד' אמות משום דכתב והיה מחניך קדוש וכל תוך ד' אמות של האדם נחשב כחנייתו של האדם, ואם יש צואה או ריח רע תוך ד' אמותיו או לא נחשב כל חנייתו לקדוש.

ציאה מכוסה

מותר לומר דבר שבקדושה כנגד צואה מכוסה, ובתנאי שאין ריח רע מגיע אליו (סי' פ"ז סעי' ג').

ודווקא כשהצואה הוא מכוסה בחפץ של ממש, אבל אם עשן או ערפל וכדו' מסתירים הראיה, דינו כמו בלילה שאסור אע"פ שאינו רואה, בכל ענין שהיה יכול לראותו ביום (כה"ח סי' ע"ו ס"ק ל', ועוד).

ובצואה מכוסה ויש שם ריח, לכתחילה יש להרחיק ארבע אמות ממקום שכלה הריח, ובדיעבד מהני להתרחק למקום שאין מגיע הריח.

דבמשנ"ב בביאה"ל סי' ע"ט בהקדמה בא"ד הביא סתירת הפמ"ג דבסי' ע"ו א' משמע דבמכוסה אין צריך להרחיק רק עד מקום שיכלה הריח, ובסוף סי' ע"ט נשאר בצ"ע, ודעת הגר"א ח"א ודה"ח דצריך להרחיק ד' אמות, ובמשנ"ב סי' ע"ו ס"ק ג' משמע דנוטה להקל.

ציאה בקטן

קטן המלוכלך בצואה והוא לבוש בבגדים, לכתחילה ראוי שלא לומר דבר שבקדושה כנגדו כל זמן שיש ריח רע, או שיתרחק ד' אמות ממקום שכלה הריח, ובדיעבד די להתרחק למקום שאין מגיע הריח לשם (כ"ל).

וכל זה בתנאי שהצואה מכוסה תחת הבגדים ואינה נראית מבחוץ, אבל כשהוא מגולה אין לומר לפניו כמלוא עיניו ולצדדים ולאחוריו ד' אמות.

בגד המיוחד לקטנים לכסות הצואה הנקרא "פעמפער" [חיתול] - אם הוא מטונף בצואה, אז בין כשהקטן לבוש בהם, ובין כשאינו לבוש בהם, יש לחשוש שלא לומר דבר שבקדושה כנגדם, אף כשהצואה מכוסה בהם, וצריך לכסותה בכגד וכדו'.

פוסקים, דיש לחשוש דזה נחשב כגרף של רע, ואף שאין בה ריח רע, וכ"ש כשיש ריח רע דאסור לומר.

הילולא רבא

מאמרים יקרים, עובדות וסיפורי קודש יקרים
מצדיקים קדושים וטהורים, בעלי ההילולא זי"ע

האיש מקדש

לפני הבר מצוה בא בברית הארוסין עם בת אחת ממשפחת ברודא המיוחסת, ובן י"ד הי' בהכנסו לחופה, אחר נישואיו הי' סמוך על שלחן חותנו בוואלקוביסק, והי' יושב על התורה והעבודה בקדושה ובטהרה, ומשם נתגדל ונתפרסם שמו ברבים למרות רצונו, ותלמידים רבים התחילו לנהור אליו, ומשם התחיל להרביץ תורה לעדרים, אביו הגדול סמך עליו בכל, והרבה פעמים מסר לידו למרות גילו הרך ענינים עמוקים ומסובכים אשר הצריכו עיון רב, בהתקרבו לשנת השמונה עשרה אמר לו אביו שבדעתו למסור לו בימים הקרובים דבר גדול, ושיכין עצמו לדבר, עברו כמה ימים שוב אמר לו אביו כנ"ל, כך הי' כמה פעמים, עד שהגיע לו יום מלאות לו שמונה עשרה, קרא לו אביו ואמר לו בני קדוש אתה מרחם, זכית לכתרה של תורה, הגיע זמן לקבלת עול מלכות שמים באימה וביראה, והתייחד עמו ודרך לו דרך אשר לפיו כיון ר' יהושע לייב את כל הליכות חייו כל ימי חייו על האדמה, וממנו לא זע כל ימיו.

על כס הרבנות

בשנת תר"ד נפטר עליו אביו שהי' אז אב"ד בעיר לאמזשע, ועיני העדה של העיר לאמזשע נתנו עיניהם עליו שיבא למלא את מקום אביו, ואם כי הי' ז"ך בשנים ניהל את העיר ביד רמה ובתקיפות, ולא קם ולא זע משום אדם, כבר זמן קצר אחר עלותו על כסא הרבנות ראו כולם את גבורתו כי נורא, וכך הי' מעשה, השלטנות

כ"ט טבת

הגה"ק רבי יהושע לייב דיסקין אב"ד בריסק -
[מהרי"ל דיסקין]

זרח השמש

נולד ביום י' כסלו שנת תקע"ז, בעיר הורדנא לאביו הגאון ר' בנימין האב"ד, כבר במעליו יתנכר נער, ונראו בו כוחותיו הרוחניים הגדולות, אביו הכניס לתוך ביתו מקרי דרדקי, ולמד את הילד אל"ף בי"ת, ואחר ידעו את האל"ף בי"ת, התחיל אביו בעצמו ללמוד אתו תורה, ואכן הילד תפס כל מה שלמדו אביו, ועוד יותר שהי' מבין דבר מתוך דבר, פ"א הי' מטייל עם אביו בין

עצי היער, ואביו דיבר אז מגדלות ה', ובין היתר אמר לו שהשי"ת היא יחיד ומיוחד, נענע הילד ואמר, כי הדבר פשוט וידוע מזה כבר, שאלו אביו מנין לך שכן הוא, ענה הילד, הלא אמרתי לי לפני כמה ימים שהשי"ת מלא כל הארץ כבודו, וכיון שהעולם מלא מכבודו הרי אין מקום ליולתו, והילד עלה ונתעלה בתורה לא לפי ערך שנותיו, בהיותו בן חמש שנים נפל למשכב ונטה למות, אביו הזעיק את עדתו ואמר להם בקשו רחמים בעד גאון הדור, ואכן היתה יום תפלה גדולה והילד קם מחליו, - וככה כבר בימי עלומו הפליא את רואיו בבקיאיותו בש"ס בבלי וירושלמי, רמב"ם טור ד' חלקי שו"ע, ראשונים ואחרונים בחריפות נפלאה.

ימי ההילולא

כ"ח טבת

- רבי מנחם מענדל מלינסק ב"ר אברהם חיים - תרכ"ח
- רבי נפתלי מליטובסק ב"ר ישכר דוב - תרנ"א
- רבי יעקב יצחק מקוידניוב ב"ר יוסף - תרע"ט

כ"ט טבת

- אברהם אבינו ע"ה - ב"א קכ"ג
- רבי נח שמואל ליפשיץ אב"ר טורבין וברעזין (תלמי החוה) ב"ר יהודה לייב (זר והב) - תקצ"ב
- רבי משה צבי (השני) מסאוראן ב"ר ברוך מסאוראן - תרנ"ו
- רבי משה יהושע יהודה לייב דיסקין אב"ד בריסק ב"ר בנימין - תרנ"ח
- רבי ירחמיאל ישראל יצחק מואלכסנדר ב"ר יחיאל (שמוח ישראל) - תר"ע

א' שבט

- רבי יצחק שפירא ב"ר נתן נטע שפירא בעל מגלה עמוקות - ת"ט
- רבי אברהם משולם זלמן אב"ד אוסטראה ב"ר צבי אשכנזי חכם צבי - תקל"ז
- רבי נתן נטע מוה"ר ב"ר אברהם (נטע ששעשעים) - תקע"ב
- רבי משה שיק ב"ר יוסף (מוה"ר שיק) - תרל"ט
- רבי יוסף מנירעדהאז ב"ר מרדכי מנדבורנא

ב' שבט

- רבי מנחם מנדל אב"ד ניקלשבורג ב"ר אברהם (שו"ת צמח צדק) - תכ"א
- רבי משולם זושא מאניפולי ב"ר אליעזר ליפמאן - תק"ס
- רבי שמוחה בונם מווארק-אוטבוצק ב"ר מרדכי מנחם מנדל - תרס"ז
- רבי משה משולם זוסיא מקיוב ב"ר בן ציון יהודה לייב מהאראנאסטייפל - תר"פ

ימי ההילולא

ג' שבט

- רבי יוסף ב"ר מרדכי גרשון ב"ץ (שאריט יוסף, גיס הרמ"א) - שנ"א
- רבי אהרן ב"ר מרדכי מלעכוויטש - תקס"ז
- רבי יהזקאל שרגא פרנקל תאומים אב"ד קלאסנא-וויעליטשקא ב"ר יהושע העשיל מוקאמארנא - תרמ"ה
- רבי יוסף מאמשינוב ב"ר מנחם - תרצ"ו
- רבי יהזקאל שרגא מצינענוב ב"ר שמוחה ישכר דוב (חתן מן העצי חיים) - תש"ד

ד' שבט

- אשר בן יעקב משבטי י-ה - ב"א ש"כ
- רבי משה יהודה לייב מסאסוב ב"ר יעקב - תקס"ז
- רבי אברהם הכהן מוקאליסק ב"ר אלכסנדר - תק"ע
- רבי מנחם נחום מטריסק ב"ר אברהם - תרמ"ז
- רבי אברהם מווייעליפאלי ב"ר שלמה זלמן - תרס"ו

ה' שבט

- רבי חיים צאנזער מבראד ב"ר נחום - תק"מ
- רבי דוד מבאהוש ב"ר יצחק - תרמ"ה
- רבי יהודה ארי' לייב מגור ב"ר אברהם מרדכי (שפת אמת) - תרס"ה
- רבי מאיר שלום ב"ר יהוסף מוקאסאני - תרע"ט
- רבי שלמה זלמן פרידמאן אב"ד ראהוב ב"ר ישראל חיים (ובחי שלמה) - תש"מ

גזרו בימים ההם לימוד חובה של שפת המדינה בבתי הת"ת, ומהר"ל התנגד מאד לדבר ולא הרשה להכניס את הלימוד בשום פנים, והי' שם מלשין אחד שהלך להלשין אצל מושל העיר על בתי הת"ת שהם מזולזין בפקודת החינוך של הממשלה, המושל הזמין את ראשי העדה ודרש מהם הסבר למה הם מזולזין בפקודת הממשלה, והם השיבו שהדבר לא תלוי בידם אלא תלוי ברב העיר, אז הזמין המושל את מהר"ל שיבוא אצלו, ואכן מהר"ל בא אצלו, והמושל הגיש גליון כדי שמהר"ל יחתום צו לבני קהלתו שלא יזולזו בפקודת החינוך, אבל מהר"ל לא נכנע ולא חתם, המושל קם בחמתו ואמר לו שהיות שהדריך ריט לנגדו והוא צריך לנסוע מן העיר לרגלי עניניו, ואין לו עכשיו זמן לטפל בענין, אבל כשיחזור הוא כבר ינקוט אמצעים, שהוא יסכים לחתום, ונסע מן העיר ובאמצע הדרך עבר על גשר שעל פני נהר, והגשר נשבר תחתיו ומושל נפל לתוך המים ונטבע.

בשנת תרי"ט נתקבל לכהן בעיר מעזריטש לאב"ד, ולא ארכו לו הימים שם, ומשם עבר לקאוונע, ומקאוונע עבר לשקלאוו, ומשם עבר לבריסק ועל שם העיר הזאת נקרא בתפוצות ישראל, וע"י עליה הוצרך לברוח מליטא ועלה לירושלים.

בשעריך ירושלים

כבוד גדול עשו לו בהגיעו לשערי ירושלים כל העיר יצאו לקראתו אנשים נשים וטף ובראשם הגאון ר' מאיר אוירבאך ור' שמואל סלנט זצ"ל, ובאותו זמן נתנו לו ה"קאפטין הירושלמי" אשר תפרו הנשים צדקניות שבירושלים לכבודו, גדולי הדור מסרו לו כתב רבנות ובקשו ממנו שיקבל עליו את עול הרבנות שבירושלים, אבל הוא הי' סרבן באותו זמן, ואם כי לו קיבל עליו את עול הרבנות אע"פ כן ע"פ ישק כל דבר שבירושלים, - גדולות ונצורות פעל ועשה בעיר, הוא הגבר אשר הקים את הבית דין הגדול שבירושלים, גם הקים בירושלים את בית היתומים הידוע

"דיסקין" אשר מטרתה היתה כי באותו זמן הקימו הציונים בית יתומים אשר על ידה צדו ברשתם יתומים אז הקים גם הוא בית יתומים, הרבה כוחות השקיע בו, ומאות יתומים נצלו מרשתם של הציונים ע"י בית היתומים הזאת, אשר עמד תחת השגחתו המדוקדקת, גם הקים ישיבה בשם אהל משה אשר ע"י זכו ת"ח שבירושלים לעסוק בתורה בהרחבת הדעת, וגם הוא הי' נותן שיעור אשר רק העילויים ויחידיו סגולה השתתפו בה, וגם הוא הי' אשר יסד ביחד עם רבי שמואל סלנט את ה"ועד השחיטה של כל קהילות האשכנזים" שבירושלים, אשר עד אז הי' שכל כולל הי' להם ועד השחיטה

משלהם וזה גרם הרבה סכסוכים שבין כולל לכולל, אשר שקטה ע"י התסיידות של הועד הזאת אשר הי' מורכב מכל כולל וכולל, ובערוב ימי הקים את הכולל "אמריקע" ליוצאי אמריקע אשר השתקעו בירושלים ולא הי' להם מקום איפה אשר יהי' מלוכדים, כמו כולל שומה"ח ליוצאי אונגארין וכדו'.

מלחמה לר' בעמלך

באותו זמן התחיל להתפשט נגע הציונות אשר כוונתה היתה להעביר הדת ישראל מדרך התורה הקדושה, והקימו חברות שונות בשמות נרדפים, כדי להפיק זממם, ואחד מן האמצעים אשר נקטו הי' שרצו לכבוש את החינוך הישן שבירושלים, ולשנותו בשינוים לפי רוחם, ושלח לירושלים שליחים איש מוצלח מאד שהוא יבצע את משאת נפשם, והשליח כשבא לירושלים ראה שכל מעשיה של העיר נחתכין ע"פ של הגר"ל, ע"כ בראשונה הלך אצלו ואמר לו שברצונו לדבר אתו דבר סתר, הגר"ל כששמעו את דבריו פתח את החלונות ואמר אל יאמרו הבריות שדברנו דבר סתר והמתקנו סוד יחד, ואח"כ המשיך ואמר אם להקל את העניים ממצוקתם באת מהיכא יתני, אבל אם באת לתקן תיקונים בדת וכדו' אומר אני לך שכאן אין בית ואין חצר אשר אין קול התורה נשמע בתוכה, ולא עליך לתקן, והשליח הלך ופתח בית מדרש ואמר שברצונו לקבוע מקום לתורה ולתפלה,

במשך הימים נהפך הבית לבית ועד של משכלים ופוחזים וריקם, והגר"ל בראותו שהבית מהווה סכנה להישוב הישן, קרא את אנשי ירושלים לעצרת רבתי, והגר"ל עם כי ביתו ה' רחוק ממקום העצרת הגיע בשארית כוחותיו, ועמד על רגליו ואמר בקול בכי: על דתו מרחפת סכנה, תורתנו בצרה גדולה, שמעתי כי שליח הציונים כונן לו מקום מיוחד לתפלה ולתורה והוא מין, כאשר העידו לפני, והבית הזה תצא ממנו מינות, על כן אסור לבוא אל הבית הזה, ואח"כ הכריזו איסור חמור לקרב את השליח ולהתקרב אל ביתו, והגר"ל פסק שהאיסור הזאת הוא ביהרג ואל יעבור, ונתקבל האיסור בכל בתי ישראל הכשרים, עובדא הוי שאחד מיקורי ירושלים מת והשאיר אחריו אלמנה ושבעה יתומים, והשליח בשמעו מן הדבר בא לבית האלמנה והציע לפניו עזרתו, ושולח לשאול את פי הגר"ל, לשמע השאלה הודקף הגר"ל מעל כסאו והשיב בקול גדול "הרג ואל יעבור", ואמר אני מבטיח להאלמנה שתגדל בניה לתורה ולחופה, ותראה דורות ישרים, וכך הוי, וכך הציל את הישוב הישן מלשלוט בו יד זרים וזדים, והוא ה' הראש והראשון במלחמה הכבידה אשר נמשך עד היום הזה.

אשכנתי דרבי

ביום שלישי כ"ד טבת נחלה בדליקת הראיה והרופאים אמרו נואש ובראותו כי ששעותיו ספורות קרא להרבניות וביקש מים לנטילת ידים וכזית פת לאכילה כי רצה לקיים עוד מצות של ברכת המזון, בהודיע ליהודי ירושלים כי הוחמר מצבו האספו בבתי כנסיות ובבתי מדרשות להתפלל על מצב בריאותו הקשה וגם רבה הישוי של ירושלים הגאון רבי שמואל סלנט עמד על רגליו בשארית כוחותיו לפני ארון קודש פתוחה התחנן בדמעות שלישי על בריאותו של הגר"ל ובשלשה ימים האחרונים ה' מעוטף בטלית ותפילין ורק שפתותיו מרחשין לפני השבת חליץ התפילין מניחם ונשקם כמה פעמים ומאז לא דיבר כלום, בשעת רעוא דרעוין נהרו המוני ירושלים לעבר בית מדרשו כי שמעו שרגעיו ספורות, אח"כ התפללו ערבית והבדילו כל הכוס, ואחר ההבדלה אור ליום כ"ט טבת ער"ח שבט נצחו אראלים את המצוקים במעמד תלמידיו ובקול אדיר פצחו כולם "שמע ישראל ה' אלקינו ה' אחד".

כ"ט טבת

הגה"ק רבי ירחמיאל ישראל יצחק זי"ע
בעמח"ס "ישמח ישראל"

ואלה תולדות

נולד בשנת תרי"ג כבנו בכורו לאביו הרה"ק ר' ירחמיאל האדמו"ר הזקן מאלכסנדר בן אבי שושלתא דבית אלכסנדר ה"ה הרה"ק ר' שרגא פייבל מגריצא זי"ע (אשר רבו הרה"ק הרבי ר' בונם מפאשיסחא זי"ע העיד על יחוס משפחתו באמרו: עדיין לא ראיתי משפחה עם יחוס נקי כזה עד אברהם אבינו ע"ה) בעיר טורטשין, ויקרא שמו בישראל ירחמיאל ישראל יצחק ע"ש האדמו"ר הזקן מווארק ה"ה הרה"ק ר' (ישראל יצחק) איציקל

ווארקער זי"ע (השם ירחמיאל נוסף לו על פי מצות הרה"ק ר' מענדל'ע ווארקער זי"ע עקב מחלתו), כבר מקטנותו נצטיין בכשרותיו ובפקחותו, וגאווני הדור התפעלו מגאונותו העצומה, חכמתו הנפלאה היתה לשם דבר בכל קצוי ארץ, בני משפחתו כיבדו והעריצו אותו מאד בשל פקחותו ואצילות רוחו, גם אביו החשיב אותו מאד, והי' מתייעץ עמו בדרכיו, ולימים כאשר אביו קיבל את ההנהגה לא עשה שום דבר מבלי להתייעץ עמו ממש לא זזה ידו מתוך ידו, כבר מגיל צעיר לקחו אביו אל רבו ה"ה האדמו"ר הצעיר מווארק ה"ה הרה"ק ר' מנחם מענדל מווארק זי"ע (בן הרה"ק ר' איציקל זי"ע), להיות בסביבה של איור מגדולי החסידים, פ"א כשהי' בן חמש ראהו אותו הרה"ק מווארק כשהוא מהלך בחצר בית המדרש והסידור בידו, שאלו, מי למדך סדר התפלה אביך או רבך, השיב הילד: לא אבי ולא רבי אלא הסידור..., וכך נתגדל ונתחנך בסביבה של חסידות ווארק וקלט וספג לתוכו מילדותו את יסודותיה של חסידות, וז' ופלט לעצמו את דרכי ההתנהגות ששימשו לו אח"כ אבני יסוד בהנהגתו, כשנעשה ל"רבי" באלכסנדר, ובהתהלכו בין גדולי החסידים עם נועם הליכותיו ראו בו את המנהיג בעתיד.

האיש מקדש

בן חמש עשרה שנה נלקח לחתן לאחד מגדולי החסידים מעיר פולטוסק, הרה"ק ר' דב חייטשקע, וזוגתו היתה אשה צנועה וחסידה ביותר, שכל ימיה התמסרה למעשי צדקה, בשנת תרכ"ח כשעבר ההנהגה להרה"ק ר' בעריש מביאלע זי"ע נעשה אביו מתלמידיו, וגם ר' ישראל יצחק נסע אליו, אבל כיון שהי' חשוך בנים רח"ל התחיל גם לנסוע ולהסתופף אצל הרה"ק ר' יעקב לייב מראדזימן זי"ע, שהי' מפורסם כבעל מופת גדול, כשבא אליו בפעם ראשונה אמר עליו הרה"ק מראדזימן: "מילדי העברים הוא זה", בחינת מוליד נשמות ישראל, היינו עתיד הוא להיות מנהיג לישראל ויזרע בלבותיהם תורה ודרכי ה', ודבק מאד ברבו זו, וגם רבו חבב את תלמידו והי' מקרבו יותר מכל זקני חסידיו תלמידי פאשיסחא ווארק, פ"א כשעמד בחברת חסידים פנה הרה"ק מראדזימן אל רב מופלג אחד ואמר לו: אתה תלמד "פשעטלאך", ובהצביעו על הצעיר ר' ישראל יצחק אמר: "ואחריו ינהרו אלפי ישראל" וקראו אליו ואמר: אברך בא ואלמדך כיצד קוראים "פתקא", אף את מטהו נתן לו במתנה, ואת מטה של רבו שמר מכל משמר והי' לוקחו כל מקום שנסע עד סוף ימיו. הרבה נצטער ר' ישראל יצחק על שלא היו לו בנים, והי' מזכיר ענין זה לפני רבו, פ"א כשהזכיר את עצמו לפני רבו, נחמו רבו ואמר לו: שיש לו נשמת ה"אור החיים" הקדוש, וכידוע שגם לו לא הי' בנים.

על כס הרבנות

כשעבר הנהגת חסידי ווארק-ביאלא לאביו, נהג לנסוע להסתופף גם בחצרות צדיקים אחרים, ור' ישראל יצחק הי' מלווהו תמיד, וביקרו בין השאר אצל הרה"ק השר שלו' מבעליו, אצל הרה"ק מצאנא, אבל הרה"ק ר' אברהם יעקב מסאדיגורא, אצל הרה"ק המגיד מטריסק, זי"ע, ומכולם השכיל ומאביו ביותר ולא זזה ידו מתוך ידו כל הימים, הערצתו של אביו אליו הי' למופת,

שוכח להזכיר בפתקא אחד מילדיו ה' מזכירו, והי' מכיר כל כתב יד בפתקאות, אף שעברו תחת ידו עשרות אלפים פתקאות.

הנהגתו

אהבת ישראל

גדלותו בתורה

לו הסכמתו בכבוד ובהערצה גדולה, וז"ל: כבוד קדושת הרב הגאון הגדול שר התורה והיראה הצדיק המפורסם פאר ישראל וקדושו נזר אלקיו על ראשו חכימא דיהודאי לעמא ומדברנא דאורייתא כקש"ת מוהר"ר ר' ירחמיאל ישראל יצחק אב"ד ורבי באלכסנדר שליט"א, דברי כ"ק גאון וסברות עמוקות שלו נחמדים מזהב ומפז, ולא צריך לדידי ולדכותי דו' עמו והלכה כמותו, ולהרגיע רוחו הטהורה שלא אעשה דבר שלא כרצונו חלילה הנני שולח בחזרה את גוף מכתבו ואבקש מכבוד קדושת גאון להודיעני מקבלת מכתבו ותנוח דעת, וכו', וחזרת: דושת וטובתו ומתכבד בקרבנו הצעיר חיים חוקי מדיני, עכ"ל.

צדיק גוזר

ידוע ומפורסם הי' לבעל מופת ולצדיק גוזר, אבל הוא בחכמתו השכיל לחפות על כל פלאיו אשר חולל להושיע את המוני ישראל לאלפים, מסופר שעוד בחיי אביו הי' פ"א עם אביו בכפר אחד בגלל בריאתו, פ"א באמצע הלילה הורע מאד לאביו, והי' בסכנה גדולה, ושום רופא אל הי' בקרבתם, הצדיק חשב כי קרב קצו ובכה בבי רב, ניגש אליו בנו וחביבו ונשבע לו כי לא יאונה לו כל רע, אח"כ יצא לתוך היער, וצעק לפני הקב"ה בבכיות ואמר: רבונו של עולם וכו' כך תעשה להרבי מאלכסנדר ביער ואין איש, והלא אמרו חז"ל חס הקב"ה על כבודם של צדיקים, כשחזר מצא את אביו שהוטב לו, שאלו אביו כיצד נשבעת לי, ענה: סמכתי על דברי הרה"ק מרוזין זי"ע, שפירש הכתוב, "עד אנה תסתיר את פניך ממני, עד אנה אשית עצות בנפשי", וכך פירש, הדנה הסתרת פנים אינו יכולה להיות רק בזמן שאדם יכול עוד לשית עצות בנפשו, אבל בזמן שאין לו שום עצה ורק ישועת ד' תוכל לעזור לו, אז לא תוכל להיות הסתרת פניו ח"ו, וכאן ביער שראיתי שאין לנו שום עצה רק ישועת ה' הייתי סמוך ובוטח שלא יאונה לנו כל רע ח"ו, ועל כן נשבעתי לך (סיפורי צדיקים), פ"א ראה גוי אחד את השורה הגדולה של החסידים העומדים אחרי החד להיפרד מרבם, צחק הגוי ואמר שגם הוא ידחף עצמו בין השורות ומי יבחין אם גוי הוא או חסיד, הלך ביער והלביש עצמו בשטריימל ובעקטשע ועמד בין העומדים ליכנס להרבי, כשהגיע תורו פנה אליו ה"שמש ישראל" ואמר לו: "דו ואלסט פייגערן", מאחורי הגוי עמד חסיד אחד, וכששמע הקללה, תמה מאד על כך, ואמר לעצמו שהוא חייב לתור אחריו, ומה יהי' אתו, הלך החסיד אחריו וראוהו יוצא ליער וראה שמוריד מעליו את השטריימל והבעקטשע, והלביש עצמו בחזרה בגדי האיכר, ומיד כשלבש את בגדיו נפל כפגר מת, החסיד נתרשש מאד מהמעשה ובא לביהמ"ד וסיפר להחסידים מה שראו עיניו מופת גלוי שעשה הרבי, כששמע ה"שמש ישראל" את זה, אמר, שאין זה מופת ממנו, אלא החסיד הי' לו אמונה חזקה כ"כ ברבו, וכששמע אותו אומר להגוי שימות הי' לו אמונה שכך יהי', ולכן מת הגוי (יהי אור).

ובא השמש

בימיו האחרונים לפני הסתלקותו אמר: כל ימי הייתי עובד על מדת שמחה, לשמח לבבות ישראל, במלים אלו כאילו סיכם

בעצמו את מפעל חייו, הוא האיש החלש בגופו וידוע חולי הי', ובלי בנים רח"ל, הי' מחזק ומשמח את לב כל נדבא, מסופר שפ"א כשהי' חולה מאד, הזכירוהו לפני הגאון מסאכטשוב זצ"ל, אמר: אין פלא בדבר, הריהו "רבי" שבע עשרה שעות במעת לעת, כיצד יהי' בריא, שש עשרה שנה הנהיג את אלפי ישראל במסירות נפש, אך לדאבון לא האריך ימים שמתוך עוצם מסירות נפש על כלל ישראל נפטר ביום כ"ט טבת תר"ע והוא בן חמשים ושבע שנים בלבד כשהוא עדיין באמצע פעולתו, ומנוח"כ בביה"ח באלכסנדר, אם כי לא השאיר אחריו זרע של קיימא, אבל ספרו הק' שמלהיב לבבות ישראל ה"ה "שמש ישראל" היא בלתי שום ספק לשם ושארית טוב אחריו, אחיו וגיסיו הוציאו לאחר פטירתו את חידושו, וקראו את ספרו "שמש ישראל" שכל ימיו עבד על מידת השמחה, לשמח לבבות ישראל.

א' שבט

הגה"ק רבי משה שיק זי"ע
בעמח"ס "מהר"ם שיק"

ואלה תולדות

הרה"ק רבי משה שיק זי"ע נולד בעיירה ברעזאווא (ועל שמה חתם את עצמו תמיד בשולי מכתביו: משה שיק מברעזאווא) ביום כ"א אדר תקס"ז לאביו רבי יוסף ב"ר דוד שיק נכד הרה"ק בעל "תוספות יו"ט" זי"ע, מלפנים ציינו את שם המשפחה – שיק בסיומן של ר"ת – ש"ס ישראל קדוש, ומסופר כי בשעה שיצאה פקדת השלטון לכל איש יהודי להוסיף שם משפחה, חשש אבי המשפחה לדברי הקדמונים שאסרו לשנות את שם ישראל לשם לעזי, ועל כן בחר לו שם זה, המרמז בתוכו קדושת שם ישראל.

במעלליו יתנכר נער

כבר בשחר טל ילדותו כאשר עוררו נער כבן י' שנים כבר הי' בקי בתנ"ך ובששה סדרי משנה, וכשהי' בן י"א שנה כבר למד בשיבתו של דודו הגיד יצחק פרענקל, וכשנעשה בן ארבע עשרה שנה עבר ועלה לשיבתו הגדולה של מרן החתם סופר זי"ע.

מסופר שכאשר נכנס למרן החתם סופר ובקשתו בפיו שיכניסו ויקבלו לשיבתו ושאלו החתם סופר איך קוראים לך, אמר לו, משה מברעזאווא, אמר לו החתם סופר בלשון חיבה: משה ברעזעלע וכי הוא הי' אז בחור צעיר ולא הי' שם בחורים בגיל הזאת! האידאני יכול להכניסך בשיבתי הלא בשיבתי לומדים רק בחורים גדולים שכבר מלאו כריסם ממעדני התורה, אמנם כאשר הפציר בו בחן אותו החתם סופר הדק היטב וכאשר ראה גדולותו בתורה הכניסו להישיבה וקירבו בקרבה יתירה, והבחורים הגדולים תמחו ע"ז שילד קטן יהי' בשיבה גדולה אמר להם החתם סופר בזה"ל: לקבל תורה הוא בא ואם קטן הוא בעיניכם אקוה כי אם יתמיד בלימודו ראש לשבטי ישראל יהי', ולמד אז בשיבתו של החתם סופר שש שנים ברציפות.

האיש מקדש

כשהגיע לפרקו נשא את בת דודו הנגיד ר' פרץ פראנקל ז"ל לאשה, ומסופר שגם רבו החתם סופר רצה לקחת אותו לבתו ולא איסתייג מילתא י"א בגלל שמותיהם שהי' שוים, וי"א כי כבר הבטיח לדודו שיקח את בתו ורצה לקיים דברו, אחר חתונתו ישב כעשרה שנים על התורה ועל העבודה בקדושה ובטהרה וחזונו נתן לו די מחסורו, וכבר אז התחיל להרביץ תורה לעדרים ולמד עם בחורים ולא פסקה ישיבה מעל שולחנו עד יום פטירתו.

על כס הרבנות

בשנת תקצ"ח באו אל החתם סופר בני הקהילה של ק"ק יערגין הסמוכה לפרעשבורג ואמרו לו היות שנתפנה כסא הרבנות של קהילתם נפשם בשאלתם שהחתם סופר יבחר להם אחד מתלמידיו שיבוא וימלא חסרונם, השיב להם החתם סופר בזה"ל: "אם תרצו לקבל רב גדול וצדיק אזי קחו לכם את הרב ר' משה שיק ואם תשמעו לעצתי אז תהי' מאושרים ומוצלחים בעזהשית כל הימים" והי' כשמעם את דברי קדשו יוצא מפי החתם סופר קבלוהו כל הקהילה לאב"ד כאיש אחד בלב אחד, וישב בעיירה קטנה זו משך של כ"ד שנים, ועל רב גדלו בשנים אלו יעיד מכתבו של הגאון רבי שמעון סופר זי"ע אב"ד בעיר הגדולה קראקא לגיסו הגאון ר' זלמן שפיצער זצ"ל שהי' רב בעיר וויען, שר' זלמן שאלו למה מסרב לקבל על עצמו עול הרבנות בעיד קראקא השיבו בזה"ל: ה' יהודע תעלומות לב יודע צערי כשאני רואה בעזה"ר עולם הפוך, עליונים למטה תלמידי חכמים צדיקים הראויים למלל גבורות ה' להשמיע כל תהילתו כגון רב מרא דכולא תלמודא מר"ה משה ברעזאוו וכיוצא בו יושבים בקהילות קטנות במצור ובמצוק וצעירים ירקדו בקהילות גדולות...

בשנת תרכ"א נתבקש לבוא לכהן בק"ק חוסט אשר בגליל התחתון (אינטערלאנד) והיות שביערגין הי' קשה לו להחזיק ישיבה גדולה כי היתה קהילה קטנה ולא הי' ביכולתם לשאת בעול ההוצאות וגדול הי' שאיפתו להרביץ תורה לעדרים ביתר שאת ויתר עז לכן הסכים לקבל את הרבנות בחוסט, וכשעבר משם באו עמו הבחורים שלמדו אצלו ביערגין ושמה בחוסט גדל ונתרבה ישיבתו פי כמה, ויצאו מיישיבתו זאת רבנים גדולי תורה והוראה.

עם מרן הייט"ל זי"ע

ידידות נפלאה שררה בין הגה"ק המהר"ם שיק זי"ע למרן הייטב לב זי"ע, וידוע מה שאמר שהיה לו כדאי לבא מעיירות אויבערלאנד (מקום מולדתו אשר שם שימש ברבנות בק"ק יערגין יצ"ו עד שנתעלה לכהן פאר והעתיק מושבו) לחוסט שהיה באונטערלאנד, כדי להכיר אדם השלם כמו הרב מסיגוט.

והדברים ידועים שבעת שהציא המהר"ם שיק את שיעורו בחומש רש"י לפני התלמידים היה אומר חידו"ת בשם ספר ייטב לב עוד בחיים חיותו, כל כך היה קשור אליו.

פע"א כאשר נחלה הגה"ק המהר"ם שיק נסע הייטב לב זי"ע לבקר, ושאלו לו הייט"ל: חוסט"ער רב, וואס מאכט איר? ענה לו המהר"ם שיק שהוא אינו מרגיש בטוב, והוסף ואמר לו: "סיגוט"ער רב זייט מתפלל איך זאל געזונד זיין, איך ווייס באמת נישט פאר וואס עס קומט מיר קראנק צו זיין, דאע"פ שאיתא בגמ' אם רואה אדם שישורים באים עליו יפשפש במעשיו פשפש ולא מצא יתלה בביטול תורה "פון קיין ביטול תורה ווייס איך ניקס", ונמשך שיח סודם באריכות, כשיצא הייט"ל שלח המהר"ם שיק את תלמידיו ללוותו, אז שאל הייט"ל את אחד מתלמידי המהר"ם שיק בזה"ל: איר זענט אַ מבין וואס דיין רבי האט געזאגט, והשיב לו בהתפעלות דהרי אמר שלא מרגיש שביטול תורה והוא אמת שאינו מבטל אפילו רגע כמימרא מדברי תורה, הניח הייטב לב את ידו על ראשו ואמר לו: דו בטלן, דו פארשטייט נישט ער האלט דאך שוין ביי פשפש ולא מצא, דהחידוש הוא שהוא יכול להעיד ולומר על עצמו פשפש ולא מצא...

ויסופר שהמהר"ם שיק הזכיר את עצמו לפני הייטב לב שיתפלל בעדו לרפואה שלימה, ושאלו הייטב לב, מה חסר לכם הרב מחוסט, ענה המהר"ם שיק, רק כח, נענה הייטב לב ואמר, הנה כתיב (ישעיה מ לא) וקוי ה' יחליפו כח, והכוונה דהנה הקב"ה הוא הנותן ליעף כח, ואנו קנינן את הכח מאת השי"ת על ידי קנין חליפין, על ידי שאנו נותנים לו הקויו והבטחון, וזה שאמר וקוי ה' יחליפו כח שעל ידי שאנו מקווים ומייחלים לה', הוא מקנה לנו כח בחליפין.

פע"א באו להייטב לב שני בחורים תלמידיו של המהר"ם שיק מעיר חוסט, וטרם שנסעו אמר להם הייט"ל שיאמרו לרבים הרב מחוסט שאם רוצה שיהיה לו שכן טוב (חוסט היא קרובה לסיגעט) יתפלל עליו שישב בתשובה שלימה.

סביבות עיר חוסט מקום מגוריו של המהר"ם שיק היו הרבה ערים עם רבנים מפורסמים, אך המהר"ם שיק לא היה נחא דעת"י שבחורי ישיבתו יסעו אצלם, אמנם כאשר רצו לנסוע לסיגעט להייט"ל שמח מאוד ועודדם ובכל פעם שלח אתם פרוסת שלום מיוחדת להייט"ל וכמו"כ שלח הייט"ל בחזרה פריסת שלום להמהר"ם שיק.

כאשר הוציא לאור את ספרו הקי"טב לב לא הזכיר את שמו על שער הספר, אולם בפנים הספר ראו שמביא ד"ת מאביו וזקינו הקי"ב וכו' היו יכולים להבין מי הוא זה המחבר החפץ בעילום שמו, אבל מחמת ענוות קדשו לא רצה לפרסמו בשער מבחון. בימים ההם היה נהוג כאשר מאן דהוא הוציא לאור ספר מסויים היה שולח את הספר להבארון ראטשילד אשר היה רגיל לשלוח בחזרה סכום כסף נכבד לכבודו של המחבר, כאשר יצא לאור הספה"ק ייטב לב והשער נשאר ריק ולא היה כתוב שם המחבר, החליט איש אחד מעיר חוסט להרוויח כסף על חשבון ספר זה, והחליף את שער הספר, ובשער השני כתב את שמו ושם עירו חוסט ששם נדפסה הספר, כאשר קיבל הבארון ראטשילד את הספר וראה שהיא נדפסה בחוסט שלח את הכסף להרב מחוסט המהר"ם שיק אשר הבין מיד שהאיש הלז רצה להתלבש בטלית שאינו שלו והכיתו על כך ועי"ז לא הצליח הלא במעשה הגניבה.

התמדתו בתורה

רבות מסופר אודות התמדתו ויגיעתו בתורה עוד מימי נעוריו שהי' למעלה מהשגת אנוש, והיא היא אשר בזכותה זכה למה שזכה, כפי שהוא העיד לימים על עצמו: "בילדותי הי' לי מח חלש ורק בכח היגיעה הפכתיו", כל כך דבוק הי' בלימודו עד כי הורה להתקין קורה כעין זו בולט במרחק ארבע אמות מבית הכבוד, כדי שבדרכו לשם יתקל בקורה ויפסיק מלהרהר בדברי תורה.

את גודל התמדתו בכל רגע פנוי מטיב לתאר אחד מתלמידיו המובהקים הגאון רבי זלמן שפיצער אב"ד ווינא וחתן החת"ס, המספר בזה"ל: בעת הולכו לבית הכנסת היה שונה את פרקו כל זמן הליכתו, וכן אחר מנחה וסעודה שלישית היה יושב אצל החלון ולמד עמי ספר העקרים כדי שלא לבטל עד צאת הכוכבים, וכאשר נסע לפעמים בזמן רחוק על עגלה הייתי יושב עמו ומיד כאשר ישבנו התחיל עמי לחזור רשב"א תורת הבית משפה ולחוף, עכ"ל.

בסגנון דומה מתאר תלמידו הגה"ק רבי שאול בראך מקאשוי ז"ע את סדר טיולו במקום ההבראה, שם שהה שבועות אחדים במשך זמן הקיץ, וז"ל בס' שאול בחר' ה': כשהתחלנו לטייל, התחלתי אני להגיד לו ארבע חמש דפים גמרא ותוס' עם מהרש"א ומהר"ם בעל פה, הרבי אמר את הראשונים על דפים אלו, אח"כ המשכתי שוב בגמ' ותוס' עם מהרש"א ומהר"ם בע"פ והרבי עם הראשונים, ובאופן לימוד זה טיילנו כל בוקר שעתים, ולמדנו כל יום עשרים עד שלושים דפים גמרא ותוס' עם הראשונים.

וסיפר רביה"ק ז"ע שהמהר"ם שיק ממש לא פסק מומיה מגידסא, וכאשר הי' לו ד"ת ואחד שמעו את הטענות של הבעלי דין ופסק את פסק דינו תיכף חזר ללימודו ולא השגיח על הבעלי דין אם קבלו את הדין.

בחודשים האחרונים לימי חייו כאשר כהו עיניו מראות הבחין משמשו כי הוא בוכה, לשאלתו לפשר הדבר נענה ואמר: אילו הייתי יודע שאבוא לידי כך הרי הייתי לומד יותר, לתמיהת המשמש על דבריו אלו, השיבו: אכן, מיום עמדי על דעתי לא ביליתי אפילו רגע אחד אם היה אפשר ללמוד, רק אם הייתי יודע שאבוא לידי כך הייתי ממעט בלימוד, ומרבה לחזור על הלימוד.

אמנם על אף דברי ענוה אלו מספרים תלמידיו כי עמדה לו אז בימי חליו זכות התמדתו הנפלאה והיה זוכר בעל פה את כל תלמודו, באופן שהיה לפליאת שומעי לקחו, ואף בעת אומרו את שיעוריו בפני תלמידיו לא שינה אז מלשון רש"י ותוס' אף כמלוא נימא. ובעת השיעור היה לפניו גמרא והמהר"ם שיק סימן באצבעו על הגמרא בעת לימודו, כך שהציבור לא הבחינו שהוא סגי נהור, ופעם"א רצה אחד מתלמידיו לראות אם אכן הוא סגי נהור, ופתח את הגמרא של המהר"ם שיק בעמוד אחר והמהר"ם שיק אמר השיעור וסימן בידיו על העמוד הזה כאילו הוא לומד שם.

הגה"ק ר' יהודה גרינפעלד אביו של המהרש"ג אב"ד סעמיהאלי, היה תלמידו של הכתב סופר והיה תלמיד חכם ובר אוריין והיה מקורב מאוד אצל רבו הכת"ס, וכאשר בא ר' יהודה לפרק האיש מקדש מצא את זיווגו מעיר חוסט ונשאר לגור שם אחרי חתונתו והתיידד עם המהר"ם שיק והיה מקורב אצלו מאוד.

פע"א כאשר נסע המהר"ם שיק למרחצאות התלוה אליו ר' יהודה, ובאותו זמן שהה הכת"ס באותו מרחץ, ור' יהודה הלך לבקר בהיכלו של רבו הכת"ס וכמו כן הסתובב אצל המהר"ם שיק, ואירע שהכת"ס למד איזה ענין בטור אהע"ז על כן ביקש מתלמידו שכאשר יהיה אצל המהר"ם שיק יבקש ממנו אם יוכל להלוות לו טור אהע"ז. כאשר ביקר ר' יהודה אצל המהר"ם שיק שאל אותו אם יוכל להלוות לרבו הכת"ס את הטור אהע"ז, שאל לו המהר"ם שיק: האם הנך יודע באיזה ענין ובאיזה סעיפים בשו"ע זקוק רבך לעיין בו, השיב ר' יהודה ואמר לו את המקומות המדויקים בהם צריך רבו הכתב סופר לעיין. אמר לו המהר"ם שיק שיחזור ממחרת ואז יתן לו את הטור אהע"ז, כאשר חזר למחרתו נתן לו המהר"ם שיק את כל הסעיפים בשו"ע שרשם והעתיק בעצמו על נייר. ר' יהודה התפלא מאוד על מה שלא הסכים להלוות לו את השו"ע בעצמו, אך מפני הכבוד לא אמר לו כלום. כעבור זמן מה כאשר נפגש הכתב סופר עם המהר"ם שיק, שאלו הכת"ס על כך למה לא הסכים להלוות לו את השו"ע כמתכונתו, והוכרח לרשום ולהעתיקו מחדש, אמר לו המהר"ם שיק דלא היה לו אז את הטור אהע"ז אצלו, על כן רשם בע"פ כפי זכרונו את הסעיפים האלו. והפליא הכת"ס מאוד את כוח זכרונו הנפלא, וכאשר חזר הכת"ס לביתו ראה איך שהמהר"ם שיק רשם את כל הסעיפים בדיקנות ולא היה נחסר אפי' אותו אחת.

בראש מערכות ישראל

עמד בראש המערכה בה"טיילונג" באונגארין ועל פיו חרדו כל גדולי דורו כאשר מעיד עליו הגה"צ בעל אפסי ארץ זצ"ל אב"ד נאנאש שהי' תלמיד החתם סופר במכתבו לקהילת סיגוט בעת המחלוקה הידוע בין הארטאדאקסין לבין הספרדים, וז"ל: עוד לבי חרד בקרבי בהעלותי על זכרוני בעת אסיפת הרבנים בפעסט בשנת תרכ"ט, אשר הי' אז יותר ממאתים רבנים גאונים וצדיקים ופתח הגאון המהר"ם שיק ז"ל את פיו בחכמה והזכיר את המשנה בסוטה כל הרוצה לחזור הרשות בידו לקפח את שוקו וכל הגדולים חרדו לדברים הקדושים היוצאים מלבבו הטהור בלבת אש, ולחם בתוקף על שינוי בדרך אבותינו.

רביה"ק ז"ע סיפר שפעם הי' אחד מבני הגבירים שלא רצה ללבוש קיטל תחת החופה והמהר"ם שיק לא רצה לסדר לו קידושין ואמר לו אבי החתן שהוא יראה שיקדש בעל כרחו ע"י שילך להלשין עליו בערכאות, השיב לו המהר"ם שיק להי' ידוע לך שב' פעמים לובשים בגד לבן לאדם, הראשונה תחת החופה והשני" בעת הקבורה, עכשו הברירה בידך מתי תרצה ללבוש עתה או בשעת הקבורה, אמר לו החתן בחוצפה שאותו לא יוכל להפחיד עם דברים כאלה שאני כבר מהדור החדש, ואחר החתונה כשנתעברה אשתו מת הבעל, וכשנולד הוולד מתה אשתו ר"ל.

ומש"ה עלה אל האלוקים

רבינו המהר"ם שיק נסתלק לגנוי מרומים בשב"ק פר' וארא בראש חודש שבט תרל"ט, והלוי' התקיימה ביום ב' פר' בא, ומרן

הייטב לב זי"ע ה' ראשון המספידים וכך התחיל, ויאמר ה' אל משה בא, הקב"ה אמר להמהר"ם שיק שנקרא "משה" בא, ובתוך דברי ההספד אמר: היינו סגול, (ה"ה הגה"ק בעל צרור החיים מסעליש והמהר"ם שיק והייטב לב זי"ע שידוע גדול אהבתם זה לזה והיו קשורים בעטות האהבה) כשנסתלק הרב מסעליש נשארו צירי, ועכשיו נשארת לבדי חיריק.

ובס' נפש יהונתן מובא וז"ל: שמעתי מפה קדשו של רבינו בעמח"ס הק' ייטב לב זצ"ל בעמדו לפני מיטתו של המהר"ם שיק זצ"ל להספיד אותו, ענה ואמר: כתיב בפרשתן הירא את ה' הניס את עבדיו ואת מקנהו אל הבתים, ופירש עפ"י מה דכתיב ובשר בשדה טריפה, ודרשו חז"ל בשר שיצא חוץ למחיצתו, ויש לפרש שאיש הישראלי הירא את דבר ה' צריך לעשות לעצמו גדרים לכל ענינים כדי להנצל מן היצה"ר, אבל איש אשר לא שם לב לדבר ה' זה בבחינת שדה, בלי גדר ומחיצה כלל, רק בהפקירא נחא ל', וז"ש ובשר בשדה מי שהוא בבחינת שדה זהו "טריפה", ופירשו חז"ל דבבשר שיצא חוץ למחיצתו הכתוב מדבר, דהיינו שאינו רוצה בשום מחיצה וגדר, וז"ש הירא את ה' "מעבדי פרעה" היינו היצה"ר, "הניס את עבדיו" אלו החושים שלו בתשובה, ואת מקנהו" כל מיני קנינים שלו, "אל הבתים" לבחי' בית מוקף מחיצות דהיינו גדר סייג לתורה, ואשר לא שם לב לדבר ה' יעזוב את עבדיו ואת מקנהו בשדה בבחינת שדה בלי שום גדר וסייג.

מורשתו הרוחני

השאר ברכה שו"ת מהר"ם שיק על ד' חלקי שו"ע ועל התורה פרקי אבות הגש"פ וחיבור גדול על מס' חולין, ועוד חיבר חיבור גדול על תרי"ג מצוות, ותלמידו הגדול הגה"צ ר' שמואל בראך זצ"ל אב"ד נ. מאדע שהוציא לאור את הספר כותב בהקדמה וז"ל, הנה בגדלות המחבר ובאיכות החיבור אין רצוני להאריך אך מוכרח אני להודיע את אשר נודע רק לתלמידיו כי זה רבות בשנים ה' וחיבור גדול על תרי"ג מצוות נשלם בתכלית השלימות וכאשר יצא בנתיים החיבור הגדול מנחת חינוך על תרי"ג מצוות אמר כי בחצי ספרו הקדימו המחבר בעל מנח"א ואז גמר בדעתו לשנותו ולקצרו.

ב' שבט

הגה"ק הרבי ר' זושא מהאניפאלי זי"ע

ואלה תולדות

נולד לאביו הצדיק רבי אליעזר ליפמאן, ולאמו מרת מירל. בשנת תס"ב, וט"ז שנה קודם ללידת אחיו הק' הררי"א בשנת תע"ז. מימי נעוריו הצטיין הרבי רבי זושא בתכונה של חיפוש האמת, תמיד ביקש ושאל במה יעשה נחת רוח להבורא יתברך, וכל מה שנראה לו כמסייע למטרה זו, לא הרפה ממנו (ראה לקמן במדור סיפורי קודש מענין זה). כך עלה ונתעלה במעלות עבודת ה'. שמע הבעש"ט הק' הגיע אליו והוא החליט ללכת אליו ואף יצא

לדרך. אך לבסוף התיישב בדעתו שאין הליכה זאת כדאית, בשל ביטול תורה ותפילה שבדרך, ושב לביתו. כעבור תקופה החליט שוב לבוא אל הבעש"ט ולקבל תורה מפיו, אך אז שמע שהסתלק כבר הבעש"ט לשמי רום. התקרבותו למעשה לדרך החסידות החלה כאשר נפטר אביו הצדיק, והוא עבר להתגורר אצל דודו, ר' אלימלך פיילט ממעזריטש, משמש בקודש של המגיד הגדול הרבי ר' בער זי"ע. ואז דבקה נפש במגיד ונעשה מחשובי תלמידיו, וכאשר ראה אחיו הצעיר הרבי רבי אלימלך את עבודת אחיו הק' נתפעל הימנה, ומאו נקשרה נפשו ביותר ובצוותא חדא נהג ממקור מים חיים. והרבה סיפורים קשורים להני תרי צנתרי דדהבא בעבודתם את השי"ת במסירות נפש. לעיתים כאשר באה לפני המגיד שאלה קשה, או כשהיה צריך לקרב אליו מי מגאוני וצדיקי הדור, שלחם אל הרבי רבי זושא, היושב בבית מדרשו מאחורי התנור ועובר את בוראו במסי"נ וקדושה עליונה. כידוע, קיבל על עצמו גלות יחד עם אחיו הרבי רבי אלימלך, נע ונד היו בארץ, ובעת ההיא החזירו נשמות נדחות לשרשם ורבים השיבו מעוון. ועוד טובא גזיו ביה בפעולות נוראות בגלות זה כידוע. רבינו האריך ימים, ונסתלק ב' בשבט תק"ס, כבן ע"ז, י"ג שנה לאחר אחיו הרר"א. ומנו"כ באניפאלי סמוך ונראה לרוב המגיד. מדברי תורתו הובא בספרים רבים, וחלקם קובצו בספרים 'מנורת הזהב', 'זהב המנורה', 'תורת הרבי ר' זושא', ועוד, ולאחרונה בספר 'תורת הרמ"ז'.

הורתו ולידתו בקדושה

איש יהודי היה בכפר "לאפאחי", שליד טיקטין, ושמו רבי אליעזר ליפמאן, פעם הגיעה לביתו חבורת עניים, ור' אליעזר ליפמאן וזוגתו קיבלום בסבר פנים יפות. אחד מהם היה חולה ומנוגע כנגעים רבים, עד שאפילו חבריו התרחקו ממנו, אך הם טיפלו בו במסירות רבה. ברכם העני: "זה רצון שתלדו בנים כמוני" ופרח לו איש האמת. ויהי לפלא. ואכן נולדו להם בנים ובנות גדולים וצדיקים כיניהם ידועים ביותר הרבי ר' זושא מאניפאלי והרבי רבי אלימלך מליזענסק.

דרכי ציון

בחד קטירא אתקטר

בעיני ראיתי ממורי ורבותי שכבר נתבקשו בשיבה של מעלה, ומנחתם כבוד בעולם העליון בצרורא דח"י דלעילא, ובפרט מאדומ"ר הרה"ק איש אלקים נורא מוהר"ר משולם זושא זצ"ל, אשר כמה פעמים בהעלותו להתדבק בהבורא ב"ה וב"ש, היה מפשיט עצמו לגמרי מן העוה"ז עד היותו ממש קרוב להתבטל במציאות, עד שהוכרח לנדר נדרים ונדרות שיתקיים נפשו בו.

ספח"ק באר משה (קאזניץ. פרי חיי שרה)

אורייתא סתימאה

הרה"ק רבי פנחס קארצער זי"ע אמר: הר' רבי זוסיא היה

שלש עשרה שנים רב בעיר אחת, ופלא שכל העולם שכח זאת, שכידוע לא החזיקוהו ללמדן.

סיפורי הרמ"ח מסלאנים ז"ל (מערכת הר"ז אות י"ב)

הגה"ק רבי שמעון מזשעליטוב ז"ל היה אומר כי אין באפשרות לאדם אחר להגיע אל שליש גדולתו של הרבי ר' זושא אם לא שיזכור ויהיה חקוק במוחו כל התורה כולה.

צהרי אש' (אות קע"א)

תורתו מכרזת עליו

ידוע כי בספה"ק נועם אלימלך פר' בחד הובא דבר תורה 'בשם אדח החסיד המפורסם' (הובא לקמן במדור 'מילי דהילולא') וצדיקים הרבו לקלס קדושת המאמר ותקוף הימנותא המאיר ממנו, וסיפר הרב בן ציון אוסטרואווער זצ"ל ששמע מהגה"ק מרן החדושי הרי"מ זצוקלה"ה שאמר בשם הגה"ק הרבי ר' זושא זצוקלה"ה הפי' וכי תאמרו וכו', וסיים הגה"ק מרן בעל החי' הרי"מ זצוקלה"ה בה"ל: "הנה העולם אומרים על הרבי ר' זושא זצ"ל שלא הי' למדן ובאמת לא כן הוא מוכח מדברי תורה הוזה ששמעע ומוכח מתורה הוזה שהי' גאון" עכלה"ק.

שיח שרפי קודש' (פרשת בחד)

שמעתי מפ"ק קני (החי' הרי"ם) ז"ל שאמר: העולם אמרו על רבי ר' זושא ז"ל שלא היה למדן; מתורה זו ניכר שהיה למדן. שאמר על פסוק 'וכי תאמרו מה נאכל בשנה השביעית וגו' לא נזרע וגו' וצויתי את ברכתי אם לא נשאל מה נאכל, פשיטא שישפיע לנו יתברך שמו כל צרכינו שהוא המכלכל חיים, אך כשנעשה שאלה יוצרך לצוות ברכתו ביחוד על ידי ירידה מאמונה עכ"ל.

שפתי צדיק' להגה"ק רבי פנחס מנחם מפולק ז"ל (לראש השנה אות כ"ז)

ידוע שהרה"ק בעל ה'תניא' ז"ל היה בידידות רב עם הרבי ר' זושא ז"ל, וכתב עליו התואר 'הגאון האמיתי', או 'שר התורה', ואמר שהוא גאון בנגלה ובנסתר, אבל כשבאו בפני בעל ה'תניא' לחקור על גדולתו של הרבי ר' זושא, עשה הבעל ה'תניא' כפי רצון הרבי ר' זושא ולא גילה מאומה מנגלות התורה שלו, אלא אמר שהוא גאון אמיתי ביראת השם.

קול אמונה' (גליון של"ו עמ' ב', ועיי' עוד להלן מענין זה)

שר היראה

אין לו השגה כלל ביראת שמים של הרה"ק הרבי רבי זושא זי"ע. ועובדא ידענא ממקור נאמן כי פעם אחת ישב הרה"ק הרב המגיד זי"ע ולמד עם הרה"ק רבי אברהם המלאך זי"ע, ופתאום ראו שהחלון רועד, אמר הרה"ק הרב זי"ע שיש לברר אם הרה"ק

הרבי רבי זושא זי"ע עובר עכשיו בחוץ, בדקו ומצאו שכך היה. הסביר הרב זי"ע כי מגדול היראת שמים של הרבי רבי זושא זי"ע נופלת יראה ופחד בכל סביבתו גם על הדומם, לכן רעד החלון מפחד יראת ה'.

'אמרות טהורות' (דברים עמ' קפ"ו. וב'שם הגדולים החדש')

הגה"ק בעל אבני נזר מסאכטשוב זצ"ל אמר בשם חותנו רבינו זצ"ל [הרה"ק מקאצק זצ"ל] כי זה ברור אשר הרבי ר' זושע זצ"ל היה גאון באהבה ויראה, ואיזה חילוק יש באיזה הלכה אדם מפורסם לגאון, הוא היה גאון בהלכות אהבה ויראה.

אמת ואמונה' (אות תתע"ב)

גדול בגדולים

אמר הרה"ק המגיד הגדול הרבי ר' דוב בער ממעזריטש ז"ל על תלמידו הרה"ק הרבי ר' זושא מאניפאלי זי"ע שלא ינהיג עדה, שהוא כבר למעלה מענין זה.

"ארץ צבי" (מועדים, ע' רפ"ז)

אחים גם יחד

קבלה בידינו אשר שם הספר הקדוש 'נועם אלימלך' ניתן לו הן כדי להזכיר בו את שם מחברו הרה"ק רבי אלימלך, והן כדי להזכיר בו את שם אחיו הרה"ק רבי זושא, שכן 'נועם' פירושו בלשון אידיש הוא 'זיס' וזהו גם משמעות השם 'זוסיא'. ובא שם הספר לרמז ולכלול אף את שם אחי המחבר בשבת אחים גם יחד.

משמיה דהרה"ק מהרי"ד מבעלזא זללה"ה

ככל היוצא מפיו יעשה

הרבנית מרת ציזא חנה הרבנית של הרה"ק רבי מרדכי מראחמאסטרייווקא זצ"ל היתה אשה צדקנית ומעוטרת בעטרת יוחסין, נינה היתה לצדיק הקדוש הרבי ר' זושא מאניפאלי (אביה) היה אדמו"ר רבי דוד מטאלנא זצ"ל, חתן האדמו"ר רבי ישראל אברהם מטשאריני-אוסטראה זצ"ל, בן הרה"ק הרבי ר' זושא זי"ע, ושמעתי מפיה סיפור על האי סבא קדישא, מה ששמעה מאמה, פתחה וסיפרה, שני האחים הקדושים, הרה"ק הרבי רבי אלימלך מליזענסק והרה"ק הרבי רבי זושא ישבו פעם בחדרם ושוחחו בסוד שיח שרפי קודש, לפתע פרצה אנחה מלבו הקדוש של הרבי רבי אלימלך וקרא, 'אוי ואבוי הנה הוא כבר בא'. לא חלפו שניות מעטות ואל החדר נכנס יהודי והחל שופך את ליבו לפניו באומרו כי שקע בחטאים כבדים ועתה התעורר ליבו בחטרה עמוקה על מעשיו הרעים ומבקש הוא לשוב בתשובה.

נענה הצדיק רבי אלימלך ואמר לו: צר לי, אך שערי תשובה ננעלו בפניך, אין באפשרותך לעשות תשובה. כשמע האיש את דברי הצדיק, נפרצו סכר דמעותיו ופרץ בבכי תמרורים, אנא רבי הושיעה, י"ל בקול ייאוש הנני מוכן ומזומן לקיים כל אשר תאמר

גראשין וקנה לך לחם, אזי כרגע נפסק זה הדבש וחלב. כך סיפר הצדיק בפיו למורי חמי.

מ'עשה השם' (קאמארנא) עמ' קל"ה

ענוה סגולה לשמחה

הרה"ק רבי אברהם שלום מסטראפקוב זי"ע היה מספר, שבעירו של הרה"ק הרבי ר' זושא זי"ע היה גר איזה מו"צ ת"ח, פ"א שאל אותו ת"ח את הרבי ר' זושא בטעם הדבר שהוא בשמחה תמיד, ענה לו הרבי ר' זושא הנה לפני זמן מה עשה גביר פלוני חתונה לבנו וקרא את כל אנשי העיר להשתתף בשמחתו וחשבתי שלפי ערכי כלל לא יקרא לי להשתתף, וכשבא משמשו לקרוא לי שמחתי מאד ונזדרזתי ללכת כרבע שעה לפני הזמן כי ידעתי שאם אאחר לא אמצא מקום לשבת, וכשהגעתי הרי היה ריק מאנשים והגביר הושיב אותי בראש השולחן וא"כ נתמלאתי שמחה, וגם היה לו מנה יפה לכבדנו וכן במתנת יד הגון, וכשהגעתי לביתי הייתי מלא שמחה שקבלתי מה שכלל לא שערתי.

אך לעומת זה אתה, שחשבת כבר כמה שבועות קודם לכן שהגביר יקרא אותך לחתונה ובכל יום ציפית להזמנה וכשזה התמזגה מחמת איזה סיבה לא יכולת לישון בלילה ורק סמוך מאד לחתונה נזכר לקרוא לך והצטערת וכשהגיע ליל החתונה הרי חשבת שאין זה מן הראוי שתהיה מעשרה הראשונים, ולכן נתאחרת מלהגיע, וכבר לא היה מקום ראוי בראש השולחן, ורק בקושי גדול דחפו לך כסא לשבת ואף מנה יפה כבר לא היה ומתנת יד הגונה לא נתן לך כי כבר פיזר ונתן לראשונים, ונמצא כשהגיע לביתך היית מלא מריחות ועצב על כל הקורות אתך, ולכן תלמד כלל גדול, שתדע תמיד שאין מגיע לך כלום, ועי"ז כל מה שנותנים לך תשמח מאד. וזו היא הסגולה הגדולה להיות מלא שמחה תמיד.

צילא דמהימנותא

אם יסתר איש במסתרים

מעשה שהיה בימי המגיד הגדול מהר"ב ממעזריטש זי"ע שאיש א' היה סגור במערה אחת כמה שנים ועסק שם בתורה ועבודה עד שהרגיש בעצמו שנתעלה מאד, וכשיצא מן המערה ושמע שמרעישין את העולם עם המגיד הגדול, התפלא בעצמו האין יהיה גדול יותר ממני שהייתי טמון במערה ויגעתי הרבה שנים על התורה, ונסע אל המגיד ז"ל והוצרך להמתין אחורי הפתח, והתרעם גם ע"ז האין אדם חשוב כמותי צריך להמתין כאן על הפתח, בחשבו זאת שמע שהרב המגיד ז"ל שאל מהרה"ק ר"ר זושא: זושא מה אומרים בשמים, ענה ואמר אם יסתר איש במסתרים ואני, היינו אף שמסתרת א"ע במסתרים ואעפ"י זאני שחושב א"ע ליש או לא אראנו נאם ה', ובשמוע האיש הדברים הבין שעליו מתכוין הדברים ולא נכנס אז להמגיד רק חזר הביתה והתייגע עוד כמה שנים להגיע לשפלות עד שעלה בידו להסיר הגאוה מלבן, ונסע עוה"פ להמגיד. ושמע עוה"פ מאחורי הפתח האין ששאל המגיד מ"ר זושא מה אומרים עכשיו בשמים, ענה ואמר ג"כ אם יסתר איש במסתרים כנ"ל, זאני לא היינו שיודע

לי ובלבד שאזכה לעשות תשובה. ברם דמעותיו של האיש לא הועילו מאומה, רבי אלימלך חש והרגיש בחטאיו העצומים המשטינים ומקטרגים כנגדו, לא נענה מאומה להורות לו דרך תשובה. אותה שעה החזיק הרבי ר' זושא מקטרתו בידו וביקש להעלות בה עשן, הוא פנה אל נכדתו ששחטה שם וביקש ממנה שתביא לו גחל אש מן התנור הבורע, כששבה והגישה לו את הגחל, נענה הרבי ר' זושא ואמר לאיש הראוה אתה גחל זה שבידי כשם שיעלה בידך לעשות תשובה, כך גחל זה שבידי יצמיח עשב.

כשמוע האיש את דברי הרבי ר' זושא ונוכח כי אפסו סיכוייו, נזדעזעו ארכובותיו ונפל תחתיו מתעלה, כשעוררוהו מעלפנו זעק בקול גדול, אם לא מעילה לי תשובה למה לי חיים וצנח שוב בעלפנו, כל המאמצים לעוררו לא הועילו והוא חזר והתעלה שוב ושוב. נכמרו עליו רחמיו של הרה"ק הרבי אלימלך והוא פנה וקרא באוזני האיש, צענתי לך אערוך לך סדר תשובה מעילה, אך עליך להתכונן לעמוד בסדר של סיגופים למשך תקופה של שנה תמימה, באם אכן תצליח לעמוד בכל אלה, אזי תמצא מזור לנפשך ותתקבל תשובתך לרצון לפני אדון כל. הנכדה שהייתה נוכחת באותו מעמד וראתה את הדברים, חזרה היתה באמונת חכמים איתנה, היא האמינה בכל ליבה כי אם יעלה ביד האיש לעשות תשובה אזי ללא ספק יתקיימו דברי הסבא והגחל יעלה עשב. היא נטלה עמה את הגחל ושמרה עליו מכל משמר, והיתה ממתנה ומצפה לראות כיצד ייפול דבר, כעבור שנה התרחש הפלא הגדול לנגד עיניה המשתאות, מן הגחל השרוף בעצבו ועלו עלי עשב ירוקים ולחים. הגחל היה שמור במשפחתו, סיפרה הרבנית מראחמאסטריוקא, והוא עבר אל אמי, וממנה הגיע לידי, עם השנים נבלו עלי הדשא ואינם אך את הגחל עצמו אוכל עודה עמדי באוצרותי. ולצדיקים שהיו מבקרים אצל בעלה הר"מ זצ"ל היתה מוציאה את הגחל השמור והראתה אותו לפני האורח.

מ'שה איש האלוקים' ח"ב

לחם אבירים אכל איש

סיפר לי מורי חמי, הצדיק המפורסם מוהר"ר אברהם מרדכי מפניטשוב ששמע מאיש אלהים קדוש, מוהר"ר ר' זוסיא מאנפאליא שסיפר לו. היאך בעניויותו היה שמש בעיר אוסטרהא, והיה דרכו להתענות שנים ושלשה ימים, ואחר כך היה הולך לבקש מאיזה בעל הבית, שיתן לו על לחם להשיב נפשו. ופעם אחת אמר בלבו, שזו חסרון אמונה לילך ולבקש לחם, אלא יבטח באלהיו באמונה שלימה, שלא יחסיר מזונו. ופעם אחת התענה שלשה ימים כדרכו, ואחר התענית לא היה מי שיתן לו מעט לחם, והתענה והלך עד שהיה קרוב למות, ולא היה מי שיתן לו שום דבר, והיה רעש גדול למעלה, ולא היה בכל המקום מי שיודמן לפניו זה המצוה הגדולה, לקיים נפש קדוש כזה כי לא היה אפילו אחד שיהיה ראוי לזה, אף שהיה שם אנשים כשרים הרבה, לא היו ראויין למצוה זאת, שישלח לו השם יתברך דורן כזה, כמבואר בוזהר (ח"א דק"י ע"ב, ח"ב דקצ"ח) וברא לו השם יתברך שני דרין בפיו, אחד הוציא דבש ואחד הוציא חלב ושלשה חדשים היה ניוון מזה הדבש וחלב, שהיה יונק מן הדרין שבפיו ואדו עבור שלשה חדשים בא אליו אחד, ואמר לו, זוסיא, קח לך ששה

מיועט ערכו אז 'אראנו נאם ה' כי אז מקובלת עבודתו לפני יתב"ש.

במעלליו יתנבר נער

מסופר על הרבי ר' זוסיא זי"ע ועב"י, שבימי ילדותו היה עקשן גדול, ובעת שהיה מתעקש שניחו לו לעשות דבר מה, היה מתעקש עד כדי כך שהיה צם ולא אוכל כמה ימים, עד שנתמלאה משאלתו. באחד הימים שמע מהחסידים שמשוחחים ביניהם אשר כל מידה אף רעה הטבועה באדם מראה לו את שרשו בקדושה אלא שנאחו בה הרע ח"י, ודייקא עם מידה רעה זו הוא יכול להמליך את בוראו ולהתקרב אליו באופן נפלא. מיד בשמעו זאת, החל להתבונן ולעשות חשבון נפשו: הרי בי טבועה מידת העקשנות, ואני עקשן ונצחן גדול, מה טוב שאבוא בזה אל המלך מלכו של עולם ב"ה, לנצח את יצרי ולהדבק בהש"ת בחד קטירא.

ומה תואם זה עם מה ששמעתי מאנ"ש שאמר פעם רבינו (מוהר"ן ז"ל, שהרבי ר' זוסיא היה מהלך עם התהלכות הלב של התחלת התקדושות (כידוע הפתגם "אין חזק כתחילת החסידות") במשך כ"א שנים רצופות. ועיין בחיי מוהר"ן (אות תקי"ח) מה שאמר רבינו עליו, שבענין זה היה חידוש גדול וכו' עיי"ש. וזה מוכיח על גודל עוצם עקשנותו בקדושה, ששום דבר לא הסיטו כמלוא נימא, ושום 'דורעכגאנג' לא פגע בו ולא השפיע עליו אפילו כזיו כל שהוא בהתלהבות הרבה שנמשכה זמן רב כל כך ללא הפסק כל דהו.

לקט אמרים" (ח"ב, עמ' נ')

את האלקים אני ירא

סיפר אדמו"ר הרה"ק בעל קדושת ציון וצוק"ל, אשר בעת שהלך הרה"ק הר"ר זושא זי"ע בגלות ביחידות בלי לוויית אחיו הרה"ק הר"ר אלימלך זי"ע, נתארח פעם אצל גביר שהי' בעל מכנים אורחים ביד רחבה וברוח נדיבה. בכל לילה, בעת ששאר העניים כבר הלכו לישון, הי' הרבי ר' זושא זי"ע ער עד שעה מאוחרת, ובהצנע ובהסתר עבד עבודתו הקדושה בעריכת תיקון חצות ושאר סדרי לימודיו באופן שלא יודע לשום אדם. והנה אירע פעם אחת שנאבד חפץ יקר בבית הגביר, ואחר הרבה חיפוש בחורין וסדקין, החליט בני הבית שודאי נגנב ע"י א' העניים מהארחי פרחי שנמצאו שם, ומיד נפל החשד על הר"ר זושא זי"ע כיון שתמיד הניח את עצמו על משכבו בשעה מאוחר מאד.

נגש אליו הבעה"ב ובקש ממנו שיחזיר לו החפץ, ואחד שענה לו הר"ר זושא זי"ע שהוא לא שלח ידו במלאכת רעה, תבע ממנו שילך אתו לדין לפני רב העיר שהי' גדול בתורה ואיש צדיק ובעל מקובל. הסכים הר"ר זושא בדבר וילכו אל הרב. וידבר הרב על לבו שיראה להודות על חטאו, כי עם מעשה הגניבה שלו יעול דלת בפני העניים, שמעתה לא יפתח הבעה"ב שערי בית לפני האורחים מפני החשש שמא יגנוב את חפציו היקרים. אבל הר"ר זושא זי"ע עמד בשלו, שהם חושדים בכשרים ושלא הושיט אף

אצבע בדבר שאינו שלו. הוציא הרב א' מספרי הקבלה והראה להר"ר זושא זי"ע כמה שמות הק' הכתובים שם, והזהיר לו: "ידוע תדע שיש גיהנם ששם דנין את הרשעים בשריפה ר"ל, ואני מזהיר לך, אם לא תתודה על הגניבה תיכף ומיד, אשליך אותך בעמקי השאול תחתית ר"ל בכח שמות הקדושים אלו הכתובים עלי ספר". ענה הרבי ר' זושא זי"ע: "אזוי זגט איר! אויב איר קוקט אין אזעלכע הייליגע ספרים דארפט איר דאך זיין א מביין זאלט איר וויסען, איך האב א סאך מער מורא פאר דעם לא תגנוב, ווי פאר אייך מיט'ן גיהנם צוזאמען עובר צו זיין אויפ'ן "לא תגנוב" איז ערגער ווי דאס גיהנם!"

ויהי כאשר שמע הרב דברים אלו מפרשו יוצא מפי הרה"ק הר"ר זושא מעומק הלב בכל הפשטות והתמימות, וניכרים דברי אמת, נתרשג עד מאד, והסתכל עוד הפעם על הר"ר זושא, ואמר: "אוי, נכשלתי ולא ראיתי לנכון, חשדתי בכשרים בצדיק וישר", ובקש ממנו מחילה. וצוה להגביר שילך לביתו ויחפש עוד הפעם את הגנב, אבל את הצדיק הזה תניחו לשלום. "האיש הזה אינו מתיירא לא ממני ולא מהזאנאדארע"ן, וגם לא מהגיהנם עצמו, הוא מפחד מן ה"לא תגנוב" את האלקים הוא ירא!" וסיים כ"ק מרן מבאבוב וצוק"ל: "דער הייליגער רבי ר' זושא האט געוויסט אז עובר זיין אויף די תורה הקדושה איז ערגער ווי גיין אין גיהנם. דאס גיהנם איז נאר א תיקון אין א צירוף אויב מ'האט נעבעך עובר געווען אן עבירה, אבער דער פגם פון די עבירה אליין, איז דאס ערגסטע וואס ס'קען נאר זיין.

פרי הכרם (בשלח תשנ"ט, עמ' ה')

ובכן תן 'פאקדיך'

בזמנו של הרה"ק הר"ר זושא זי"ע נהגו המלכות לחלק את הצבא לשני חלקים, שילחמו בינם לבין עצמם, כדי ללמוד להכות ולהלחם, ואלו שנצחו קבלו מתנות וכדו'. הכלל, רשעים אלו שקבלו המתנות היו מלאים שמחה. פעם באו אלו הנוצחים לאיזה עיר, ונכנסו לתוך ה"קרעטשמע" שהיה שייך ליהודי, ובקשו ממנו שיתן להם יי"ש, והוא נתן להם ככל משאלותם, עד שנשתכרו, ואז לא רצה ליתן להם עוד. עמדו ממקומם והתחילו להכות, ושברו את החלונות וכלי הבית כשראו בניו של בעה"ב את אשר לפניהם, מיהרו אל הר"ר זושא וסיפרו לו מהנעשה. ויהי כשמוע הר"ר זושא כי ח"י יכולים הם להרוג את היהודי, קם ממקומו וחיש מהר רץ אל המקום, וכיון שהחלונות היו פתוחים נגש הר"ר זושא והתחיל לצעוק בקול רם 'ובכן תן פחדך ד' אלקים על כל מעשיך ואימתך על כל מה שבראת', וחזר ושנה דיבורים אלו כמה פעמים, ונפל פחד גדול על הרשעים וברחו דרך החלונות ששברו וכן דרך הפתח, ונעלמו, כי נפל פחד היהודי עליהם.

בדיוק באותו רגע הזמין הקב"ה ברחוב ההוא את השר שלהם, וירא את המחנה שלו שאך נצחו רצים כמו משוגעים, ואף כשצחק לעברם שיעצרו מלרוץ, לא עצרו ואף לא ראו אותו מגודל הפחד שאחותם, והלה צחק עוד והתרה בהם, עד שאחד מהם הראה לחבירו, כי הלא הגענעראל נמצא כאן, אבל ללא הועיל, כי רובם רצו הלאה כמשוגעים, ומיעוט אלו שעצרו ספרו לו את

אשר עשו להיהודי מפני שמיאן ליתן להם עוד יי"ש. רצו הגענעראל שיקחו אותו אל בית היהודי, אבל הם מיאנו ללכת עמו מחמת רוב הפחד, ויתפלא השר מה כל הפחד הזה לחיילים מוויינים, ויספרו לו, שבא לשם יהודי אחד ומבעד החלון צעק "פאקדיך פאקדיך", ומאז הם עדיין חלים ורועדים, ואחר יום כשעלה אחד להבידעם מצא סאלדאט אחד מתחבא בקרן זווית, ונבהל מאד, ושאל אותו החייל אם 'פאקדאך' עוד כאן. וכמובן שצוה השר עליהם שישלמו במיטב כספם על ההפסד שגרמו. וידוע לכל שהר"ר זושא ה' במדרגה גבוה במדת היראה.

שיח שלמה ע' ס"ז - החכמה מאין

ד' שבט

הרה"ק ר' אברהם הכהן מקאליסק זי"ע

במעללי יתנכר נער

נולד לאביו רבי אלכסנדר כ"ץ בעיירה קאליסק שבליטא, בימי בחורו למד אצל הגר"א מוילנא זי"ע, כבר בשנותיו הצעירות נחשב לגאון גדול, והי' נחשב בין בחורי וטובי המוחות של גדולי תורה תלמידי הגר"א, הגר"א חיבבו עד מאד והי' משתעשע עמו שעות רבות בפלפולה של תורה, וכל אימת שנפרד מעמו יוצא ומלווה עד מחוץ לביתו מה שלא עשה לשום אחד מתלמידיו, הגר"א סמך ידיו עליו והי' משתפ בעריכת תשובותיו בהלכה, וביניהם את תשובתו בהלכה להגאון הגדול רבי חיים רפפורט זי"ע, פ"א בעודו בשנות צעירותו נפגש עם הגאון רבי חיים רפפורט, בדרך תלמידי חכמים החלו מתנצחים בהלכה עד שהגיעו לכדי ויכוח חריף, והגאון הצעיר הראה את כוחו הגדול, רבי חיים התפעל מאד מגאונותו וחריפתו של הצעיר, והפליט לעברו, "מדבריו נראה שהוא תלמידו של הגאון ר' אברהם מקאליסק", שאלו ר"א מהיכן אתם מכירים את הגאון מקאליסק, ענה, שהגיעה אליו תשובה להלכה ממנו בפקודת הגר"א מוילנא, ר"א החל להתפלפל עמו אודות התשובה ההיא, עד שר"ח גזר עליו שיאמר מי הוא ואם הוא בעצמו לא הגאון מקאליסק... ר"א הזכיר להודות, לימים כשהתקרב ר"א אברהם לדרך החסידות סיפר בזיכרונותיו סיפר הזה, הוסיף ואמר: אז היה עדיין לפני התקרבותי לדרך החסידות והראתי את כוחי בתורה, ולא ידעתי עד כמה צריכים להתאפק... (אור הגליל), בהיותו כבן תשע שנים כבר היה שמעו הולך בכל סביבתו כגאון גדול, עד שעשיר אחד נגיד מפורסם מיהר לקחתו כחתן לבתו הצעירה, ואף הקציב עבורו נדן גדול.

במעלות החסידות

לאחר שמילא כריסו בתלמוד בבית מדרשו של הגר"א והוא

עדיין במיטב שנותיו, חזר לביתו שבקאליסק, ונסע בעליית קיר קטנה כשהוא עוסק בתורה ובעבודת ה' פרוש ומנותק מכל הבלי העולם, שבע שנים היה מסוגר בחדרו כשכל כולו יוקד ובושר בעבודת ה', ודאגה אחת בלבו כיצד לעלות ולהדבק בהשי"ת, וקנה לו שם בעיירה כצדיק ופרוש, בעיירה קאליסק דר אז אחד מטובי האברכים שבעיר ר' אהרן שמו, שמע המגיד ממעזריטש זי"ע הגיע לאוזניו והוא החליט לנסוע למעזריטש ולעמוד מקרוב ולראות את דרך החסידות, ר"א התפעל מאד מדרכי המגיד ומהנהגותיו, והפך לאחד מהתלמידים, לאחר שבועות אחדים שהסתופף רבי אהרן שם חד לעיירתו קאליסק, ושם פעמיו לביתו של רעו ר' אברהם כדי לגלות לו מהאור שנתגלה לו במעזריטש, ודפק אל הדלת של ר"א, אבל ר"א הי' שקוע בלימודו ולא שמע קול דפיקותיו, עד שנאלץ ר' אהרן לקפוץ דרך החלון כשכל כולו נרגש פרץ ר' אהרן ושאגה בפיו: מה לך יושב בסתר סגור ומסוגר, אור גדול בוקע ועולה במעזריטש, צא מארבע אמותיך ולך אחר האור, בעצמי שמעתי מפיו מפורש 'מלאה הארץ קנייניך' שהארץ מלאה קניינים בהם אפשר לקנות אלקות, ר"א הרגיש בדברי ר' אהרן ששם ישיג מבוקשו, גמר ואומר לנסוע ממעזריטש, אך מיד נעצר ואמר: "איידער מ'פארט צו א רעבין דארף מען לערנען", והתחיל מיד ללמוד דף אחר דף, עד שלמד אלף וחמש מאות דפים, אז אמר: "עצט בין איך א שאפע מיט ספרים קען איך פארן צו א רעבין", מיד בבואו למעזריטש חש מיד את האור הגדול ודבק נפשו בהמגיד ונעשה לאחד מגדולי ומובחרי התלמידים, רבו שלמדו תורה בצעירתו הגר"א מוילנא זי"ע בשמעו על התקרבותו לדרכי החסידות, התאמתו והפטירו, איי, ואמר, "מה שאבד בזה היו מבקשים גדולי הדור למצוא אפי' מן המקצת, ואף זה תהיה להם למציאה גדולה", ולבסוף הוסיף ואמר: "אמנם מובטחני שדג גדול כמוהו אינו נאבד אפי' בים", כשחזר ממעזריטש עבר דרך ביתו של הגר"א, פנה אליו הגר"א ושאלו: מה נתחדש לו במעזריטש, השיב לו בקצרה: "כי שם ראה בחוש את החיזו בהם, יותר לא דברו ביניהם, היתה זו פגישה האחרונה בין הגר"א לתלמידו לשעבר, ושוב לא נפגשו.

בראש חבורה

בחזרו לעיר קאליסק התחילו להתלקט אליו בני הנעורים והאברכים אשר אש תמיד תוקד בקרבם וימנעו עליהם לרב ומנהיג ומדריך בדרך ה', בימים ההם הלך לבית עולמו רבה של העיירה רבי שמשון גיס של ר"א, אז מנוח כל העיר את רבי אברהם כרב בעיירה קאליסק, אש האהבה ויראת השם יקדה בלבו של ר"א ותצא האש חוצה, ובכל תפילותיו ועבודתו הי' שואג כארי ורוקד ומכרכר בכל עוז מדביקותו בבורא, התלמידים השוהים במחיצתו החלו אף הם לעלות במעלות היראה ואם הם קבלו עליהם את הנהגותיו להתפלל ולעבוד את השם בהתלהבות גדולה, סיפר היסוה"ע זצ"ל כי אנשיו של הקאליסקער זי"ע בכל יום לפני התפלה נתנו צוואה לביתם כמי שהולך למסור נפשו עקה"ש, ובערב שב"ק נהג לעשות צוואה פעמיים פ"א בבוקר ופ"א במעלי שבתא קודם ה'ודו.

עלייתו לאה"ק

בשנת תקל"ג נסתלק רבו הגדול המגיד ממעזריטש, התקשר ר"א בעביות אהבה עם הרה"ק רבי מענדל'ע מוויטעפסק זי"ע אשר ידידותם כבר התחיל אצל רבם המגיד זי"ע, ונסע אליו עם חברתו וקבלו את מרותו, בשנת תקל"ז כשהרה"ק מוויטעפסק זי"ע עלה בעלייה הידוע של תלמידי הבעשט"ק (זו היתה שניה מעליית תלמידי הבעשט"ק, הראשונה היתה אחר מספר שנים אחר הסתלקות הבעשט"ק ע"י הרה"ק רבי נחמן מהורודענקא זי"ע – נאמן ביתו ומחלתו של הבעשט"ק, והרה"ק רבי מנחם מענדל מפרעמישלאן זי"ע) לאה"ק נצטרף ר"א ועמד לימינו של רבי מענדל – שהי' מנהיג החסידות ומרא דארעא דישראל – לאורך כל ימי חייו עד לרגעיו האחרונים, ותמיד חתם לימינו על האגרות שנשלחו לחו"ל לחסידיו של רבי מענדל, נפלאה היתה אהבתם של הני תרי צדיקים, תמיד לא זו ידו מתוך ידו, הם מרעיפים איש על רעהו כינויים של חיבה ושל שבח על האגרות, (עיין בפנים האגרות הנדפס בספר פרי הארץ מהרה"ק מוויטעפסק זי"ע). גדל אהבתם נמשכת עד יומו האחרון של רבי מענדל, שכמה פעמים בימי חולי האחרון כשרצה לצוות ולכתוב צוואתו, אמר "רופט מיר מיין גוטער ברידער, מיין הארץ פריינט", על צוואתו של רבי מענדל שנכתבה במעמד רבי אברהם חותם רק הוא, ואצל העד השני כתב בזה"ל: "זהעד השני לא חתם כי ירא לנפשו לבוא בחת"י עם הרה"ק מקאליסק".

מרא דארעא דישראל

את מקומו של רבי מענדל בהנהגת החסידות בטבר"י ששם התיישבו ירש רבי אברהם בהסכמת כל גדולי החב"ד, זי"ל של הרה"ק רבי שניאור זלמן מלאדי זי"ע בעל התניא באגרתו המלאה דברי חיזוק עם הסתלקותו של רבי מענדל וזה אשר כותב שם בין היתר: והמתקדשים והמטהרים מקדושת וטהרת הקודש אדמו"ו מו"ה אברהם הכהן הגדול מאחיו שיחי', הממלא מקום קדושת רבינו הקדוש זי"ל כותב וז"ל: כל העדה כולם קדושים ובתוכם ה', וכלם מקשיבים לקול שפתי כהן של מרן הק' אדמו"ר בוצינא קדישא נ"י כי כל דרכיו כגחלי אש בוערת ושלחבת עולה שרפים עומדים ממעל לו, ומי יתן והי' להשיג אחד מן אלף אלפי אלפים מיראתו ותורתו הק' יום ליום יביע אומר אמרות טהורות, וממש לו דומי' תהלה כי אפי' אם יהי' כל הימים דיו וכו' אשרינו מה טוב חלקינו שזכינו להדבק בעפר רגליו, עכ"ל, ר"א הי' נערץ ונקדש אף בעיני תושביה הותיקים של טבר"י שרובם היו ספרדים, הם היו חרדים לכל מוצא פיו, ונהגים לבוא ולהתבשם מתורתיו ותפילותיו שהרקיעו שחקים, ואף הסבו לשולחנותיו, ר"א אף עמד בקשרים עם תלמידיו שבחו"ל והורם דרך ה' ע"י מכתביו ששגר אליהם מדי פעם.

בשנת תקנ"ז מינה הרה"ק מקאליסק את הרה"ק ר' מרדכי

מלעכעוויטש זי"ע לממונה על מעות של החזקת ישוב ארץ ישראל, אהבה רבה שררה בין הרה"ק ר"מ מלעכעוויטש ובין הרה"ק הכהן הגדול מאחיו ה"ה ר' אברהם מקאליסק זי"ע, על אף שמעולם לא ראו זה את זה, היו קשורים זה לזה, עד כדי כך שהרה"ק מלעכעוויטש הי' מצייר את דמות דיוקנו של הרה"ק מקאליסק, קומתו ותואר מראהו, וגם את המלבושים אשר הוא לבוש בהם, ומאידך הי' הרה"ק מקאליסק מצייר דמות דיוקנו של הרה"ק מלעכעוויטש, הרה"ק מקאליסק הרבה לדבר אודות גדולתו של הרה"ק מלעכעוויטש, יסופר שפ"א שמע רבי אברהם את תפילתו של אחד מבאי בית הכנסת, נענה ואמר: מן הנראה ביקר הלה בלעכעוויטש, בדקו אחריו ומצאו שכן הוא הדבר.

זכותי דאברהם

בין תלמידיו הרבים של ר"א היו גם כמה מנכדי הרה"ק ר' גרשון מקיטעו זי"ע מגדולי חכמי הספרדים, פ"א נסע אחד מהם – ר' חיים שלמה שמו – אל עבר הים לאסוף כספים עבור יושבי הארץ, לפני צאתו בקש שמירה מאת ר"א רבו, אמר לו: הגנו מוסר לך שמירה זו, שכל אימת שתאה שריו בצרה תאמר: "אלקא דאברהם דיתבי בטבריה ענני", ר' חיים שלמה הגיע לאיטליא בעת משבר, בצורת קשה פקדה אותם בשנה ההיא, וסכנת רעב רחפה עליהם, מיד בבואו התנפלו לפניו יהודי הארץ והתחננו לפניו שיבקש רחמים עליהם למען לא יכלו ברעב ובוודאי לא ימאס א-ל בתפילת חכם מארץ ישראל, רח"ש נעתר לתחינתם, הוא נשא עיניו השמימה ומלמל בשפתיו כמה מלים, ולא עברה השעה והשמים נתקדרו בעבים ומטר עז ניתך ארצה, בני העיר לא האמינו למראה עיניהם הם הודו לו וחבקוהו מרוב התרגשות והמסירות עליו הון תועפות, על שאלתם מה לחש בשפתיו ענה כי אמר "אלקא דאברהם דיתבי בטבריה ענני".

כבה נר מערבי

כל ימיו התפלל כי יזכה לישון מעט קודם פטירתו, כדי להפטר מהעולם בדעה צלולה, וכדי לפייס במעט את גופו שכל כך יסרו כל ימיו, ביום רביעי ד' לחודש שבט תק"ע נצחו אראלים את המצוקים ונשבה ארון הקודש, באותו רגע נפלה המטרה שם הרוחק בחו"ל בביתו של הרה"ק מלעכעוויטש, מיד הכריז הרה"ק מלעכעוויטש באנחה כבדה "כבה נר המערבי", ביום ה' י"ב שבט הגיע אגרת להרה"ק מלעכעוויטש אותה שגר הרה"ק מקאליסק זי"ע לפני פטירתו, אשר כל תוכנה היתה "מחר תהי' אתי עמי במחיצתי"... ואכן למחר ביום י"ג שבט כשרבי מרדכי בדרכו לנשואי אחד מצאצאיו נתבקש לשיבה של מעלה (אור הגליל), רבי אברהם נטמן בבית החיים בעיה"ק טבריה בסמיכות לרבו ורעו בעל "פרי הארץ" זי"ע, נדפס ממנו מדברי תורתו בשם "חסד לאברהם", וע"פ הוראתו של הרה"ק מרוזין זי"ע להדפיס עם הספר גם כתבי הרה"ק רבי אברהם המלאך זי"ע, ובסוף ספר פרי הארץ נדפס ממנו הרבה מכתבים מלאים מוסר ויראת ה'.

פעילות וסגולות שבתות השוגרי"ם

הקלצמר קודש שפצציק וקדושי צדקן תגדל קדושת חופים וסגולות

עלתה צעקתם, כמו שנאמר "זאת צעקתם שמעתי" וכתוב "זאתה הנה צעקת בני ישראל באה אלי", והוא תיקון לפגם זה, כמו שאמרנו במה שנאמר "פני ה' בעושי רע" דקאי על פגם זה שנקרא רע בעיני ה', כמו שכתוב בזהר הקדוש (חלק א ריט, ב) ובגמרא (נדה ג:), וכתוב בתריה "צעקו וה' שמע" דצעקה מועיל לפס זה, ובזהר הקדוש פרשה זו: צעקה גדולה מכולן, שצעקה היא בלב, הדא הוא דכתיב "צעק לבם אל ה'" וכתוב אחר כך "קרוב ה' לנשברי לב", והזמן לזה בשבת שנעשה הישראלי עני ונכה רוח כשחושב נותן אל לבו כל העובר עליו בימי המעשה.

(פרי צדיק)

וזה הוא שרמזו בת קול יוצאת היינו שבא הרחוק תשובה לאדם מהר חורב שביהמ"ק חרוב הנקרא הר אבל השכינה אומרת שובו בנים שובבי"ם בימים הללו תתקנו הניצוצות מתחילה ובפרט בימי השבתות כנרמז וזה שובבי"ם היינו שוי"ב ביי"ם שהים נקרא בינה שהוא עלמא דחירות והוא ש"ק ואח"כ תדעו מהו גלות השכינה.

(תולדות אהרן ויטאמר)

וביותר צריך להזהר מדבור של חול וק"ו מדיבורים אסורים ר"ל, ויענג השבת במה שהוא עונג שבת לאכול לכבוד השבת דוקא, וללבוש בגדי שבת לכבוד השבת, ולקבוע למוד בשבת כי לא נתן השבת אלא לעסוק בתורה, ואם כה יעשה נמחלים עוונותיו, ובכלל אשר חטא בפגה"ב, ושב ורפא לו.

(יוסף לחק)

ויאמר תיקוני שבת וזמירות והוא תיקון גדול להכרית ולומר חלאת הזוהמא והסט"א ר"ל, ובמוצאי שבת יאמר כל הזמירות.

(שארית ישראל)

להכות כף אל כף בלכה דודי מסוגל לתקן חטא הידוע.

(תהלות חיים עמו רצ"ו בשם הגה"ק משינאווא זי"ע)

ואם שמירת שבת מועיל עאכ"ו שלימוד הלי שבת מועיל מאוד.

(אגלי טל בהקדמה)

העיקר הוא בימי השובבי"ם לדבק עצמו בקדושת שבת, ולשמור השבתות שבתוך ימי השובבי"ם בקדושה נפלאה, והוא תיקון לכל ימי השובבי"ם.

(אמרי נועם)

יש לרמוז דהנה בימי השובבי"ם צריך לתקן בחינת יסוד שהוא בחינת מט"ט, ועיקר ע"י השבת, ויש בהם שש שבתות.

(עטרת ישועה)

תשובתו ויקבץ נידחיו כמו ע"י השופר רמז על שובבי"ם דאיתא בס' הקדוש להרב ר' חיד"א על דאיתא בשל"ה הקדוש ובהאריז"ל דתשובה ר"ת תענית ש"ק ו'אפר ב'כיה הספד, אמנם שזה ה' בדורות הראשונים שהי' להם גופים חזקים אבל עתה בדורות האלו שחלושים מאוד, הר"ת של תשובה תזרה שבת וידוי בזשה ה'כנעה, נמצא לפני דבריו הקדושים דש"ק יש כח לתקן מה שבדורות הראשונים היה לנו תיקון ע"י סיגופים, ע"כ נ"ל שמש"ה שובו בנים שובבי"ם, הכיון על הצירוף שאמרנו שבר"ת תשובה דעתה ש"ק הוא תיקון כמו מאז סיגופים, כי הר"ת של שובבי"ם הוא ב"א ש'בת ב"א יום מנוחה, והיינו לנפש ור"ל בזמן הזה שאי אפשר לנו לעשות סיגופים לתקן הנפש ע"כ הקב"ה נתן לנו הש"ק שהוא ג"כ תיקון לנפש.

(רביד הזהב)

איתא בתיקוני זוה"ק מאן דמשקר בברית מילה אסתלק מיניה הוי"ה, ושריא עליה שטן דאיהו אל אחר באתר דהוי"ה, עיי"ש, והנה מבואר בספח"ק כי ארבע תפילות של שבת הרי הם נגד ארבע אותיות של שם הוי"ה ב"ה, ואפ"ל כי בכח ארבע תפילות של שבת קודש זוכה האדם לתקן הפגם ולהחזיר אותיות שם הוי"ה למקומו.

(ברך משה)

שובבי"ם הוא הזמן לתיקון כמ"ש האריז"ל, וכבר אמרנו שעיקר זמן התיקון בשבתות שבהן, דשבת ברזא דברית, כמו שכתוב בזהר הקדוש (חלק ב צב, א) צדיק איהו שבת, וקדושת השבת שמתחדש בכל שבת היא קדושת הפרשה שקורין בה, ופרשת שמות מורה שאף שהיו ישראל מושקעים בקליפת מצרים כעובר בבטן אמו, מכל מקום

משולחן מלכים

שיחות קודש שנשמעו מפי כ"ק מרן רבינו הגה"ק שליט"א

מתוך שיחה אצל מסיבת לחיים אחרי הנחת תפילין לנכד הגאון הגדול דומ"ץ קרית יואל שליט"א

בן בנו הר"ר שלמה בערקאוויטש שליט"א, מרביץ תורה במוסדותינו הק' בכ"פ

יום ג' פרשת שמות תשפ"ד לפ"ק

רבינו: יא 'נזר הרבנים ועמרת חכמים', זיי זענען געווען זייער נאנט, דער ערוגת הבושם איז געווען רב אין קליינווארדיין, און ער איז געווען אין אוהעל. ער איז געווען זייער א געלונגענער מענטש דער אוהעלער רב, א איש האשכולות.

דומ"ץ קרית יואל: דער ערוגת הבושם האט געזאגט אז באמת דארף מען נישט זאגן קיין מילי דהספידא, זאגט ער 'כותלי בית המדרש יוכיחו'. ווי מען קומט אריין דער גאנצער עולם איז מוריד דמעות, באמת פעלט שוין נישט אויס קיין הספד.⁴

שנתמשכן בעוונותינו הרבים בעוון הדור, ובפרט בעוון חטאת נעורים, על דרך שאמרו הקדמונים (עין ראש חד להוד"א פ' כי תשא) 'הנוקין שמזין להם בעידיה' (ג'טין מה). על כן אל תתנו פוגת לבם, והורידו כנחל דמעה, וגם תכסה כלימה פנינו ובושנו מאוד, כי השליכו משכנותינו, שנתמשכן בעוונותינו הרבים.

ו"ל בתוך ד' ההספד שם: אחינו בני ישראל לא לדרשה קאטינא, כי לא חזמן גרמא להאריך בדרוש, וגם אין מן הצורך להאריך בדברים לעורר הספד, כי בלאו הכי על השמועה כי באה, מפטירת הרב הגה"צ מהרמ"י ט"ב שהיה אב"ד דק"ק אוהעל, נמוס כל לבב, וכל פנים קבצו פארוו, וכותלי בית המדרש יוכיחו, כל העם מקצה יורידו נחל דמעה וכתוב בחורבן בית המקדש (ישעי' כג, יג) 'ויקרא ה' אלקים צבאות ביום ההוא לבכי ולמספד לקרחה ולחגור שק', ואמרו רז"ל (איכה רבה א' ה') 'גדולה מיתת צדיקים יותר מחורבן בית המקדש', אם כן כל שכן דהדבר כן בסילוקן של צדיקים, ואמרו רז"ל במשנה במס' סנהדרין (דף מו:) 'בזמן שאדם בצער שכינה מה אומרת, קלני מראשי קלני מורעני, כל שכן בצערן של כמה מאות אנשים, חסידים ואנשי מעשה, שכולם מצטערין על העדר הצדיק הזה.

רבינו איחל לחיים להגאון דומ"ץ קרית יואל שליט"א ואיחל רבינו לחתן הבר מצוה: לחיים, זאלסט שטייגן און וואקסן אין תורה און יראת שמים. ברכה והצלחה מיט אלעם גומן.

ואיחל רבינו לאביו: לחיים, אסאך תענוג ונחת, זוכה זיין מגדל זיין לתורה לחופה ולמעשים טובים.

דומ"ץ קרית יואל: די וואך איז די יארצייט פון אוהעלער רב, רבי משה יוסף,¹ יעצט פרייטיג איז די יארצייט.

רבינו: כ"ד טבת.

דומ"ץ קרית יואל: אין ערוגת הבושם איז דא אויף אים א הספד,² ער שרייבט אויף אים 'נזר הרבנים'.³

1 בנו הרביעי של הגה"ק מרן הייטב לב ז"ל, וחתנו של הגה"ק רבי דוד מקשאנוב ז"ל בנו של הגה"ק מרן הדברי חיים ז"ל, נדפס ממנו ספר מילי דמיטב עה"ק ומועדים וחי' הלכה ופסול, שנסדר וי"ל ע"י נכדו הגה"צ אבד"ק ר'איים סיגעיט ז"ל

2 ע"י בדרשת ערוגת הבושם, משי"ב בזה"ל: "הספד על הרב הגה"צ מו"ה משה יוסף ט"ב ז"ל שהיה אב"ד דקהל חסידים בק"ק אוהעל יע"א ונפטר בפתע פתאום ל"ע באם הדרך בעיר טשאבא והביאוהו לק"ק אוהעל ומשם לק"ק סיגעט יע"א למשכן אבותיו ז"ל והספדתיו בבית המדרש דק"ק אוהעל בקיבוץ גדול שבאו לגמול חסד על הרב ז"ל". עיי"ש כל תוכן דברי ההספד באריכות.

3 ו"ל בתוך ד' ההספד שם: כמו כן אחינו בני ישראל אנחנו אלה פה היום, מולנו תרדנו ענינו דמעה, על שנלקח מאתנו 'נזר הרבנים ועמרת חכמים' הגה"צ, אבל מלבד האנחה על עיקר ההפסד, צריכים אנו לבוש מאוד איך נהיתה כזאת, לא כדרך שבאים שודדים וגולו אוצר חמדה, אלא

אבער כ'זעה ער רופט אים אהן 'נזר הרבנים', זעהט אים
אז ער איז געווען גרויס צווישן אלע רבנים.

ס'איז א שטארקער הספד אין ערוגת הבושם דארט אין
פרשת וארא.

רבינו: 'חבל על דאבדון ולא משתכחין' דער מהר"ם ש"ף.⁵
ס'איז אויך דא פון ערוגת הבושם א הספד וואס ער האט
געזאגט אויפן קדושת יו"ט, אין פרשת תצוה איז עס
געדרוקט דארט.⁶

א' הנזכרים: אויפן קדושת יו"ט שרייבט ער אויך דעם
זעלבן טיטל דארט 'נזר הרבנים'.

רבינו: דארט שרייבט ער 'פאר הדור ונזר הרבנים'.
דער אוהעלער איז געווען א גרויסער מושלם, זייער א
גרויסער מושלם, ער איז געווען א תלמיד חכם, א ירא
שמים, א צדיק, א בעל תפילה, א בעל דרשן, א קלוגער. אלע
השלמות וואס א מענטש קען האבן האט ער געהאט.

אזוי ווייט, אז ווען דער ייטב לב איז נישט געזונט געווען
זומער - דאס איז פון פסח ביז צו דער פטירה וואס איז
געווען ו' אלול, סוף זומער, איז ער נישט געזונט געווען.
שבועות איז ער שוין געווען שוואך, ער האט שוין נישט
געדאוונט אין בית המדרש, ער האט געדאוונט אין שטוב.
און ווען ער איז געווען אין שטוב, האט ער געפרעגט נאכן
דאווענען ווער האט געדאוונט אין בית המדרש. האט מען
אים געזאגט אז דער אוהעלער רב, רבי משה יוסף - ער איז

נאך דעמאלטס נישט געווען אוהעלער רב, ער איז נאך
געווען רב אין סטראפקוב - עכ"פ ער האט געדאוונט. האט
ער אים געלאזט רופן, און האט אים געזאגט 'איך בין אויף
דיר גוזר בגזירת כיבוד אב, דו זאלסט מער אין סיגוט פארן
עמוד נישט דאווענען...'.⁷

ער האט געוואלט אז דער קדושת יו"ט זאל ווערן רב, האט
ער פשוט מורא געהאט אז ער וועט קומען און ער וועט
אפקויפן די שטאט...⁷

א' הנזכרים: דער קדושת יום טוב איז געווען דער
עלטסטער זון?

רבינו: נין, דער קאלבסווער רב (הגה"ק רבי אברהם אהרן ז"ל)
איז געווען עלטער מיט צוויי יאר, נאכדעם וואס ער האט
היה הבן השני, דער מעטשער רב (הגה"ק רבי אלי' בצלאל ז"ל)
איז געווען דער דריטער, און דער אוהעלער רב (הגה"ק רבי
משה יוסף ז"ל) איז געווען דער יונגסטער, דער פערטער זון.⁸
דער אוהעלער רב איז געווען א שטארקער מושלם, א כלל
המעלות.

דער ייטב לב האט אבער געוואלט אז דער קדושת יו"ט זאל
זיין רב.⁹ די ראשי הקהילה זענען געווען ביי אים ממש א

7

ועיי' בס' נפלאים מעשיך (ח"ב) שסיפר הגה"צ מפא"צ הי"ד שקודם
הסתלקותו של הרה"ק הייטב לב זיע"א עמדו בניו הקדושים סביב
מיטתו, וצוה שבנו מרן הקדושת יו"ט ימלא את מקומו, ולבנו רבי משה
יוסף אמר: זאלסט חלילה נישט פירן קיין טיש וכדו' עוד עניני
אדמורו"ת שלא ימשוך את הציבור מהקדושת יו"ט.

8

עיי' בס' הנ"ל (ח"ב) שסיפר הרב החסיד המפורסם רבי יעקב יוסף
לעפקאוויטש ע"ה שבסוף ימיו של הרה"ק מרן הייטב לב ז"ל עשו
חסידים סיגעט חשבון לעצמם מי יעמוד לשרת למלא מקום רבם הק',
שהיו שיש לו למרן הייטב לב ג' בנים, ואם ילך לפי הגדול שבבניו הרי
הגה"ק רבי אברהם אהרן הקאלבסווער רב הוא הגדול שבאחיו והוא
ימלא מקום אביו, ואם ילך לפי הכשרונות וההשלמה הרי הגה"ק רבי
משה יוסף האוהעלער רב הוא המוצלח ביותר, אבל אף אחד לא העלה
בדעתו שימנה את מרן הקדושת יו"ט, אמנם מרן הייטב לב רוח אחרת
היתה עמו והכתירו למלאות מקומו בעיר סיגעט, וברבות הימים ראו
גודל חכמתו של מרן הייטב לב שהקדושת יו"ט האיר את כל הגולה
בתורתו ובהנהגתו, וכחומה בצורה עמד בתוקף ועוז להמשיך מורשת
אבותיו בעניי הכלל והפרט.

9

מידע פעל מרן הייטב לב ז"ל עוד בחיים חיותו למנות אחריו בק"ק
סיגוט את בנו מרן הקדושת יו"ט ז"ל, כדי להבטיח את מעמדו כממלא
מקומו, ואף אחר שהקדושת יו"ט מיאן בזה, אמר לו מרן הייטב לב:
"הנני גוזר עליך בגזירת כיבוד אב כי תציית לדברי ויהיה לך טובה בזה

5

ו"ל בתחילת ד' ההספד שם: "וארא אל אברהם אל יצחק ואל יעקב
וכו ושמי ה' לא נודעתי להם. פירש רש"י, אמר לו הקב"ה למשה רבינו,
חבל על דאבדון ולא משתכחין וכו'. הנה הפשוט שהקב"ה קבל על
העדרן של צדיקים שאינם עוד בנמצא. אבל המהר"ם ש"ף פירש ז"ל
משתכחין דאי אפשר לשוכחם. דכל דבר התמוה אדם זוכרו, אבל מכל
מקום ברוב העתים הוא נשכח. אבל אמרו רז"ל (חולין עה:) תרי תמידי
מדבר דכירי אינשי, ולא ישתכח מהר חיש קל. וכמו כן בכל סילוקן של
צדיקים כתיב (ישעי נח, יד) הנני יוסף להפליא את העם הזה הפלא ופלא,
הדרשו רז"ל (אכ"ד א, יד) על העדרן של צדיקים, והיינו תרי פליאות, ע"כ
אי אפשר לשוכחם. והיינו חבל על דאבדון ולא משתכחין, דאי אפשר
לשוכחם."

6

עיי' בס' ערוגת הבושם (פר תצוה) בהספידו על מרן הקדושת יו"ט:
...והאחרון הכביד הוא מה שמגיע ההרגש לבני מדינתנו ובפרט למחוז
שלנו, הלא הוא פטירת הגאון הצדיק נזר ראשינו פאר הדור ונזר הרבנים
הרב מו"ה חנניא יו"ט ליפא טייטעלבוים ז"ל שהי' אבדק"ק סיגעט
יע"א, והיינו צדיק כתמר כניו משפתחו, ועל זה ראוי לקונן כדאמרו
חז"ל במנצ"ח דף כ"ה כד שכיב רבי אבינא פתח עלי' האי ספדנא תמרים
הנינו ראש על צדיק כתמר, נשים לילות כימים על משים לילות
כימים... ע"כ.

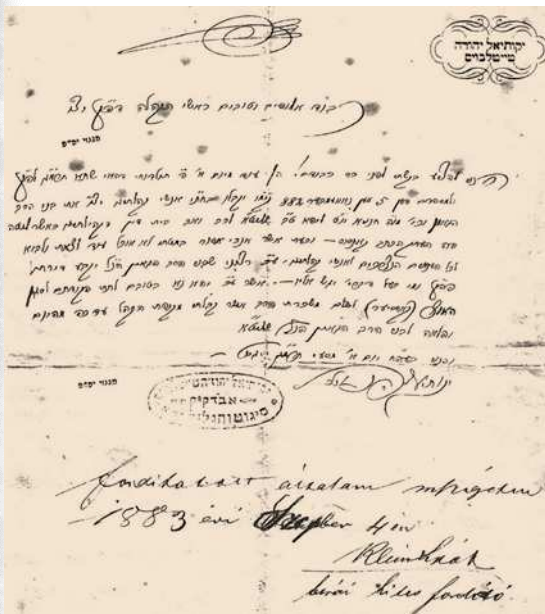
ס'איז דא א בריוו וואס דער ייטב לב האט געגעבן מיט חתימת יד קדשו (אשר מחמת חלו זהו מהמכתבים היחידים שלא נכתבו כולו בכת"ק) פאר די הנהלת הקהילה אין שנת תרמ"ג, אז מיזאל נאך בחייו געבן זיין געהאלט פארן קדושת יו"ט, ער האט נאך אויפגענומען דעם קדושת יו"ט אלץ רב בחייו, ס'איז דא וואס האבן דעם בריוו.¹⁰

10

מכתב זה כתב מרן הגה"ק הייטב לב ז"ל ששה שבועות לפני פטירתו לחיי העדה"ב, ביום כ"ד תמוז תרמ"ג לפ"ק, והוא לו נדפסה בספר אוצרות ייטב לב (מכתב ק"ח), וז"ל המכתב:

"כבוד אלופים וטובים ראשי הקהלה דפה קהלתנו יצ"ו. הנני להציג בקשתי לפני כס כבודם. הן עוד מיום א' פ' תולדות דהאי שתא תרמ"ג לפ"ק ולמספרם (דעם 25טע נאוועמבער 882) קימו וקבלו בחתי" אנשי קהלתנו יצ"ו את בני הרב הגאון וכו' מו"ה הנניא יו"ט ליפא ט"ב שליט"א לרב ואב בית דין דקהלתנו, כאשר לוטא פה העתק הכתב קאנסוס - וכעת אשר אנכי אסיר במטותי לא אוכל עוד לצאת ולבוא לכל הענינים הנצרכים לאנשי קהלתנו, ע"כ רצוני שבני הרב הגאון הג"ל יקבע דירתו פה"ק, ומי בעל דברים וגש אליו, אשר על כן יהא נא בטובם לתת פקודתם לסגן האוצר (קאסטיש) לשלם משכרת הרב אשר קבלתי מקופת הקהל עד כה מהמים והלאה לבני הרב הגאון הג"ל שליט"א. והנני בעה"ח יום א' מסעי תרמ"ג סיוט, חתי"ק".

מצו"ב העתק מהמכתב:

עוד פרטים בזה מציינו במכתב שנשלח אל השר לעניני דת בעיר פעסט ע"י ארבעה חברים בהנהלת הקהילה בסיגוט (נכתב במכתב"ע עגאלעשע"ג ביום ה'ל, כ"ד תמוז תרמ"ג) שבו מבקשים מהשר שלא ירשה לחוציא מוכח אל הפועל את דבר ההתמנות הג"ל, וז"ל (בתיעוס משפת אנגריש):

מאג צוויי פאר די פטירה, און זיי האבן איינגע'טענה'ט אז מיזאל ענדערש נעמען דעם אוהעלער רב, מ'וועט נישט קענען אויספירן ביים ציבור מיזאל נעמען דעם מעטשער רב, דעם קדושת יו"ט איז נאך דעמאלטס געווען מעטשער רב, און דער ייטב לב האט מסכים געווען, זיי האבן געהאלטן אז ס'וועט גיין ווייל רבי משה יוסף איז געווען אן איידעם ביים קשאנזבער רב, איז ער דאך געווען א צאנזער אייניקל, און ער האט מאקע מסכים געווען, דאס איז געווען דאנערשטאג. אויף די נאכט, פרייטאג אינדערפרי האט ער חרטה געהאט, ער האט שוין נישט גערעדט, נאר ער האט געשריבן אויף א צעטל 'חנינא בני ישב על כסאי הוא ולא אחר'.

ובכא", וכן העברת משכורת הקהלה הוא כנראה כעין התמנות כדי להבטיח ענין הג"ל.

וגם בימיו האחרונים עלי אדמות עסק בענין הזה, וכידוע שרשם ע"ג נייר "חנינא בני ישב על כסאי". וכך מתאר הר"ר אברהם גינצלער ע"ה במאמרו במכתב"ע מחזיקי הדת (אחרי פטירת מו"ה הייט"ל), בימים אחדים לפני פטירתו בירך את בניו ובנותיו פעמים רבות, ותרב משאת בנו הרב הגדול החריף פרי קודש הילולים צדיק נשגב שמו מהללים מו"ה חנני' יום טוב ליפא נ"י ממשאת כל בניו מאירים, כי שיכל את ימיו ויברכהו משך רגעים רבים, ויהוקהו ויאמצהו וישים מהודו עליו שימלא את מקום כסא קדשו, ויאמר לו בני יקירי חנני מוסר לך את כל כוחי ולא מעט הוא תלית, ועתה הכל מסור לך נהוג נשיאתך ברמה כאיש ח"ל, והנני לעמוד לימנך אי"ה תמיד, אל תבטל את הישיבה וה' יהיה בעזרתך, ע"כ.

והיה תיכף לאחר פטירת מרן הייט"ל איזה שעות אח"כ ביום השב"ק נתמנה חגיגות ע"י תושבי העיר, כמו שמתאר במאמרו הג"ל: בשב"ק התאספו כל הקהל ויקראו לפניהם צוואת אדמו"ר לבני העיר, שיקבלו עליהם את בנו הרב ח"ל נ"י לממלא מקומו, וכולם פה אחד הסכימו להוריה שמשו של בן בעוד לא שקעה שמשו של אב הק".

וכן מובא בס' מלחמת מצוה (דף מ"ח) מו"ה ל': "השטאטוטען האחרונים המקוימים נעשה בפקודת מרן ז"ל עפ"י דעתו ועצתו, וכתב והתם עליהם וביקש לקבלם, וצויה שיקראו הצוואה שלו בביה"כ, והראה"ק שלח מביית לבית לבוא לביה"כ לקרות הצוואה, והוכרז ג"כ בכל ביה"כ" וביהמ"ד בעת התפילה, ומי זה שלא בא לשמוע צוואת רבם מרן זלה"ה מאור הגולה אב"ד בעיר ערך כ"ה שנה, ושבת היה והעם פנים ממולאתם, והיו כל אנשי העיר והביה"כ היה מלא על כל גדותיו וכו', וג' פעמים נשאל אם יש שם מוחה, ובקול גדול נשאל ולא היה שום מוחה, ואדרבה ענו כולם כאחד כל אשר ביקש מרן נעשה ונשמע וכו'", ע"כ.

ועי' עוד במכתב התנחומין של הר"ה"ק רבי משה אבד"ק ראזוואדוב ז"ל על פטירת חמוז מרן הייט"ל ז"ל, ששואל בתו"ד: "מה הנשמע שם אודות הרבנות של גיסי הרב הגדול נ"י, אם נגמר ונשאר ממלא מקומו בק"ק סיוט" (נדפס בסו"ס הגה"ק בעל ישמע משה).

דימ"ק קרית יואל: דער קדושת יו"ט אליינס האט אויך נישט געוואלט, ער איז געווען א שטארקער ענוותן.
רבינו יא. ס'איז אים געווען א חידוש אז דער פאטער האט געזאגט אז ער זאל זיין רב אין סיגוט, ער זאל ממלא מקומו זיין, דער קדושת יו"ט פאר זיך האט געהאלטן אז ער איז נישט ראוי צו דעם,¹¹ און ער האט זיך געבעטן ביים פאטער פארוואס לייגט ער עס ארויף אויף אים, האט דער ייטב לב געזאגט 'ווען דו וועסט מיך דארפן, וועל איך דיר קומען צו הילף'.

"אל הוד אוגוסטין טרעפארט, שר לעניני דת וחינוך, בודאפעסט. כאשר הוד מעלתך ביקור במחוז שלנו, הזכרת לקהילות היהודים על החשיבות לשמור על תעודות המאטריקל, והיית מעודד אותם להחזיר את שפת המדינה, לכן הגנו מרגישים מחוץ לבקש את התערבותך בענין הנחון.

הרב דפא [רבי] זלמן טייטלבוים, הוא חולה מסוכן, ועל מנת להבטיח כי ממלא מקומו יהא מישהו שדומה לו - כלומר, אדם שאינו בקי בשפת המדינה, ולא בעל שום פנים אחרת של לימוד או הישג - הוא בחר לממלא מקומו את בנו שהוא כעת רב בקהל טעטש. הוא סידר ע"י חתימות בכפי, ועוקף את כל תהליכי החוקים וסדרים הקבועים, כדי להבריהו על הקהל ביום ראשון הבא [יולי] 29, מבלי שהוא יפטר עצמו מקודם מתפקיד הרבנות.

אופן הזה הוא נגד החוק בכל המובנים, ובמיוחד לאור התקנות (שטאטוטן) החדשות של הקהילה שנשלחו להלשכה שלך ביאנאר כדי לשמוע חוות דעתך. בזמן שאנחנו מחכים לקבל האישור על התקנות, הגנו מתחננים לעזרתך בענין נחוץ הזה, ומבקשים טעלעגראם רשמי שיאסור ההשתלטות על מהלך הבחירות בעירנו, כדי שנוכל להגיע להצפיות שלך בפאטראטיזם ושטאט-מאנשאפט.

אם הזדמנות הזה תהי' נחמצת, או התקדמות הקולטור של היהודים במחוז מארמארוש יהיוור כלפני חצי מאה. - הבקשה הצנוע שלנו הגשנו ג"כ להוד מעלת השר הפנים".

11 עיין בס' פאר וכבוד (אותו) שמתאר באריכות שמרן הקדושת יו"ט לא אבה לקבל עליו הרבנות, מחמת המחלוקת וטירדות הרבות, ואביו דחק בו בלשון גורא, עיי"ש באריכות וכן בס' ומשה היה רועה (ח"א עמ' ל).

ובס' ייח זקנים (ח"א עמ' קט"ז) מביא בשם החסיד רבי אשר גבאי ע"ה שהייטב לב הפציר תמיד בבנו שיקבל עליו עול הרבנות, ופע"א אמר לו הייט"ל לא אם תקבל את עול הרבנות, אזי כל עבודתי הוא לריך, אמנם נשאר בסירובו, וכשנסתלק הייט"ל מצאו נייר על שולחנו וכתוב בה 'חנינא בני ישב על כסאי', אמר הקדושת יו"ט 'פארפאלען איך מוז דאס אנגעמען'.

ועיין בס' זקנד ויאמרו לך (ח"ב עמ' קע"ח) שא' מתלמידי הייטב לב לא ידע אחר הסתלקות רבו לאיזה מבניו הק' להתדבק, וראה בחלום את רבו ואמר לו ד"ת מסויים, וכשהגיע להקדושת יו"ט שמע ממנו אותו ד"ת ששמע בחלום, אז הבין לאשורו שפה ישב כי איתיה. ועיי' בספח"ק ייטב פנים (לשנת תשובה את ט"ז) שמביא ד"ת בשם בנו הקדושת יו"ט, עיי"ש.

דער קדושת יו"ט אליינס האט עס דערציילט פאר זיין הסתלקות, ער האט דעמאלטס געזאגט אז 'אזוי איז טאקע געווען, ווען איך האב איך געדארפט, האב איך אים געהאט, ס'איז מיר אויסגעקומען אז איך האב מיך מתווכח געווען מיט רבנים איבער פארשידענע ענינים, האב איך מיך געדארפט איינהאלטן פון צו זאגן 'וואס קריגט איר מיט מיר? דער טאטע איז דאך דא, און ער זאגט קלאר אז איך בין גערעכט'.¹²

עכ"פ, אזוי האט דער ייטב לב געשריבן דעמאלטס 'חנינא בני ישב על כסאי הוא ולא אחר'. דאס איז לכבוד דעם געווען ווייל די ראשי הקהילה האבן פראבירט צו פועלן ביי אים ער זאל אויפנעמען רבי משה יוסף.¹³

12 וכן מובא שהקדושת יו"ט אמר לעת זקנותו למשמשו הרה"ח רבי ישעי' לעפקאוויטש ע"ה שאביו אמר לו בחיים חיותו שיקבל עליו עול התנהגה, והוא יעמוד לימיו א' טאטע בלייבט א טאטע, אויך אויף יענע וועלט, ואמר לרבי ישעי' הרבה פעמים רציתי להראות לך שאאמור"ר עומד לדידי, כי הגיע מעלמא דקשוט לעזרני.

13 להלן תמונה כתב ההכתרה של הרה"ק רבי משה יוסף ט"ב ז"ל כשנתערב בגור הרבנות בק"ק אוהעל:

דומ"ץ קרית יואל: ער איז פלוצלינג אוועק.¹⁵ די מדינה (מדינת אונגארן) האט זיך איבער געדרייט.

רבינו: יא, ער איז געווען אויף שבת אין משאבא, דער שינאווער רב ז"ל האט אים געזאגט ער זאל נישט זאגן קיין דרשה. ער איז געווען אין משאבא און ס'איז געקומען א מעלענגראס פון שינאווא אז ער זאל נישט זאגן קיין דרשה. און ס'איז אהנגעקומען די מעלענגראס ווען ער איז שוין געשטאנען ביים ארון קודש, דעמאלטס איז אהנגעקומען דער מעלענגראס אז דער שינאווער רב שרייבט ער זאל נישט זאגן קיין דרשה. האט מען איינגעמענה'ט אז ס'איז שוין צוזאם געקומען א ציבור אידן צו די דרשה, און ער שטייט שוין ביים ארון קודש. האט ער געזאגט, א דרשה איז נאר אז מ'זאגט א פלפול, ער וועט נישט זאגן קיין פלפול, ער וועט נאר זאגן אביסל מוסר און אביסל דרוש. און אזוי איז ער געווען דארט שבת. זונטאג איז ער צאמגעפאלן, איז מען געקומען און מ'האט פארציילט פאר'ן שינאווער רב, האט ער געזאגט 'איך האב אים דאך געבעטן אז ער זאל נישט זאגן קיין דרשה'. האט דער שינאווער רב געזאגט, ער האט אזא כח הדרוש, אז פשוט דער ס"מ האט געהאלטן אז ס'וועט אים שטערן זיין עבודה.¹⁶

15

מעגן פטירתו הפתאומית של הרה"ק רבי משה יוסף ז"ל יוסף כי איזה שבועות קודם לכן ביום י"ב כסלו תרנ"ז בהספידו את הגה"צ רבי נפתלי הכהן שווארץ ז"ל אבד"ק מאד (בנו ומ"מ של הגה"ק בעל קול ארי ז"ל) האריך בדברים המים לבאר כי מיתה פתאומית הוא דבר גדול שאין לו צער כלל ומוטב ממיתה ע"י חולי, ומזלחה חזי שגם הוא מת בהמיתה אשר חשק בה כאשר נאסף אל עמיו בפתע פתאום כאשר נסע לסיום הש"ס במאקאווא, ובשובו עכבהו לבקר בעיר בעקעש-משאבא, ושם כרע ושכב לדאבון לב כל ישראל.

ויש לציין שבקונטרס זכרון לראשונים (י"ל בסאמאר שנת תרס"ט) כתב ג"כ שהגה"ק רבי משה יוסף התווכח עם כמה מחכמי העיר הג"ל באותו לילה אי מיתה פתאומית יותר גדול ממיתה ע"י חולי רח"ל, והוא סבר שמיתה פתאומית גדול טפי כי אין לו צער כלל, ופתאום באמצע הלילה נפל מהמיטה ונפל עליו התיבה הגדולה, ומת בהמיתה אשר נתאווה למות בה לדאבון לב בית ישראל.

16

כידוע רבי משה יוסף ז"ל פעל גדולות ונצורות והפליא לעשות בדרשותיו הנלהבים מנועם שפתיו ורבים השיב מעון והחזירם בתשובה שלימה, ודודו הגה"ק משינאווא ז"ל (אחי חותנו הגה"ק רב דוד מקשאבא ז"ל) ציוה לו שיפסיק בדרשותיו כי בכח אמרותיו אשר פלחו כליות וגמסו לבבות בני ישראל כמעט שנוטל ע"ז את כח הבחירה מבני אדם ומעורר על עצמו קטרוגים כי הבעל דבר טען שאין הוא יכול למלאות תפקידו, ובחודש טבת כאשר הגיע רבי משה יוסף לעיר בעקעש-משאבא ראה שכבר הודיעו בחוצות העיר כי בשב"ק ידרוש דרשת התעוררות לתושבי

אבער ער איז געווען א זעלטענער מושלם, דער רבי משה יוסף. כ'האב אמאל געהערט פונעם מאמן ז"ל, ער האט געזאגט אז דער זיידע ז"ל דער עצי חיים איז געווען א גרויסער חסיד פונעם אוהעלער רב. האט ער געזאגט 'מיט וואס איז ער געווען א חסיד פון אוהעלער רב, ווי האט מען דאס געזעהן? ווייל יעדעס יאר ווען ס'איז געווען זיין יארצייט איז ער ארויס אויפן בית החיים'. דער זיידע ז"ל איז געווען זייער א אויסגערעכנטער מענטש, יעדע זאך איז ביי אים געווען אויסגערעכנט, יעדע מריט, און אז ער איז ארויס געגאנגען אויפן ציון פון רבי משה יוסף אין מאג פון די יארצייט האט עס געמיינט עפעס,¹⁴ ווייל צום ביישפיל ביי די מוטער'ס יארצייט (הרבנית הצדיקת חנה ע"ה, בת הגה"ק רבי יואל אשכנזי ד"ל אבד"ק זלאטשוב) איז ער נישט ארויסגעגאנגען אויפן בית החיים.

להלן העתק המכ"ע מהזיקי הדת שנת תרנ"ב שבבשר על התמנותו של הרה"ק רבי משה יוסף ז"ל כאב"ד באהעל:

(דור רביעי ישובו הנח) סעיר אוהעל בס' זעמסלין באונגארן סודיעים נח, כי עדת דספרדים שם, — שהיא חלק השלישיה חקטן סאחינו יושבי העיר הזאת אשר אחינו בה נפלגים לשלש מסלנות: ארמאדאקסי, ספרדים ושפאטסקווא, — בחרה לה אח כבוד הרב הסא"ג החר"ף וחקי וחסיד בנשיק מוה' משה יוסף מייטלבוים האבד"ק סטראסקאווא לרב ומוה"ר הרב ה' הזה הוא בן הרב דצוריק הקדוש מוה"ר יי"ט לב ז"ל אבד"ק סינקט, נכד הרב ה' סבא קדישא מוה"ר ר' משה ט"ב ז"ל בעל ישמח משה ורשיב משה, ובביתו שיכול העץ שם יהיו פירותיו, אשרי העדה הנבחרת הזאת אשר תגרה בעין מחניה ותאסף זרועותיה להאיר אפי' האלמנה ויהב'ה' ביה בניה, כי זה שנים רבות שדוא עובדה ונלמדה קיועה לנזרים, א ב ר י ס ו ס ל ר י ס, ואין אוור אשר יאנד אח הנשפות דטיבות הנפשות מה ושם: ותקת ענינים אל האבד כי יעמוד הרב הזה לנס עמו וצאן סרעיתו אשר בספסותיו יקנו כל ישרי לב ודגנה וזרו ילכו כל סבקי דבר ח' באסת, וסי יחן וישיכרו גם אחינו דאייטאדאקסיס כי בא מועד להשיך אח אליל השנאה הכבושה הרובצת בה מדר לדר ויחרו יבצו על ששכנות הרועה הנאסף הזה אשר בכח קדושת אבותיו יע וכבה תורתו וידאחו ודעתו הרחבה להלך נגד רוחו של כל א"י יחזיר אח עשרת דעדה על סקוסה ושמה ינון דפני שמש ויח, וה' רטוב יריק עלידם ברכות המיבה הרחבה והמלאה בי ילכו ודא ייעסו בשם ה'.

14

ע' בס' אלה מסעי, במדור הליכות מלכי בקדש (עמ' כ"ט, את י"ח) שרבותינו הקדושים לא הרבו לצאת על ציון קברות אבותיהם ורבותיהם רק ביומא דהילולא או לצורך בקשת רחמים על דבר מיוחד, וסיפר רביה"ק בעל ברך משה ז"ל, שכאשר בא דודו רביה"ק בעל דברי יואל ז"ל לסיגוט, לא ראוהו אף פעם יוצא למקום מנוחת אבותיו חוץ במיזם ההילולא, עיי"ש.

אזוי האט דער שינאווער רב געזאגט 'איך האב אים דאך געבעטן ער זאל נישט זאגן קיין דרשה...'

מ'האט געזאגט אז רבי משה יוסף האט גע'ירש'נט די השלמה פונעם ייטב לב.¹⁷

דער אוהעלער רב האט אויך געגעסן קאסט אין צאנז.

דומ"ץ קרית יואל: אלץ קשאנאבער איידעם (נאצל הרה"ק רבי דוד מקשאנאב ז"ל בנו של מרן הדברי חיים ז"ל).¹⁸

העיר, והיה נבון בדעתו כדת מזה לעשות, ושלח דילוג רב מעלעגראמע לדודו הגה"ק משינאווא ז"ל בשאלתו אם מותר לו לדרוש בשבת זו, ומכיון שלא הגיע לו תשובה לפני שבת, עשה פשרה ואמר בדרשתו בשב"ק רק דבר אגדה, ואחרי השב"ק הגיע לו מעלעגראמע שלא ידרוש כי בנפשו הדבר, וכמה ימים לאחר מכן נסתלק בפתע פתאום לבית עולמו.

17 ועיין בס' שיה זקנים (ח"ב עמ' צ"ג) שבעת הסתלקותו הביאורו לעיר אוהעל והיה שם ויכוח היכן לקבורו, ע"כ צוה הקדושת יו"ט שיקבחו אותו בהעיר סיגעט, ובעת שהביאורו להאוהל בסיגעט, נענה הקדושת יו"ט ואמר: ויסער ברודער אחת אני מבקש ממך, הפה שלך שהחזרת אנשים בתשובה, דאס געב מיר אוועק.

18 להלן תמונה ממציבת הרבנית הצדיקת אשת הרה"ק רבי משה יוסף ז"ל בת הרה"ק מקשאנאב ז"ל:

רבינו: יא, און דער מאמע ז"ל פלעגט דערציילן אדער דער דברי חיים האט אים אמאל גערופן 'ליפאלע', – ער האט געפלעגט צו רופן דעם קדושת יו"ט 'ליפאלע' – און ער האט אים געזאגט 'ליפאלע'. האט ער זיך אנגערופן 'איך בין נישט 'ליפאלע', איך בין משה יוסף'. זאגט ער 'איך ווייס, איך מיינ דיר צו זאגן, אז כ'האב דיך אזוי ליב ווי ליפאלע'.¹⁹

ער איז נפטר געווארן פלוצלינג, און מ'האט אים געטראגן קיין אוהעל. און ס'איז געווארן א מדובר וואו זאל מען אים מטמין זיין, און דער בית החיים וואו דער ישמח משה ליגט האט באלאנגט פאר די שטאטס-קווא קהילה. עס איז איבער געבליבן ביי זיי ווען די ארטאדאקסישע קהילה האט זיך אפגעטיילט, ווען מ'האט זיך אפגעטיילט האט מען אלעס פארלוירן. און דער קדושת יו"ט האט געוואלט מיזאל אים באהאלטן אין אוהל פון ישמח משה. און זיי האבן נישט געוואלט, זיי האבן געזאגט אז זיי לאזן אים נישט אריין, ער איז נישט קיין מיטגליד אין אונזער קהילה, ער באלאנגט

19

עיי' בס' נפלאים מעשיך (ח"ב) שסיפר הגה"צ מפאיע הי"ד שכידוע היה הרה"ק מצאנז ז"ל אוכל מאכלים רותחין מאוד, ופעם איתרמי שהגה"ק רבי משה יוסף טייטלבוים ז"ל מאוהעל ואחיו מרן הקדושת יו"ט נכחו אצל רבם הק' בעריכת שולחנו בא' משכנות השנה [או בא' מימות החול] כי ידוע ערך הרה"ק מצאנז שולחנו ברבים גם בימות החול, ומרוב חביבותם כיבדם בשירים, ורבי משה יוסף נכוה ברותחין ולא היה יכול לקחת את השירים מרוב רתיחתם, אבל מרן הקדושת יו"ט לקח את השירים ואכלם ולא הרגיש חמימותו, נענה הרה"ק מצאנז בהצביעו על מרן הקדושת יו"ט ער וועט זיין א רבי'.

ועיין בס' זכרון אבותינו (עמ' כ"ה) שמביא שרבינו ז"ל סיפר שכידוע טיפס פעם הקדושת יו"ט לראות את עבודת מרן הק' מצאנז בליל יום הקדוש, וכך עמד תלוי בחלון כל הלילה, ואחיו רבי משה יוסף סיפר שהוא גם היה שם רק הוא נתעייף וירד משם, ואחיו הקדושת יו"ט נשאר, ואז ראיתי כבר שהוא יהיה ראש לאלפי ישראל.

ואגב עיין בס' זכר צדיק לברכה (ח"ג אות תתש"א) שרבינו אמר להרה"ח רבי אברהם יעקב גלאנצער ע"ה שפע"א שאלו את הגה"ק רבי משה יוסף ז"ל למה אינו נוהג בדרכי האדמו"רות כמנהג אבותיו הק', ענה שהוא הכיר אברכים שהיו מוועדים להתעלות במעלות התורה, ועי' שנתעסקו בעניני אדמו"רות נפלו ממדרגתם, ושאלו לו הרי אחיו הקדושת יו"ט נוהג כן, השיב גברא דמרא סייעא שאני.

וכן מובא בס' זכרון צדיקים שפע"א נפגש הגה"ק מקאשוו ז"ל עם הגה"ק רבי משה יוסף ט"ב ז"ל מאוהעל, והוא דיבר מגדולת אביו הק' הייטב לב, והוא דיבר מגדולת רבו הקדושת יו"ט, וסיפר לו להאוהעלער רב שהוא שהה שנה שלימה בבית הקדושו"ט ומעולם לא ראהו ישן במיטה, וכן לא פשט בגדיו רק בבית המרחץ, וכך הירבה לתאר לפניו עבודתו בקודש, והגה"ק מאוהעל יצא מרוב התפעלות.

און ס'איז געווען א נייער בית החיים אין אוהעל, דארט האט מען געלייגט די אנדערע - רבי משה יוסף'ס רביצין ליגט טאקע אינעם נייעם בית החיים - האט דער קדושת יו"ט געזאגט, לייגן אין די שטאט אוהעל נישט אין אוהל פונעם ישמח משה איז א בויון. האט ער געזאגט, מיזאל אים ענדערשט ברענגען קיין סיגוט.²¹ מ'האט אים טאקע געטראגן קיין סיגוט. און ס'האט געדויערט דריי טאג די מעשה. דער קדושת יו"ט האט זיך דעמאלטס באקלאגט 'כ'האב שוין דריי טאג נישט געלייגט קיין תפילין...'

דומ"ץ קרית יואל: אלץ אונן.

רבינו: יא, האט ער געהאט געזאגט אין שטוב או מ'גייט אים ברענגען קיין סיגוט. ער האט דאך געהאט אנגעגרייט זיין פלאץ אונטערן ייטב לב, וואו מיזאל אים לייגן (הקדושי'ט) לאחר מאה ועשרים. און דא גייט מען ברענגען דעם אוהעלער רב קיין סיגוט, איז וואס וועט זיין מיט אים? האט דער זיידע דער עצי חיים געזאגט, אז אים האט זיך גע'חלומ'ט אז דער אוהעלער רב איז נפטר געווארן, און

הבית החיים שבאוהעל הי' שייך להנעלאגן, לפי שכשפירשו מהם הארטאדאקסין נשאר הכל אצלם, והארטאדאקסין יסדו בתי מדרשות ישיבות וכדומה משלהם, וכן רצו להעמיד בית החיים משלהם כדי שהארטאדאקסין לא יקברו עם הנעלאגן, וכשנפטר רבי משה יוסף הסכימו הנעלאגן שיקבר שם רק בתנאי אחד שלא יחול ה"טיילונג" על הבית החיים, וההבערה ללהב יצאת והי' שם הרבה רבנים זה אומר בכה וזה אומר בכה, והקדושת יום טוב לא היה שם עדיין, עד שבא הרה"ק בעל ערוגת הבושם וצווח בכרוביה שבשום אופן לא יעשו כרצונם, אלא הטיילונג כולל הכל ויהדשו בית החיים חדש של קהל הארטאדאקסין ושם יניחו את רבי משה יוסף.

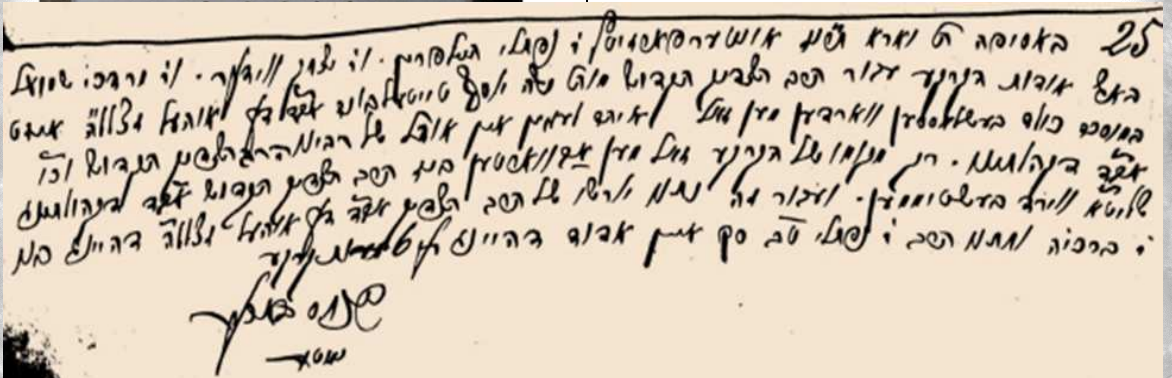
ראה העתק מהפראטאקאל בסיגעט שמרן הקדושת יו"ט צריך להחליט היכן לקבור את אחיו רבי משה יוסף ז"ל:

מ'ברענגט אים קיין סיגוט, און ס'איז דא פלאץ...

האט דער קדושת יום טוב געהייסן מיזאל גיין אויסמעסטן, און ווען מ'האט אויסגעמאסטן האט מען געזעהן אז ס'איז דא טאקע פלאץ, האט מען אויסגעלאזט א רייע (עבור מקום מנוחת מרן הקדושת יום טוב ז"ל לאחר ארצות ימיו), און דארט האט מען באהאלטן דעם אוהעלער רב.²²

דומ"ץ קרית יואל: דער עצי חיים ליגט נישט אונטער דעם קדושת יום טוב (מאחוריו של הקדושי'ט)?

להלן תמונת מצבת הרה"ק רבי משה יוסף ז"ל מאוהעל:

רבינו: ניו, מאקע וועגן דעם ליגט דער עצי חיים אונטער די רביצין (אמו הרבנית ע"ה), נעבן דעם אוהעלער רב.²³ אין אמת'ן אז מ'גייט קיין סיגוט זעט מען אז ס'איז א גרויסער אוהל, א לאנגער אוהל, ס'איז באמת דא פלאץ – מ'האט דאס לכתחילה אזוי געמאכט – און דער קדושת יו"ט איז דאך געווען אין אוהל מער ווי איין מאל, און האט קיינמאל נישט געקוקט אין אוהל ווי גרויס דאס איז, וועגן דעם האט ער נישט געקענט גלייך וויסן, נאר דעמאלטס איז מען דאס געגאנגען אויסמעסטן.²⁴

א' הנרכיב: דער רבי איז געווען אין סיגוט דאס ערשטע מאל ווען דער מאמע איז געווען ביים ציון פונעם עצי חיים?

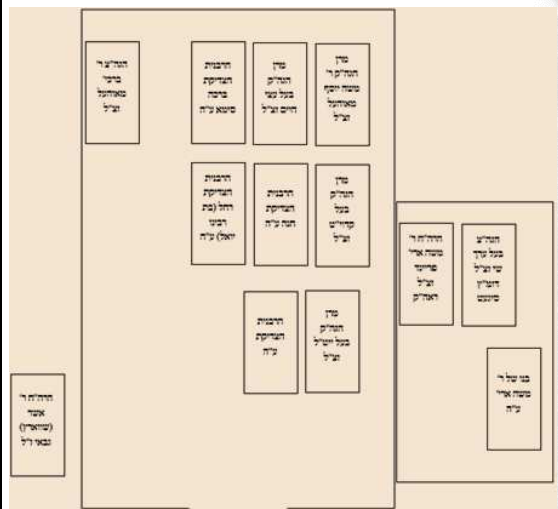
23

תמונת מצבת מורן העצי חיים לצד מצבת הרה"ק רבי משה יוסף ז"ל:

24

להלן מופע מהציגונים באהל רבותיה'ק עצי התמרים ז"ל בעיר סיגוט:

רבינו: יא, דאס איז דאך אבער נישט געווען דאס ערשטע מאל פון ווען דער זיידע (העצ"ה) ז"ל איז נסתלק געווארן. נאר דאס ערשטע מאל וואס דער מאמע ז"ל איז געפארן פון אמעריקא נאך די קריג.

ער איז דאך געווען שוין לאנג אין אמעריקא (משנת תש"ו) און מ'איז נישט געווען, מ'האט דאך נישט געקענט גיין, און ס'איז דא אזא מימרא אז אויב מ'איז נישט געווען זיבן יאר ביי א מאטן'ס קבר זאל מען נישט גיין מער, ס'איז דא וואס זאגן צעהן יאר.²⁵ אבער ער איז דאך שוין געווען סך

25

הנה בספר אוצר יד החיים (אות רע"ה) מביא שמרן הגה"ק בעל הדברי חיים מצאנו ז"ל וכן הגה"ק מבעלזא ז"ל הקפידו מאד בדבר זה, וכ"כ במשמרת שלום (אות ה סק"ב), ובס' מקור חיים כתב ששמע מהרה"צ מבאבוב ז"ל שאמר לו בשם זקנו הגה"ק מצאנו ז"ל, שפעם אחת היה בעיר פרעמיסלא, ואמר לאנשיו נתפלל, ואחר התפלה נלך על קבר אבי שנקבר שם, ואחר התפלה אמו, שמעתי אומרים שאם לא הלך על קבר אבותיו עשר שנים שוב לא ילך, לכן לא נלך, ולא הלך.

ופעם אחת בא הגה"ק מדזיקוב ז"ל לצאנו, ושאל לוקינו אם יוכל לילך על קבר אביו של מי שנקבר שם, כי אמר ששמע אומרים שנהגין שאם לא הלך על קבר אבותיו שבע שנים שוב לא ילך, והשיב זקני הגה"ק ז"ל תוכל לילך, ששמעתי אומרים עשר שנים עב"ל. וכ"כ בשו"ת תירוש ויצהר (סי' קמ"ו), וכן שמעתי שהגה"ק מהר"א מבעלזא ז"ל לא הלך על ציון אמו שכבר עברו עשר שנים שלא הלך ע"כ.

ועיי' גם בספר טעמי המנהגים (עניי שמוחזק בס' תתת"א בקונטרס אדון אות נ בעמוד תפ"א) שג"כ כתב 'סיפר לי ידידי הרב החסיד מו"ה יוסף אשר ז"ל ששמע מהגה"ק מבאבוב ז"ל שאמר לו בשם זקנו הגאון הקדוש מצאנו זצוק"ל שפעם אחת היה בעיר פרעמיסלא וכו' ובנ"ל ע"ש.

וכ"כ בספר לקט הקמח החדש (סי' ע"א אות כ"ה) שרבו הגאון בעל ה'באר שמואל' מאונסדארף ז"ל לא הלך לקבר אביו שלא הלך עשר שנים.

ומובא שסיפר כ"ק אדמו"ר מפאפא ז"ל שסיפר לו כ"ק האדמו"ר מקאפישניץ ז"ל שדבדידי' הוה עובדא שאחד הלך לקברי אבותיו אף שלא היה שם כבר כמה שנים, וזמן קצר אח"כ נעדר מן העולם באופן פתאומי רח"ל, ומסיים שקיבל על עצמו מהיום והלאה להקפיד מאד על מנהג זה.

ובשו"ת שם משמעון (או"ח סי' ד) כתב שכן אמרי אינשי, אולם בשו"ת אפרקטא דעניא (ח"א סי' קס"ה) פסק שכבר הורה זקן הדברי חיים שרק אחר עשר שנים ואין לחוש על פחות מוכ.

אמנם מן הענין לציון שיש הרבה פוסקים שלא חששו כלל למנהג זה, עיי' בספר דברי שאול (לבעל שו"ת שאול ומשיב ביד סי' שנה) שכתב שיש מי שאומר שמי שלא היה אצל קבר אביו כמה שנים דהיינו שבע שנים, ויש אומרים עשר שנים שוב אינו יכול ללכת אצלו, וכתב עליו בדברי שאול 'צחקתי ממנהג זה, ע"ש שהסיק שאין קפידא בדבר זה, ואע"פ שלא היה בקבר אביו הרבה שנים יכול ללכת לשם.

איך בין דעמאלטס מיטגעפארן מיטן טאטן, בין איך געווען דער שליח, כ'בין אריין געגאנגען אין אוהל פאראויס. **דומ"ץ קרית יואל:** מ'האט מורא געהאט פון אן הקפדה פון כיבוד אב.²⁹

רבינו: עכ"פ דעמאלטס ווען כ'בין אריין אין אוהל, איך בין דאך נאך דעמאלטס קיינמאל נישט געווען אין סיגוט, ס'איז געווען דאס ערשטע מאל, איך האב מיך פארגעשטעלט אז דעם ייטב לב האט מען געלייגט די ערשטע, ליגט ער מסתמא אינגאנצן אינגעווייניג אין אוהל, און דער קדושת יו"ט פארענט פון אים, און דער עצי חיים ליגט אינגאנצן פון פארנט, כ'האב מיך אזוי פארגעשטעלט אז אזוי האט מען געלייגט, למעשה איז דאך עס פארקערט,³⁰ איז ווען איך בין אריין געקומען האב איך תיכף געזעהן די מציבה פונעם ייטב לב, כ'האב מיך מיט דעם באגעגנט אזוי, איך בין געבליבן שטיין... ס'האט מיך באפאלן אזא אימה ופחד אז כ'האב מיך נישט געקענט רירן פאר פחד.

און דער טאטע האט געזעהן אז איך קום נישט ארויס, כ'האב דאך געדארפט זאגן א שליחות ביים זיידן און צוריק ארויסקומען, ער האט געווארט אינדרויסן א מינוט צוויי דריי און ער איז אריין געגאנגען, ער איז ארומגעגאנגען אזוי פון אונטן ביז ער איז צוגעקומען צום עצי חיים, דער

לענגער דאך, און ווען ער האט געוואלט פארן דעמאלטס קיין סיגוט איז שוין געווען אפשר צוואנציג יאר וואס ער איז נישט געווען אין סיגוט, האט ער נישט געוואוסט צי ער זאל יא גיין אדער נישט גיין, איז ער געקומען פרעגן דעם פעטער ז"ל וואס ער זאל טוהן, ער האט אים געזאגט דאס ענין פון נישט גיין איז אפשר ווייל זיי זענען ביזן פארוואס מ'איז נישט געקומען די גאנצע צייט, אבער כ'האב דאך נישט געקענט קומען, כ'בין דאך געווען אן אונס ווייל מ'האט נישט געקענט פארן.²⁶

דער פעטער ז"ל האט מקיל געווען אין דעם,²⁷ האט טאקע דער פעטער ז"ל געזאגט אז דער טאטע קען פארן, אבער ער האט געזאגט אז איינער זאל אריין גיין פריער און זאגן א שליחות ביים ציון פונעם עצי חיים אז דער זוהן וויל קומען, און ער איז נישט געקומען ביז יעצט ווייל ער איז געווען אן אונס.²⁸

כמו כן כתב בשו"ת התעוררות תשובה (יו"ד סי' קפ"ו) שלא שמע דבר זה מעולם, ולא מבוחר בפוסקים, ואין לחוש בזה לשום איסור, כ"כ גם בספר יוסף דעת ביו"ד (סי' שנה"ה) שאין למנהג זה שום מקור.

26

עיי' בשו"ת דודאי השדה (סי' ל"ח), ושו"ת מוהר"ם בריסק (סי' מ"ד) שאם לא הלך מחמת אונס וכדומה, אין האבות מקפידים ויוכל לכבדם בהליכו שם עיי"ש.

27

עיי' בשו"ת דברי יואל (סי' ק"ד) שא' שאל למורן ז"ל האם לילך על קברי אבותיו שלא היה כבר זמן רב, ומרן השיב לו בזה"ל: ומה שלא היית עד עתה, כבר נהגו לילך על קבר אבות אף אחר זמן רב, ובשואל ומשיב בשו"ת יוסף דעת סי' שנה"ה הביא ראיות לדבר... עכ"ל ש"ק.

28

בס' מואסף בית ועד לחכמים (ח"ג סי' תרפ"א) הביא שתלמיד אחד שאל הלכה זה למעשה מרבו הגאון הצדיק בעל אבני צדק (ח"ה מרן הייטב לב) ז"ל, והשיב לו תקנה שקיבל מהגה"ק מצאנו ז"ל שישלח מקודם על קבר אביו להודיע אשר בנו רוצה לבוא להשתטח על קברו, ואח"כ יוכל לבא גם הוא, ע"ש.

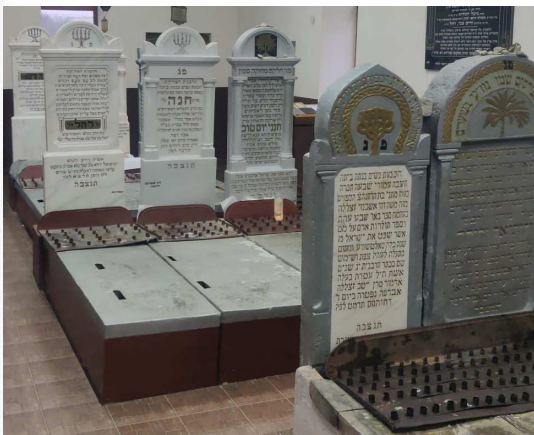
אגב, עיי' בס' אדמו"ר בעלזא (ח"ד עמ' שמי"ז) כשנסע המהר"ד מבעלזא ז"ל לבעלזא אחר המלחמה, על מנת לבדוק את האפשרויות אם יוכל לחזור לביתו, הלך קודם לקבר אבותיו, ומפני שלא ביקר שם במשך שבע שנים לא נכנס דרך שער בית העלמין, אלא הדר בעד הגדר, ור' נחמן שמש עמד בפנים עם דגל בידו, והצביע על קברו של זקנו ועל קברו של אביו ז"ל, במקום נכחו אנשים רבים, והדרך מהגדר עד הקבר לא היתה פנויה, ביקש מרן מזהקה לפנות את הדרך ואמר אולי רוצים אבותי לראות אותי, בשמעם זאת נפל פחד גדול על האנשים, ומיד נפנו לצדין ופינו את דרך עד הקבר.

29

כ"כ בשו"ת תירוש ויצהר (סי' קמ"ו) ושלחן חי (אות ע"ד) שכתב לדחות דברי היוסף דעת הג"ל דמכלב בן יפונה אינה ראייה, דהקפידא דוקא בקברי אבותיו ממש, ולא בוקנים ושאר קרובים עיי"ש, וכ"כ שו"ת דודאי השדה (סי' ל"ח) דדוקא בקברי אבותיו ממש שהיה ראוי לילך מצד מצות כיבוד אב ואם, משא"כ שאר קרובים שאינו מחוייב לילך אין בזה קפידא, עיי"ש.

30

להלן תמונת סדר המציבות באהל רבותיה"ק בעיר סיגוט:

עצי חיים ליגט דאך אינעווייניג די אינטערשטע רייע, עס ליגט אין די זעלבע שורה אויך טאקע דער אוהעלער רב (הגה"ק רבי משה יוסף ז"ל), דער עצי חיים און די באבע (הרבנית הצ' ברכה סימא ע"ה א"ח מרן העצ"ח ז"ל), און ער איז געגאנגען אזוי פון די לינקע זייט דארט וואו די באבע ליגט, ער האט זיך ארויף געווארפן אויפן ציון פון די באבע אזוי זיך אראפגעלייגט ביז צום זיידן ציון און ער האט אזוי געוויינט דארט מאין הפוגות, ממש מ'האט אים נישט געקענט אפרייסן..... ס'ליגט מיר נאך היינט אין זכרון די מחזה.... איך קען דאס נישט פארגעסן.

*

דומ"ץ קרית יואל: ווי אלט איז ער געווען דער רבי משה יוסף ביים זיין הסתלקות, ער איז נאך אינג געווען.

רבינו: יא, צוויי אין פופציג יאר איז ער אלט געווען, ער איז אוועק אין יאר תרנ"ז.

דומ"ץ קרית יואל: איז ער געבוירן תר"ה, משה האט ער שוין געהייסן נאכן ישמח משה.

רבינו: יא, דער ישמח משה איז נסתלק געווארן תר"א.

און דאס האט אויך א מעשה, דער ייטב לב האט אים טאקע א נאמען געגעבן 'משה' נאכן ישמח משה, און נאכדעם האט ער צוגעגעבן 'יוסף', ווייל די רביצין'ס טאטע, זיין שווער דער טאלטשעווער רב, האט דאך געהייסן 'משה דוד' (ה"ה הגה"ק רבי משה דוד אשכנזי ז"ל אבד"ק טאלטשאווע בעמח"ס באר שבע ותולדות אדם).³¹

ער האט געזאגט אז ער האט פארגעסן אז דער שווער הייסט אזוי (מגדול התקשרותו לק"ו מרן הישמח משה ז"ל ורצה לקראו את א' מבניו על שמו הק) און ער האט געזאגט ס'וועט נישט שאטן פארן שווער צום אריכות ימים.

ביים קדושת יום טוב איז אויך אמאל געווען אזא שאלה, ר' מרדכי האפמאן (דומ"ץ אויפאל) ביי אים איז דאס געווען. ער

31

בהודמנות אחרת תחת אחד השחים סיפר מרן רבינו שליט"א את העובדא באריכות: דער זיידע ז"ל דער ייטב לב האט א נאמען געגעבן דעם אוהעלער רב (הגה"ק רבי משה יוסף ז"ל) "משה", נאכן ישמח משה, נאכן ברית איז ער אריינגעגאנגען זאגן פאר זיין רביצין די יולדת מזל טוב, און ער האט דערציילט אז מ'האט א נאמען געגעבן "משה", האט זי אוועקגע'הלש'ט, איר פאטער האט געהייסן רבי משה דוד, דער טאלטשעווער רב ז"ל, ער האט שוין געוואוינט אין ארץ ישראל, האט זי געמיינט אז ער לעבט שוין נישט. האט ער זיך געכאפט, אז ער האט פשוט פארגעסן און ער האט געגעבן דעם נאמען 'משה' בחייו פונעם שווער. האט ער צוגעגעבן דעם נאמען 'יוסף', אזוי האט מען אים גערופן 'משה יוסף'. ער האט אויך געזאגט אז ס'וועט נישט שאטן פארן אריכות ימים פונעם שווער דער טאלטשעווער רב.

האט אמאל א נאמען געגעבן ביים ברית פאר זיין זוהן נאך זיין אייגענעם טאטן... בפניו פונעם טאטן..... ער האט זיך נישט געכאפט, און דער טאטע האט א שריי געגעבן 'איך היים דאך אזוי?!!'.... ס'איז געווארן א איבערקערעניש, איז ער אוועק געפארן צום קדושת יום טוב און געפרעגט 'וואס טוט מען', האט דער קדושת יום טוב געגעבן א ברכה און האט געזאגט 'ס'איז א סגולה פאר אריכות ימים'. האט ער געפרעגט 'פאר וועמען?' האט דער קדושת יום טוב געזאגט 'פאר אלע דריי'.... פאר'ן זיידן, פאר'ן טאטן און פאר'ן קינד. און א פלא אז אלע דריי האבן טאקע מאריך ימים געווען.³²

אינטערעסאנט דער אוהעלער רב איז דאך אוועק אינג, און דער שינאווער רב ז"ל האט געזאגט פאר די קינדער מיזאל נישט צוגעבן א נאמען, נאר מיזאל מהפך זיין, מיזאל געבן 'יוסף משה'.

דומ"ץ קרית יואל: דער אויווארער רב האט דאך טאקע געהייסן אזוי, ער איז געווען אן אייניקל.³³

רבינו: יא, דאס איז געווען פונעם שינאווער רב, ער האט געזאגט אז מיזאל אזוי געבן דעם נאמען.

וסיים רבינו: א גומן טאג אייך אלע.

ונפרד רבינו ממנו ברכ ברכת

32

סיפר הגאון הישיש ר' חיים שלום קליין שליט"א ששמע עובדא זו מהרה"ג ר' מרדכי האפמאן ז"ל שכאשר נולד לו בן כיבד את אביו ר' חיים לייב בשעת הברית בעמידה לברכות, ובעת קריאת השם, קרא את הרך הנימול חיים ע"ש מרן הד"ח, ונתחווורו פני אביו כסיד, וכמעט שנפל הילד מידי מרוב פחד, ואמר לבנו מה עשית הלא שמי חיים לייב?!, החליטו לנסוע למרן הקדו"ט לסיגעט לישראל את פיו, וכן עשו וסיפרו לו כל הענין, אמר הקדו"ט שגם אצל רבו בעל דברי חיים בא לו מעשה כזו ואמר רבו שזה סגולה לאריכות ימים, שאל ר' חיים לייב על מי תחול הברכה אם על מי שנקרא בשמו דהיינו אבי האב או על האב שנתן השם או על הבן שנקרא בשמו, הניח הקדו"ט ראשו על ידיו וזמן מה והגבי ראשו בחזקת ואמר כך שמעתי סתם, אבל בוודאי אם אמר מו"ר מרן הד"ח שמוסוגל לאריכות ימים, עולה הברכה על אבי האב, ועל האב, ועל הבן, וכן היו שכולם האריכו ימים למעלה מצ"ה שנים, וסיפר ר' מרדכי שאביו בשנתו האחרונה נפל לארץ ונשברה רגלו מאז עוב כוחותיו אבל עד אז שה' כבר צ"ו שנים, הי' יכול לישא על כתפו שני שקים קמח כמה פרסאות.

33

ה"ה הגה"צ ר' יוסף משה מייזליש ז"ל אב"ד אויוואר ומוח"ס מקוה מים על הלכות מקואות ועוד, בנו בכורו של הגה"צ בעל בנין דוד מאוהעל ז"ל, שהי' חתן הגה"ק רבי משה יוסף ז"ל אבד"ק אוהעל. האריך ימים והי' מחשובי הרבנים בארה"ב אחר המלחמה. הי' חתנו של הגה"ק בעל מנסת יחזקאל מדעש ז"ל ושימש ברבנות וגם תפס ישיבה בעיר מ. אויוואר עוד לפני המלחמה, ואח"כ הרביץ תורה והוראה כמה שנים בעיר ומוסב"ג ואח"כ בבארא פארק, נלב"ע בחודש סיון שנת תשל"ו לפ"ק, ומנו"כ בבית החיים דקהלתנו בניו דזשורוי יצ"ו.

מלך ביופיו תחינה עינינו

כ"ק מרן רבינו שליט"א
ישכון בהדרת קדשו בתוכינו

ביום שני
וביום שלישי

לקדר
ועשו לי מקדש
ושכנתי בתוכם
(פר' תרומה)

ר"ח אדר
הבעל"ט

הנה מלכך בא

בהדרת קודש חננו לבשר צדק
לקהל אנשי שלומינו הע"י
אשר בעו"ה נזכה להאי זמא טב"א
לקבל פני מלכינו, הדרת באון עינינו
עמרת תפארת ראשינו, מאור עינינו, נור תפארתינו.

הוד כבוד קדושת מרן רבינו הגה"ק שליט"א

אשר בא יבוא ברינה
לביקור כבוד וחיווק
בעירינו מאנשעסער יצ"ו

לרגל יום שמחת קהלנו
המעמד הגדול והנשגב

חנוכה
היכל התורה
המפואר
היכל לב אהרן

יתר פרטי הנסיעה יתפרסמו א"ה